

Academiejaar
2025 - 2026

“We worden een deel van de omstandigheden”

EEN INTERSECTIONELE EN FAMILIEHISTORISCHE ANALYSE VAN DE POSTKOLONIALE
MIGRATIE VAN EEN BELGISCH KOPPEL NAAR CONGO EN BURUNDI (1964-1969)

Emmelie Degreef

**Departement Geschiedenis
Universiteit Antwerpen**

Masterproef
Aantal woorden: 9998

Promotor
Prof. Dr. Marnix Beyen

Universiteit Antwerpen
Faculteit Letteren
en Wijsbegeerte

Inhoud

Dankwoord.....	3
0 Inleiding	4
1 “Vertrokken naar het onbekende”	12
1.1 16 september 1964	12
1.2 Van België naar Congo?	15
2 Congo, “Alles anders dan in België”	18
2.1 BCK, “We gingen die mensen gaan beschaven”	18
2.2 SORCA, “Les nouveaux riches”	25
3 Burundi, “Het kloppend Afrikaanse hart”	27
3.1 Port de Matadi	27
3.2 Maria als vrouw of witte migrant?	31
4 Besluit	34
5 Bibliografie.....	37
5.1 Literatuur	37
5.1.1 Werken.....	37
5.1.2 Universitaire lessen en lezingen	40
5.1.3 Geraadpleegde websites.....	41
5.2 Bronnen.....	41
5.2.1 Interviews	41
5.2.2 Familiearchief.....	41
6 Bijlagen	44
6.1 Beeldmateriaal	44
6.2 Transcriptie interviews.....	53
6.2.1 Interview met Maria Billet op 30 september 2025, I#1	53
6.2.2 Interview met Floris Degreef op 30 september 2025, I#2	75
6.2.3 Interview met Maria Billet op 4 november 2025, I#3	98
6.2.4 Interview met Floris Degreef en Maria Billet op 4 november 2025, I#4	119
6.2.5 Interview met Floris Degreef op 4 november 2025, I#5	137
6.2.6 Interview met Floris Degreef en Maria Billet op 14 april 2026, I#6	160

Dankwoord

De verhalen over Congo en Burundi zijn binnen onze familie zowel een heel bekend als een grotendeels onbekend fenomeen. Hoewel deze geschiedenis geen geheim vormt, blijft het vaak een onbesproken onderwerp. (Tot nu dan.) Ik ben altijd al benieuwd geweest naar deze periode in mijn grootouders hun leven. Toen Marnix Beyen dit jaar het thema familiegeschiedenis voorstelde, had ik mijn onderwerp dan ook meteen gevonden.

Een groot woord van dank gaat in de eerste plaats uit naar mijn promotor, Marnix Beyen. Hij maakte deze thesis niet alleen mogelijk, maar leidde het schrijfproces ook in uitstekende banen. Zijn enorm behulpzame en uitgebreide feedback heeft mede tot dit eindresultaat geleid. Daarnaast bedank ik graag Jasper Segerink voor zijn waardevolle inbreng tijdens het Historisch Atelier, alsook mijn medestudenten uit de groep voor de fijne samenwerking.

Een heel bijzondere dank gaat uit naar mijn grootouders, Floris Degreeef en Maria Billet, mijn Mamike en Peter. Zij hebben deze thesis écht mogelijk gemaakt. Ze stelden al hun documenten en foto's ter beschikking en namen urenlang de tijd voor verschillende interviews, waarin ze mij vertelden over hun belevenissen in Congo en Burundi. Ik ben uitzonderlijk dankbaar dat jullie mij deze ervaringen hebben toevertrouwd; ik kan niets anders dan diep respect en waardering voor jullie opbrengen. Ook Eric Degreeef wil ik hartelijk bedanken, omdat hij in mei nog tijd kon vrijmaken voor een interessant bezoek met bijkomende informatie.

Verdere dank gaat uit naar mijn ouders en kleine broers, die mij gedurende dit proces hebben bijgestaan en gemotiveerd. Tot slot wil ik Maxim, de collega van mijn mama, bedanken voor het zorgvuldig nalezen van deze thesis.

0 Inleiding

1964 was het jaar waarin de Democratische Republiek Congo (DRC) in een politieke crisis verzeild raakte.¹ In 1963 kende Congo een korte periode van stabiliteit, maar onder de bevolking heerste er nog steeds grote onvrede over de situatie die zich na de onafhankelijkheid van 30 juni 1960 voordeed. Dit leidde tot de uitbraak van massale opstanden en geweld doorheen het land.² Deze crisis escaleerde eind 1964 in de gijzeling van honderden buitenlanders in Stanleyville, vandaag de stad Kisangani, wat een controversiële Belgisch-Amerikaanse militaire interventie veroorzaakte.³ Dit politieke klimaat zorgde voor het ontslag van de Abdoula-regering, waardoor Moïse Thsombe als nieuwe premier werd aangesteld door president Kasa-Vubu. De Congolese politiek veranderde echter in een strijdtoneel tussen beide leiders, totdat Joseph Mobutu een jaar later de macht opeiste.⁴

1964 was ook het jaar waarin Burundi in een politieke crisis verkeerde en op de rand van een oorlog met buurland Rwanda stond.⁵ Dit speelde zich af twee jaar na de onafhankelijkheid van de Belgische kolonisator. De kiem voor de instabiliteit werd echter al in 1961 gelegd met de moord op prins Louis Rwagasore, die als leider van de belangrijkste politieke partij Uprona de nationale eenheid moest waarborgen. Als gevolg van deze moord werd Burundi in 1962 onafhankelijk als een kwetsbare monarchie, gekenmerkt door een uiteenvallende eenheid. Deze interne instabiliteit, in samenspel met het escalerende Hutu-Tutsi-conflict in Rwanda, zorgde ervoor dat 'etniciteit' binnen de Burundese politiek een steeds grotere rol ging spelen.⁶

1964 was echter ook het jaar waarin Floris Degreeef, een Belg van 25 jaar, naar Congo verhuisde. In de loop van zijn laatste jaar aan de universiteit van Leuven had hij besloten naar “een ontwikkelingsland” te verhuizen om de toen verplichte legerdienst te ontwijken.⁷ Zijn oudste broer, Basile Degreeef, was een oud-koloniaal, die na de onafhankelijkheid in Congo gebleven was. Zijn brieven hadden Floris geïnspireerd ook naar Congo te vertrekken. De eerste

¹ Margot LUYCKFASSEEL, “Les 6”, 14-22.

² Crawford YOUNG, “Post-Independence Politics”, 40.

³ Howard WEISBERG, “Congo Crisis 1964”, 266-270.

⁴ Ibidem, 261-268.

⁵ Aidan RUSSEL, “Burundi, 1960-67”, 109.

⁶ Ibidem, 105-108; Marnix BEYEN, “Les 2”, 84-88.

⁷ I#2(1-16).

twee jaar werkte Floris voor het spoorwegbedrijf *Nouvelle Compagnie du Chemin de Fer du Bas-Congo au Katanga*, waar hij instond voor onderhoud van het spoorwegennetwerk in Katanga.⁸ Na een korte thuiskomst door de geboorte van zijn eerste zoon in oktober 1966, keerde Floris in maart 1967 terug. Dit keer was hij aangenomen als bouwkundig expert voor het onderzoeksbedrijf *Société de Recherche Opérationnelle et d'Economie Appliquée S.A.* (SORCA).⁹ In december nam hij echter ontslag om in de privéonderneming van zijn broer te kunnen treden. Hiervoor verhuisde hij in 1968 samen met zijn vrouw en zoon naar Burundi, waar ze verbleven tot ze op 21 november 1969 het land werden uitgezet.¹⁰

1964 was tot slot ook het jaar waarin Maria Billet met Floris Degreef trouwde.¹¹ Toen ze hem op 8 augustus het ja-woord gaf, hield dit in dat ze instemde om samen met hem naar Congo te verhuizen. Nog geen maand later vloog Maria op 23-jarige leeftijd naar Elisabethville, vandaag bekend als Lubumbashi.¹² Gedurende de daaropvolgende twee jaar zou ze drie keer binnen de Katangese provincie verhuizen voor het werk van haar man. In oktober 1966 beviel ze van haar eerste kind, waarvoor ze terug naar België keerde. Zes maanden later, in april 1967, volgde zij haar man opnieuw naar Congo, maar dit keer naar Mbuji-Mayi, gelegen in de provincie Zuid-Kasaï. Slechts vier maanden later werd ze gedwongen te vluchten met haar zoon. In februari 1968 werd ze opnieuw verenigd met haar man in Bujumbura, de hoofdstad van Burundi. Daar verbleef hun gezin tot november 1969 en kreeg Maria ook haar tweede zoon.¹³

Floris Degreef en Maria Billet zijn mijn grootouders langs mijn vaderskant. Hun ervaring in Congo en Burundi vormt het uitgangspunt van dit onderzoek, dat een familiegeschiedenis hanteert om een bijdrage te leveren aan het bredere (post)koloniale debat binnen de historiografie. Het onderzoek bestrijkt een periode van vijf jaar, van de heenvlucht op 16 september 1964 tot het definitieve vertrek op 28 november 1969. De ruimtelijke focus ligt hoofdzakelijk bij de provincies Katanga en Zuid-Kasaï in Congo alsook de Burundese hoofdstad

⁸ FDB#10(1964).

⁹ FDB#12(1967).

¹⁰ FDB#2;4.

¹¹ FDB#16(1964).

¹² FDB#3.

¹³ FDB#4.

Bujumbura. Met mijn grootouders als casus, gaat dit onderzoek in op de Belgische aanwezigheid in Congo en Burundi na de onafhankelijkheid. Op die manier wordt de ervaring uitsluitend vanuit een Belgisch perspectief belicht.

Deze microhistorische casus vormt een interessant uitgangspunt om die Belgische aanwezigheid in de onafhankelijke context met de bijhorende veranderende sociale dynamieken en verhoudingen te onderzoeken. Deze paper richt zich op de beleving van machtsrelaties in Congo en Burundi, waarbij de thema's gender, ras en klasse centraal staan. Met betrekking tot machtsverdeling en privileges in deze niet-Europese context gedurende de jaren zestig, is het van belang deze categorieën niet enkel afzonderlijk maar ook in relatie tot elkaar te onderzoeken. Aan de hand van een intersectionele analyse wordt onderzocht hoe Floris en Maria zich navigeerden door de verschuivende machtsrelaties van ras, klasse en gender in het politiek gedekoloniseerde Congo en Burundi tussen 1964 en 1969. Er wordt specifiek stilgestaan bij de relaties met en verhouding tot de lokale bevolking, de 'nieuwe' Congolese en Burundese overheid en tussen mijn grootouders onderling. Er wordt ingegaan op eventuele opvallende continuïteiten en discontinuïteiten met de koloniale periode en verschillen tussen de Congolese en Burundese context.

Binnen de huidige historiografische traditie werd weinig geschreven over de migratie van Belgen naar Congo of Burundi na de onafhankelijkheid. De focus ligt voornamelijk bij het vertrek van Belgen uit Congo en Burundi na de onafhankelijkheid of naar aanleiding van verschillende rebellieën.¹⁴ Dit onderzoek zal een bijdrage leveren door een nieuw perspectief, migratie naar Congo na de onafhankelijkheid, toe te voegen aan het bestaande 'postkoloniale' debat. Daarnaast is deze microcasus bijzonder, aangezien Floris en Maria geen oud-kolonialen zijn. Bestaand onderzoek naar de aanwezigheid na de onafhankelijkheid richt zich vrijwel uitsluitend op oud-kolonialen die in de regio bleven.¹⁵ Tot slot tracht deze paper ook vernieuwend te zijn door de discoursen uit te breiden aan de hand van Maria's ervaringen, de contacten met de Congolese en Burundese overheid alsook de contacten met de lokale

¹⁴ Zana ETAMBALA, *Congo '55-'65*, 243-280.

¹⁵ Lilian EYLETTERS, "Indemniser les anciens coloniaux", 44-46.

bevolking. Op deze manier laat dit onderzoek de beleving van veranderende machtsverhoudingen tussen ras, gender en klasse samenkomen.

Hoewel de migratie na de onafhankelijkheid onderbelicht blijft, bieden enkele invloedrijke werken een vruchtbaar kader waarop dit onderzoek kan voortbouwen. De masterproef van Margo Beulens *Tussen Zwart en Wit* is gebaseerd op een gelijkaardige microcasus over de dagelijkse realiteit van een ambtenarengezin in Congo tussen 1949 en 1968. Het werk nuanceert de gangbare geschiedschrijving door aan te tonen dat de verhoudingen tussen wit en zwart niet louter bestonden uit een 'vertrouwensbreuk', maar eveneens ruimte boden voor persoonlijke leerprocessen en vertrouwensopbouw. Ceuppens, Van Reybrouck en Viaene bieden hierbij een aanvullend perspectief.¹⁶ Het draait de klassieke koloniale geschiedenis om door te onderzoeken hoe de kolonie de Belgische identiteit, cultuur en maatschappij fundamenteel heeft medegevormd.

Ook de werken van Doble en Fisher vormen binnen dit kader een interessante invalshoek.¹⁷ Zij onderzoeken hoe witte kolonistengemeenschappen in de postkoloniale context hun identiteit en positie heronderhandelen en vormgeven na het verlies van hun politieke dominantie. Dit concept kan binnen deze thesis verder aangevuld worden met het boek van Chowdhry Geeta en Sheila Nair.¹⁸ Zij gebruiken de postkoloniale theorie om te laten zien hoe de wereldpolitiek fundamenteel wordt gevormd door de verweven relaties tussen ras, klasse en gender. Centraal staat intersectionaliteit. Het concept intersectionaliteit werd in 1989 geïntroduceerd door Kimberlé Crenshaw om aan te tonen dat achterstelling plaatsvindt op het kruispunt van meerdere maatschappelijke assen die elkaar niet louter aanvullen, maar fundamenteel versterken.¹⁹ In dit onderzoek wordt intersectionaliteit ingezet als een dynamisch analytisch kader waarin de categorieën ras, gender en klasse als wederzijds vormend worden beschouwd.²⁰ Hierbij ligt de focus op de sociale locatie van het individu, een positie die niet statisch is maar gevormd wordt door de specifieke maatschappelijke context en de tijdsperiode waarin de persoon zich bevindt. Deze benadering maakt het mogelijk om

¹⁶ Vincent VIAENE, Bambi CEUPPENS en David VAN REYBROUCK, *Congo in België*.

¹⁷ Josh DOBLE, *White settlers to white Africans?*; Josephine FISHER, *Pioneers, Settlers, Aliens, Exiles*.

¹⁸ Chowdhry GEETA en Sheila NAIR, *Power, Postcolonialism*.

¹⁹ Hajer AL-FAHAM, Angelique DAVIS en Rose ERNST, "Intersectionality", 249.

²⁰ Floya ANTHIAS, "Hierarchies of social location", 130-132.

te analyseren hoe de unieke combinatie van deze factoren de toegang tot macht en privileges bepaalt, en hoe individuen tegelijkertijd posities van dominantie en ondergeschiktheid kunnen innemen.²¹

Dit onderzoek gebruikt drie verschillende brontypes. Mondelinge bronnen vormen de hoofdbron, waarvoor ik verschillende interviews afnam met Floris en Maria. Er ontstonden drie reeksen aan interviews. De eerste reeks vond plaats op 30 oktober 2025, waarbij Floris en Maria ieder apart werden geïnterviewd. Binnen dit gesprek bleef ik grotendeels afwezig. Een tweede reeks volgde op 4 november 2025, waarbij ze opnieuw apart werden bevraagd alsook erna gezamenlijk. Deze gesprekken namen eerder de vorm van een dialoog aan, waarbij moeilijkere (politieke) onderwerpen besproken werden, zoals de kolonisatie. Een laatste gezamenlijke interviewreeks vond plaats op 14 april 2026.

Mondelinge geschiedenis als methode staat hiermee centraal binnen dit onderzoek. Het boek *Wat is mondelinge geschiedenis?* van Jan Bleyen en Leen van Molle fungeerde als handboek. De grote troef van mondelinge geschiedenis is het ervaringsperspectief vast te kunnen leggen, waarbij de agency bijna volledig bij de historische actoren kan gelegd worden.²² Door in dit geval hun ervaringen zowel gezamenlijk als individueel te benaderen, worden verschillende dimensies van machtsverhoudingen onderzocht en hoe die zich in relatie tot elkaar verhielden. Zo had Floris een meer prominente publieke rol, waarbij de interactie tussen wit en zwart op professioneel niveau geanalyseerd werd. Maria bevond zich daarentegen voornamelijk in de private sfeer, maar kwam via informele contacten en het huishoudelijke personeel eveneens in contact met de Congolese en Burundese bevolking.

Mondelinge geschiedenis kent twee belangrijke methodologische uitdagingen. De eerste moeilijkheid bestaat uit de invloed van de onderzoeker op de bronvorming, via de interactie en de transcriptie. Hier ging ik op drie manieren zorgvuldig mee om. Ik nam de interviews af in verschillende fases van het onderzoeksproces, waardoor een breed scala aan onderwerpen aan bod kwam. Daarbij kregen Floris en Maria in het eerste interview de vrijheid om hun ervaringen te delen zoals zij dit wensten. Tot slot is de transcriptie gelaagd aangepakt. Elk

²¹ Ibidem.

²² Jan BLEYEN en Leen VAN MOLLE, *Mondelinge geschiedenis?*, 25-27.

interview werd eerst volledig en exact getranscribeerd om de analyse ervan eenvoudiger te doen verlopen. Daarna werden alle interviews ook op poëtische wijze uitgeschreven en in de bijlage opgenomen. Dit houdt in dat de transcriptie in korte versvormen wordt gegoten naar gelang de toon en pauzes van de verteller. Op deze manier wordt zo veel mogelijk van het mondelinge karakter overgebracht op papier.²³ De tweede uitdaging is het tijdsverloop van 54 jaar tussen de feiten en de interviews. Dit vereist een kritische reflectie op herinneringsvervaging en latere invloeden.²⁴

Een tweede brontype bestaat uit tekstuele bronnen, afkomstig uit het familiearchief dat mijn grootouders zelf bijhielden uit de periode. Zij bewaarden documenten en brieven over de tewerkstelling van Floris en verscheidene identiteits- en migratiepapieren. Daarnaast schreef Floris in het academiejaar van 1972-1973 een verhandeling over zijn ervaringen in Burundi om een licentiaat in de economie te behalen. Zowel de transcripties van de interviews als de tekstuele bronnen worden op kwalitatieve manier benaderd. De documenten en brieven over Floris' tewerkstelling en identiteitspapieren dienen vooral als ondersteunend en 'bewijzend' materiaal. De transcripties en de verhandeling worden op dieper tekstueel niveau onderzocht, waarvoor een discoursanalyse gebruikt wordt.²⁵ Daarbij vormt Floris' verhandeling uniek materiaal dat het mogelijk maakt latere invloeden binnen de discoursen in de interviews te kunnen aantonen.

Tot slot maakt dit onderzoek gebruik van visuele bronnen, foto's uit de periode in Congo en Burundi. Ook dit brontype is volledig afkomstig uit het familiearchief. Deze dienen ter ondersteuning van de mondelinge en tekstuele bronnen en worden visueel geanalyseerd om dieper inzicht te bieden in specifieke praktijken of momenten.

Dit onderzoek hanteert ook familiegeschiedenis als methode, waarbij het boek *Scholars and Their Kin* van Stéphane Gerson als voorbeeld dient. Hoewel deze benadering academisch soms ter discussie staat, biedt de microcasus van Floris en Maria in postkoloniaal Congo en Burundi een waardevolle aanvulling op de bestaande historiografie.²⁶ De toegang tot het intieme en

²³ Ibidem, 133-138.

²⁴ Ibidem, 37.

²⁵ Marnix BEYEN, *De taal van de geschiedenis*, 11-16.

²⁶ Stéphane GERSON, *Scholars and Their Kin*, 2-4.

alledaagse leven werpt een unieke blik op complexe machtsdynamieken. Dit maakt het mogelijk om, met de nodige voorzichtigheid, bredere conclusies te trekken.²⁷ Daarbij biedt deze specifieke casus heuristische voordelen, aangezien er een grote hoeveelheid aan private documenten, brieven en foto's werd bijgehouden, die binnen een publiek archief verloren zouden gegaan zijn. Toch blijven er uitdagingen aanwezig, omdat het onderzoek geen 'verdedigend' betoog mag worden. De historische actoren, Floris en Maria, moeten ook kritisch benaderd kunnen worden.

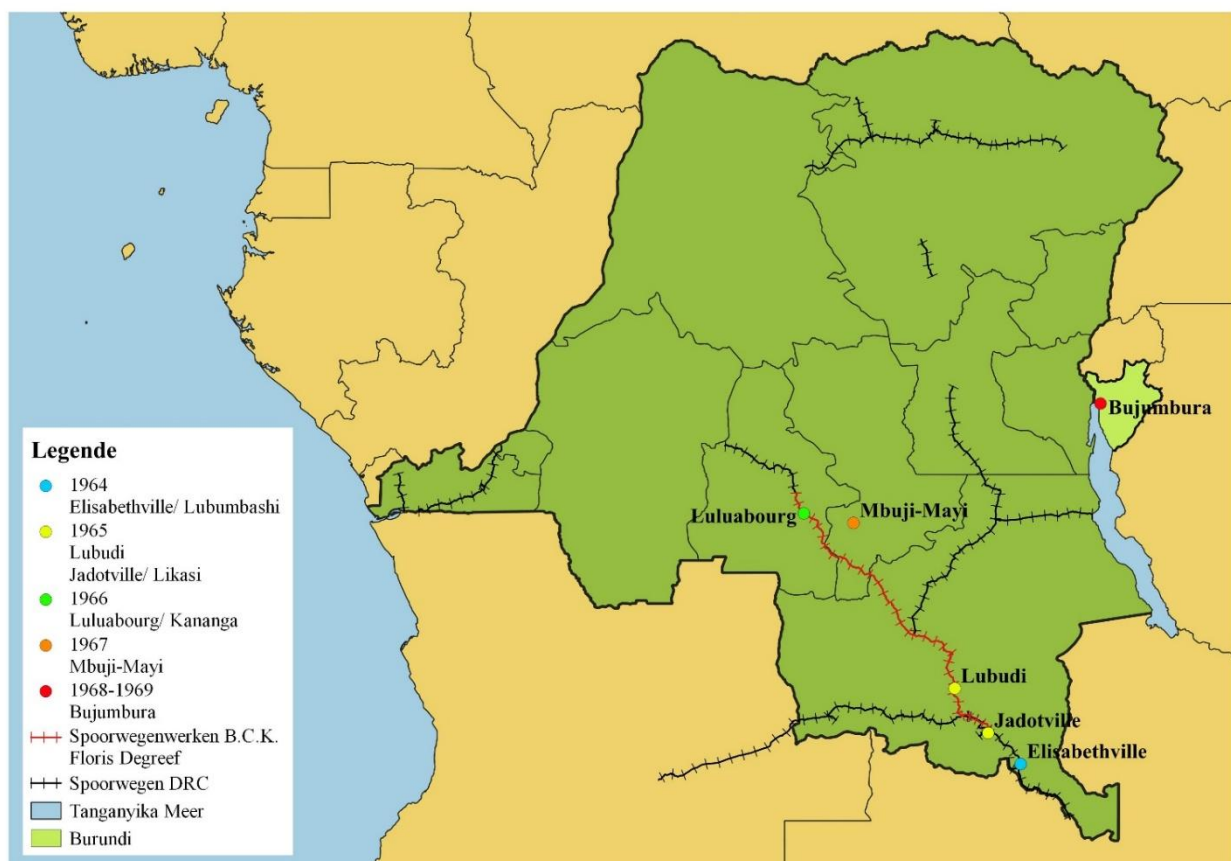
Vooraleer dit onderzoek verder gaat, dienen drie woordkeuzes in het onderzoek verduidelijkt te worden. Ten eerste zal deze paper gebruik maken van het woord 'postkoloniaal' om te duiden op de geschiedenis na de Congolese en Burundese onafhankelijkheid. Deze term maakt het eenvoudiger om complexe situaties en voorgaande invloeden aan te duiden. Er dient echter stilgestaan te worden bij het complexe dekoloniseringsproces, dat uiteraard niet eindigt na deze data. 'Postkoloniaal' kan de neiging hebben de Congolese en Burundese geschiedenis te laten centreren rond de Europese invloed.²⁸

De woorden, zinsconstructies of stereotypen die mijn grootouders gebruikten tijdens de interviews worden letterlijk overgenomen, indien deze aan bod komen binnen de getranscribeerde delen die werden opgenomen in dit onderzoek. Het gebruiken of juist vermijden van bepaalde termen weerspiegelt een specifieke houding en lading binnen deze postkoloniale context. Het aanpassen van deze bewoordingen zou deze cruciale historische nuances tenietdoen. Drie moeilijke, koloniale en controversiële voorbeelden hiervan zijn *"blank"*, *"blanke gemeenschap"* en *"neger"*.

²⁷ Stéphane GERSON, "A History from Within", 902-904.

²⁸ Olufemi TÁÍWÒ, "It Never Existed".

Vanwege de complexe en snel veranderende context in het Congo en Burundi van de jaren zestig, kent deze paper een chronologische opbouw met een thematische uitwerking. Het eerste deel introduceert de sociale omgeving en de aanloop naar het vertrek van Floris en Maria. Het tweede deel behandelt hun verblijf in Congo van september 1964 tot december 1967, dat op basis van Floris' opeenvolgende werkgevers thematisch is onderverdeeld. De periode bij de BCK focust op de verhoudingen met de lokale bevolking en de arbeidsklasse, terwijl de periode bij de SORCA de contacten met de Congolese overheid analyseert. Het derde deel bespreekt de periode in Bujumbura, gedurende de periode van januari 1968 tot november 1969. Hierin worden de Congolese en Burundese ervaringen vergeleken en wordt Maria's positie binnen deze maatschappelijke contexten nader bekeken. Een geografisch overzicht van deze wisselende verblijfplaatsen per jaar is weergegeven in figuur 1.

Figuur 1: kaart verblijfplaatsen Floris en Maria in Congo en Burundi, weergegeven per jaar.

1 “Vertrokken naar het onbekende”

1.1 16 september 1964

Floris en Maria leerden elkaar kennen in 1961, wanneer ze beide nog studeerden. Terwijl Maria haar opleiding als kleuterjuf afrondde, zat Floris midden in zijn studies burgerlijk ingenieur aan de universiteit van Leuven.²⁹ In 1964 studeerde Floris af en was Maria aan het werk, wat betekende dat ze moesten nadenken over hun toekomst. Om de toenmalige dienstplicht te ontwijken, overwoog Floris het alternatief omtrent ontwikkelingshulp.³⁰ Dit werd aangeboden door de Belgische staat sinds 1962, maar omvatte een langere termijn dan de reguliere legerdienst.³¹ Hoewel Floris oorspronkelijk het Latijns-Amerikaanse continent overwoog, koos hij uiteindelijk toch voor Congo.³²

Zowel binnen Floris’ als Maria’s familie was de Congolese kolonie geen onbekend begrip. Vier tantes van Maria waren als missiezusters naar Congo vertrokken en Floris’ oudste broer, Basile, was een oud-koloniaal.³³ Basile vertrok in 1949 naar Congo, waar hij zijn eigen onderneming oprichtte.³⁴ Wanneer hij daar verbleef, stuurden Floris en Basile brieven naar elkaar, waardoor Floris geïnteresseerd raakte in Congo. *“En zo is dat eigenlijk romantisch begonnen.”*³⁵

Floris’ migratiebeslissing werd gestuurd door een samenspel van economische, psychologische en ideologische motieven. Economisch gezien bood het alternatief een strategische kans om na een studievertraging van twee jaar, veroorzaakt door een gedubbeld collegejaar en een extra jaar wiskunde, op 25-jarige leeftijd directe werkervaring op te doen.³⁶ Psychologisch werd deze ambitie sterk gevoed door ondernemerschap binnen de familie, met de lucratieve koloniale ervaring van zijn oudere broer Basile als belangrijk referentiekader.³⁷

²⁹ FDB#17(1964).

³⁰ Tony VAN DER STEEN, "Ombudsman Pensioenen", 36.

³¹ Sam BIESEMANS, "50 Jaar Statuut Gewetensbezwaren", 62-63.

³² I#2(18-20).

³³ I#6(84-87).

³⁴ FDB#15(1962).

³⁵ I#2(15-16).

³⁶ FDB#7;8(1964).

³⁷ I#5(841-875).

Tot slot was de 'zin voor avontuur' een katalysator voor het jonge echtpaar om een eigen pad in te slaan. Deze avontuurlijke kant werd versterkt door de combinatie van economische aspiraties en de ontwikkelingsideologie.³⁸

Tegen deze context solliciteerde Floris op 17 mei 1964 per brief bij de BCK.³⁹ Dit was een Belgisch spoorwegbedrijf opgericht in 1961.⁴⁰ In de brief beargumenteerde Floris zijn professionele carrière te willen starten in Congo. Daarbij benadrukt hij zijn kennis over het leven in de verschillende regio's via zijn contacten in het land en omschrijft zichzelf als *marié*, waardoor hij het liefst in de steden in Katanga zou geplaatst worden. Zijn internationaal paspoort en visa om naar Congo te verhuizen werden in orde gebracht tegen 25 juni 1964.⁴¹ Op 1 juli schreef hij akkoord te gaan met de voorwaarden, indien zijn vrouw mee kon verhuizen naar Congo.⁴² Dit werd goedgekeurd op 6 juli, waarna Maria's documenten tegen 13 augustus in orde werden gebracht.⁴³

*"Wij zijn dan vertrokken naar het onbekende, voor mij, ook voor Floris."*⁴⁴ Binnen het discours dat Floris en Maria in de interviews hanteren over hun vertrek, bestaan opvallende tegenstrijdigheden. Floris was een zelfverzekerde man, die in zijn leven verschillende belangrijke en leidinggevende functies vervulde, zowel professioneel als binnen het huishouden. Als gevolg neemt hij in de interviews meestal een zelfverzekerde positie aan, waarbij zijn eigen ondervindingen centraal staan.⁴⁵ Maria daarentegen nam een meer ondergeschikte positie aan, waarbij ze de leiding binnen haar ervaringen vaak aan mannen toeschrijft. Binnen het discours over het vertrek naar Congo is dit nagenoeg omgekeerd.

"Eigenlijk waren wij heel content dat wij konden trouwen en dat wij konden vertrekken. Want ten slotte waren we jonge mensen en we konden doen wat we eigenlijk gewild hadden," sprak Floris.⁴⁶ Wanneer het gaat over de beslissing om na Floris' studies te trouwen en naar het

³⁸ Karen O'REILLY en Michaela BENSON, "Lifestyle Migration", 1-2.

³⁹ FDB#7(1964).

⁴⁰ Jan VAN DER AA en Margot LUYCKFASSEEL, "Between Movement", 34.

⁴¹ FDB#1.

⁴² FDB#8(1964).

⁴³ FDB#2.

⁴⁴ I#2(39-44).

⁴⁵ Jan BLEYEN en Leen VAN MOLLE, *Mondelinge geschiedenis?*, 122.

⁴⁶ I#6(151-157).

buitenland te verhuizen, maakt hij altijd gebruik van de 'wij'-vorm. Er zou kunnen beargumenteerd worden dat dit niet uitzonderlijk is, aangezien Floris en Maria zichzelf, doordat ze getrouwd zijn, ook als geheel positioneren. Maria hanteert echter binnen deze context eerder de 'ik'-vorm. Hoewel ze hiermee instemt, lijkt haar perspectief complexer. Ze onderbrak hem en verduidelijkte dat het Floris was die kon doen wat hij graag wilde. Binnen deze context durft ze een duidelijk standpunt in te nemen: "*Jij had jouw werk, maar wat stond mij daar te wachten?*"⁴⁷ De keuze om te trouwen had voor haar andere gevolgen en die ervaring komt wellicht overeen met de bredere Belgische maatschappelijke context uit deze periode.

De jaren zestig vormen het begin van een veranderende maatschappij, waarbij zowel nieuwe ideeën over gender als bestaande patriarchale structuren een rol speelden binnen het huwelijk en de positie van de vrouw in de maatschappij.⁴⁸ Jacqueline Scott omschrijft deze periode als de start van de seksuele revolutie en de vrouwenemancipatie, die de basis voor meer gelijkheid tussen man en vrouw legden. David Clark beargumenteert dat concepten als 'zelfontplooiing' en 'liefde' centraal kwamen te staan binnen het huwelijk, waarbij het niet slechts een 'contract' was, maar gezien werd als een 'kameraadschap'. Deze nieuwe ideeën en begrippen botsten met diepgewortelde denkbeelden, die dateerden uit de vorige eeuw.

De verandering verliep traag en de man bleef binnen het huwelijk nog grotendeels optreden als gezagdrager.⁴⁹ Dit heeft voornamelijk te maken met de genderideologieën die populair bleven binnen de middenklasse, waarbij de man gezien werd als 'kostwinner' en zijn partner moest beantwoorden aan het ideaal van de huisvrouw.⁵⁰ Dit creëerde een ongelijkheid in arbeid binnen het huwelijk. Het vrouwelijke werk werd binnen de maatschappij als ondergeschikt gezien, alsook haar positie in het huwelijk. Getrouwde vrouwen trokken zich vaak terug in de private sfeer, waarbij er verwacht werd dat zij hun identiteit en sociaal leven organiseerden rond het gezinsleven.⁵¹

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Jacqueline SCOTT, "Family and Gender", 2-5.

⁴⁹ David CLARK, *Marriage*, 36-37.

⁵⁰ Osamu SAITO, "Historical Origins of the Male Breadwinner", 11-14.

⁵¹ Ibidem; Angélique JANSSENS, "The Rise and Decline", 16-18.

Deze dynamiek was ook aanwezig binnen het huwelijk van Floris en Maria. Beiden kregen de vrijheid te huwen met wie ze wilden, waarbij het eigen geluk van belang was. Toch vormde het beeld van Floris als kostverdiener en Maria als huisvrouw ook een belangrijk ideaal binnen hun huwelijk. Dit vertaalde zich in Floris als gezagsvolle figuur binnen het huishouden. Dit betekent echter niet dat Maria binnen deze genderverhoudingen geen andere, ‘subtielere’ mogelijkheden had om haar invloed uit te oefenen.⁵²

Deze verschillende posities binnen het huwelijk vertalen zich ook in verschillende visies tegenover het vertrek naar Congo. De ‘afhankelijke’ positie van Maria zorgde voor een andere “onbekendheid” dan die van Floris. Terwijl het huwelijk voor Floris een leidende, verantwoordelijke rol inhield, wat uiteraard andere moeilijkheden met zich meebracht, betekende het voor Maria een onzekere, volgende rol. Het is dit verschil in “onbekendheid” dat zich uitte in de interviews. Mijns inziens komen beide ervaringen ook naar voren in het bronnenmateriaal uit 1964. Voor Floris stond het al in mei vast dat ze samen zouden gaan, waarbij hij hintte naar zijn getrouwde status in de toekomst.⁵³ Hij zag dit, deels in overleg met Maria, als meest geschikte toekomst voor hen beiden. De vraag of “*zijn vrouw*” effectief mee kon, viel uiteindelijk in juli, wat wellicht wijst op de andere “onbekende” afhankelijke realiteit van Maria. Hoewel ze “*altijd zou hebben meegegaan*”, had deze keuze andere voorwaarden en gevolgen voor haar.⁵⁴ Ze liet haar sociale leven, familie, vrienden en werk, achter zich voor haar man. Ook Floris liet in 1964 zijn vertrouwde wereld achter. Dit stond niet alleen in het teken van zijn huwelijk, maar ook van zijn carrière.

1.2 Van België naar Congo?

Op 16 september 1964 vlogen Floris en Maria naar Elisabethville, vandaag de stad Lubumbashi, waar ze de eerste twee maanden verbleven bij het gezin van Basile.⁵⁵ Dit vormde een periode waarin Floris en Maria zich konden aanpassen aan de nieuwe situatie. Floris werkte er al, maar wachtte nog op zijn officiële verplaatsing om aan de slag te gaan bij de

⁵² David CLARK, *Marriage*, 36-37.

⁵³ FDB#8(1964).

⁵⁴ I#3(44-48).

⁵⁵ FDB#5;6.

spoorwegen.⁵⁶ Maria werd opgevangen door José, de vrouw van Basile, die haar de nodige gewoontes aanleerde.⁵⁷

Hoewel ze er slechts twee maanden verbleven, neemt de periode een aanzienlijk deel in van de fotoboeken. De foto's worden gekenmerkt door familieportretten, diners met een groot wit gezelschap en zwarte "boys" in de achtergrond, bijeenkomsten en 'avontuurlijke' activiteiten zoals safari's. Bijlagen 1, 2, 3 en 4 tonen een geromantiseerd beeld van de 'nieuwe' wereld waarin ze terecht kwamen. Voor deze periode van september tot december 1964 werden zeven pagina's met foto's bewaard, in tegenstelling tot slechts twee pagina's voor de resterende periode in Katanga tot september 1966. Dit kan wijzen op de ontspannen, nieuwe context waarin ze terecht kwamen, wat wellicht afnam toen ze alleen verhuisden naar Jadotville, Lubudi en Luluabourg. Daar kenden ze niemand en begon opnieuw 'het dagelijkse leven'. De fotoalbums zijn achteraf samengesteld door Maria, waardoor het mogelijk is dat foto's uit verschillende periodes door elkaar gebruikt zijn. Toch valt deze analyse met grote zekerheid te maken, aangezien de aanwezigheid van het gezin van Basile niet mogelijk was op foto's uit latere periodes.

"Het was een andere wereld hè, een andere samenleving. Alles was anders dan in België", sprak Maria over de Congolese samenleving in de jaren zestig.⁵⁸ De vroege jaren zestig werden gekenmerkt door het vertrek van de Belgische aanwezigen uit Congo.⁵⁹ Eerst door het internationale conflict dat ontstond door de revolutie in het Congolese leger enkele dagen na de onafhankelijkheid op 30 juni 1960.⁶⁰ Een tweede uitwaartse stroom volgde in 1963-1964, toen de stijgende spanningen over de moord in 1961 op Patrice Lumumba, de eerste premier van de DRC, opnieuw zorgden voor het uitbreken van gewelddadige opstanden. In 1963 startte Pierre Mulele de Simba-rebellie in de Kwilu-streek. Deze revolutie werd gekenmerkt door de wrede wijze waarop de rebellen probeerden de centrale regering te vervangen. In 1964 breidden de opstanden uit naar de provincies Zuid-Kivu en het noorden van Katanga. Deze

⁵⁶ I#2(87-91).

⁵⁷ I#1(126-131).

⁵⁸ I#3(39-41).

⁵⁹ Vita FOUTRY en Jan NECKERS, *Als een wereld*, 128-132.

⁶⁰ Zana ETAMBALA, *Congo '55-'65*, 243-280.

opstanden maakten een groot aantal slachtoffers.⁶¹ Deze situatie ging gepaard met een uitwaartse stroom van kapitaal en arbeid.⁶² Zo trachtten bedrijven hun kapitaal en zetels naar België over te brengen en verschillende sectoren in de Congolese samenleving raakten verwaarloosd.⁶³

Deze situatie en de stilte binnen de historiografie over nieuwe migratie naar Congo na 1960, suggereren dat het een bijzondere beslissing was van Floris en Maria om in deze periode naar Congo te vertrekken. Het was de kennis over het leven in de verschillende regio's via persoonlijke contacten over de toestand ter plaatse die hen geruststelde er toch heen te willen.⁶⁴ Floris had daarnaast ook economische lange-termijnplannen in Congo, geïnspireerd door het ondernemerschap van zijn broer. Dat hij in deze periode besloot hiervoor naar Congo te trekken is bijzonder, door de eerder geschetste Congolese economie in combinatie met de gunstige economische mogelijkheden die zich voordeden in België.⁶⁵ De jaren zestig staan immers gekend als de 'gouden' jaren, waarin de economie in de Europese landen enorm groeide en er juist een grote migratiestroom richting België bestond door hoge werkgelegenheid.⁶⁶

Tot slot bood de Congolese context ook enkele moeilijkheden. Er bestond een taalbarrière in Congo, doordat de plaatselijke bevolking voornamelijk Swahili sprak.⁶⁷ Daarbij bleef ook Frans een belangrijke institutionele taal.⁶⁸ Verder begaf Maria zich in België, zoals aangehaald, in een veranderende wereld voor vrouwen. Binnen de Congolese politiek was de vrouwenemancipatie in mindere mate aan de gang, waar zij soms nog voor de wet en binnen de bredere maatschappij een ondergeschikte positie aannamen.⁶⁹

⁶¹ Ibidem.

⁶² Vita FOUTRY en Jan NECKERS, *Als een wereld*, 128-132.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ I#4(2-9)

⁶⁵ Isabelle CASSIERS, Philippe DE VILLÉ en Peter SOLAR, "Economic Growth", 175-178.

⁶⁶ Ibidem; Paolo TEDESCHI en Pierre TILLY, "Notes on the Economic and Social Impact", 85.

⁶⁷ Ben CARSON, "A Metamorphosed Language", 30-31.

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Shikha VYAS-DOORGAPERSAD en Tshombe LUKAMBA, "The status and political participation", 96-100.

2 Congo, “Alles anders dan in België”

2.1 BCK, “We gingen die mensen gaan beschaven”

Na drie maanden in Elisabethville kreeg Floris zijn officiële toewijzing aan de spoorwegen door de *Nouvelle Compagnie du BCK*.⁷⁰ Floris en Maria verhuisden hiervoor begin december 1964 naar Jadotville, vandaag de stad Likasi. Als verantwoordelijke voor het onderhoud van de spoorweglijnen in Katanga bestond zijn job voornamelijk uit verzakkingen in de sporen herstellen en de reparaties na ontsporingen.⁷¹

De BCK was een Belgisch spoorwegbedrijf, opgericht in 1906.⁷² De onderneming was verantwoordelijk voor het aanleggen van spoorwegverbindingen, die het mijngebied van Katanga verbonden met de zee. Na de onafhankelijkheid splitste het bedrijf in 1961 op in twee: het moederbedrijf *Ancienne Compagnie du BCK*, dat zijn kapitaal en juridische zetel veiligstelde in België, en *Nouvelle Compagnie du BCK*, de nieuwe Congolese dochteronderneming die de werkzaamheden op Congolees grondgebied uitvoerde.⁷³ De BCK vormt een voorbeeld van wat Robrecht Declercq bedoelt wanneer hij schrijft: “*the achievement of political sovereignty did not automatically lead to economic sovereignty*.”⁷⁴

Vanaf de jaren vijftig verenigden koloniale ondernemers hun economische belangen om deze met het oog op de naderende Congolese onafhankelijkheid veilig te stellen.⁷⁵ Zo werd de continuïteit van witte dominantie binnen strategische sleutelsectoren, zoals de mijnbouw en de transportsector, gegarandeerd.⁷⁶

Floris’ individuele ervaringen tijdens zijn dienstverband bij de BCK, van september 1964 tot september 1966, weerspiegelen een vergelijkbare tendens.⁷⁷ Als pas-afgestudeerd bouwkundig ingenieur was hij verantwoordelijk voor 800 kilometer aan spoorwegen. Hoewel

⁷⁰ FDB#5(1964-1967).

⁷¹ FDB#10(1964).

⁷² *Archives du b.c.k.*, website geraadpleegd op 24 oktober 2025.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Robrecht Declercq, “Economic decolonization”, 74.

⁷⁵ Ibidem, 77-78.

⁷⁶ Ibidem, 78-80.

⁷⁷ FDB#11(1967).

hij zijn functie aanvankelijk als 'nog niet hooggeplaatst' omschreef, nuanceerde hij dit op basis van zijn raciale privilege: *"relatief omdat je blanke was"*.⁷⁸ Floris' ervaringen illustreren hoe bredere koloniale machtsstructuren binnen de economische sector standhielden: *"In de BCK, dat was altijd, ik de chef en de zwarten ondergeschikt."*⁷⁹

De kleurbarrière die over gehele samenleving bestond vóór de dekolonisatie werd in de bedrijfswereld nog in stand gehouden, waarbij het personeel in twee delen werd verdeeld.⁸⁰ De leidinggevende functies als ingenieurs of bestuursposities waren weggelegd voor witte arbeidsmigranten uit Europa en Zuid-Afrika, terwijl de zwarte Congolese bevolking beperkt bleef tot de functies van arbeider of brigadier. Na de dekolonisatie werd duidelijk hoe afhankelijk de Congolese samenleving was van het witte technische kader, dat was opgebouwd tijdens de koloniale periode. Na 1960 bleef de 'economisch achterstallige positie' een argument om scholing of doorgroeimogelijkheden tegen te houden.⁸¹

Naast deze koloniale continuïteiten binnen de bedrijfswereld betekende de politieke onafhankelijkheid echter ook verandering. Binnen deze bedrijfscontext in de Congolese samenleving vormden ras en klasse belangrijke begrippen, waartussen in de postkoloniale maatschappij verschillende spanningen optraden.⁸² Deze zijn zowel binnen de ervaringen als het narratief van Floris aantoonbaar. Voor een intersectionele analyse ontleent deze paper het concept van de 'sociale locatie' uit Anthias' analytisch denkkader, waarin de dimensie tijd een centrale rol speelt. Verschillende locaties, zoals de bedrijfswereld, contact met de overheid of het huishouden, creëerden in de jaren zestig andere relaties tussen de categorieën ras, gender en klasse, die macht en privileges verdeelden.⁸³

Het narratief dat Floris hanteert in zijn herinneringen over de werktermijn bij de BCK weerspiegelt de 'ontwikkelingsideologie' uit de jaren zestig: *"We gingen die mensen gaan beschaven, dat vind je terug in de naam: 'onderontwikkelde landen'."*⁸⁴ Deze overtuiging

⁷⁸ I#4(3-4).

⁷⁹ I#4(387-392).

⁸⁰ Georges NZONGOLA-NTALAJA, *The Congo*, 85-89.

⁸¹ Ibidem.

⁸² Cynthia LEVINE-RASKY, "Intersectionality Theory", 239-240.

⁸³ Floya ANTHIAS, "Hierarchies of social location", 130-131.

⁸⁴ I#2(668-669).

ontstond in Europa en Noord-Amerika tijdens de dekolonisatie en propageerde een universeel, kapitalistisch pad naar modernisering, waarbij de "ontwikkelde landen" economische steun boden om deze transitie te realiseren.⁸⁵ Dit vertaalde zich echter vaak in een neokoloniale houding. Kolonies dwongen politieke onafhankelijkheid af, maar de oudkoloniale machten handhaafden hun dominantie via subtielere economische en politieke onderdrukking.⁸⁶ In de postkoloniale praktijk bleek deze houding complexer, met ruimte voor andere ervaringen binnen zulke beeldvorming. *"Het hing af van de mensen waar je mee samenwerkt, zoals dat ook hier is. Er waren brigadiers waar je dat voelde 'amai, dat is een snelle'. En er waren er anderen waar je zegt 'amai, die moet je een beetje bijvlijzen'."*⁸⁷

Op professioneel vlak is Floris open over het "gevoel van superioriteit" dat "de blanken" hadden ten opzichte van zwarte arbeiders.⁸⁸ Dit 'superioriteitsgevoel' werd binnen de interviews telkens verantwoord vanuit een economische argumentatie. Wanneer echter het idee van 'ras' wordt betrokken bij het discours, treedt er een spanning op: *"Hun kleur, dat was minder belangrijk op het werk."*⁸⁹

Floris ervaart de impact van ras op klasse binnen de BCK niet bewust, omdat hij dit verschil inkleedt binnen het dominante discours van de ontwikkelingsideologie. Migranten na 1960 *"gingen naar een onafhankelijk land"*, benadrukte Floris, *"en in onze geest was dat al zo"*.⁹⁰ Hoewel raciale verschillen hierdoor geen officiële rol mochten spelen, bleef er een structurele continuïteit bestaan. Oudkoloniale dominantie transformeerde via de ontwikkelingsideologie in een neokoloniale houding waarin expertise en het 'universele economische model' inherent gekoppeld bleven aan witheid. Hierdoor bleef het raciale aspect op onbewuste, structurele niveaus aanwezig, wat het klassenverschil bleef legitimeren.⁹¹ Deze structuren bieden het kader om de wereld te interpreteren, waarbij ze onbewust worden gereproduceerd en niet langer ter discussie staan. Hierbij passen twee kanttekeningen die verderop aan bod komen:

⁸⁵ William EASTERLY, "The Ideology of Development", 31-32.

⁸⁶ John IFEANYI, Gérard-Marie MESSINA en Andy ODUMEGWU, "The Effects of Neocolonialism", 7-9.

⁸⁷ I#2(685-690).

⁸⁸ I#2(1124).

⁸⁹ I#2(694-697).

⁹⁰ I#5(794-796).

⁹¹ William SEWELL, *Logics of History*, 124-151.

enerzijds zijn structuren niet onveranderlijk, anderzijds bleven bewuste vormen van raciale discriminatie aanwezig.⁹²

*“Als je als blanke niks deed dan gebeurde er niets. Dat was ook weer het gevoel van superioriteit die wij hadden als firma ten opzichte van de zwarten die het werk moesten uitvoeren.”*⁹³ Hoewel witheid meestal als een onuitgesproken norm fungeert, thematiseert Floris "blanken" opvallend vaak. Dit sluit aan bij Levine-Rasky's onderscheid tussen ras en etniciteit. In het postkoloniale Congo bleef witheid weliswaar een machtsfactor, maar zorgde de Belgische etniciteit van Floris en Maria als migranten tegelijkertijd voor een ondergeschikte positie. Floris' narratief weerspiegelt hier wellicht een latere tijdsgeest. Dat de 'zwarte kleur' soms onbenoemd blijft, vloeit waarschijnlijk voort uit een achteraf ontwikkeld postkoloniaal schuldgevoel binnen de Belgische samenleving.⁹⁴

Binnen Floris' narratief komt ras echter enkele keren expliciet naar voren via het woord "neger". Hoewel hij en Maria aangeven dat het woord een negatieve connotatie had, hanteert Floris het in de interviews zes keer, en Maria nooit. Zijn economisch gecategoriseerde uitspraken, zoals *“het geld van de negerkes te pakken”*, *“alle negerkes omhoog werken”* en *“de negerhutten”*, weerspiegelen via verkleinwoorden een neerbuigend, paternalistisch medelijden dat kenmerkend was voor het toenmalige ontwikkelingsideaal.⁹⁵

De sociale locatie speelt binnen zijn ervaringen een belangrijke rol. Binnen de bedrijfsstructuur van de BCK bestond een positieve correlatie tussen witheid en een hogere klassepositie. Dit vertaalde zich in de praktijk in meer privileges voor het witte personeel. Buiten deze beschermde bedrijfscontext leidde die relatie echter tot spanningen. Dit bleek toen Floris tijdens een spoorreparatie als passagier in een railvoertuig aanwezig was bij een dodelijk ongeval met een zwarte arbeider.⁹⁶ Hoewel de Congolese politie hem ter plaatse aanvankelijk viseerde vanwege zijn positie als witte ingenieur, ondervond hij na verder onderzoek geen

⁹² Ibidem.

⁹³ I#2(1122-1128).

⁹⁴ Alice BOSMA, Katrien LAUWAERT en Ivo AERTSEN, "Confrontatie met koloniaal onrecht", 15-17.

⁹⁵ David MOORE, "Development Discourse", 1-3.

⁹⁶ I#2(492-520).

verdere juridische of persoonlijke consequenties doordat verder onderzoek hem onschuldig bewees.⁹⁷

Identiteitsvorming aan de hand van ras en klasse plaatste individuen binnen een bepaalde hiërarchie. In deze postkoloniale context betekende *witheid* niet meer overal een bevoorrechte positie. De politieke onafhankelijkheid zorgde voor de start van de verandering van verschillende structuren binnen de samenleving, waarbij sommige langer in stand werden gehouden dan anderen.⁹⁸

Indien de sociale locatie binnen de private sfeer valt, getuigt Floris dat raciale verschillen er juist harder toe deden *“en dat kon je bewijzen door het feit dat je eigenlijk privé geen zwarten als kameraad had.”*⁹⁹ Dit is ook zichtbaar in de fotoalbums, waarbij, naast het huishoudpersoneel, slechts op tien foto's zwarte mensen te zien zijn. Hoewel het vaak geen gekende personen zijn, worden ze wel met opzet op de foto gezet en zijn ze niet slechts zichtbaar in de achtergrond. Enkele voorbeelden komen dadelijk aan bod. Dit toont dat ook na de onafhankelijkheid wit grotendeels gescheiden van zwart leefde.

Gedurende de jaren zestig en zeventig bleven hardnekkige oudkoloniale raciale structuren doorwerken, zowel bewust als onbewust en ook bij mensen die ervaring hadden opgedaan in het Afrikaanse continent. Dit duidt wellicht hoe diep bepaalde denkbeelden doorgedrongen waren in de samenleving en 'westerse' mentaliteit. Floris kadert dit zelf wanneer hij vertelt over een relatie tussen een zwarte man en een witte vrouw, vlak na de terugkeer naar België: *“wij voelden ons in ons gat gebeten door de houding van de blanke en de zwarte man, dus dat was een teken van superioriteit.”*¹⁰⁰

Toch zou ik willen aantonen dat deze context wellicht een aanzet markeert tot een structurele verschuiving in de heersende raciale stereotypen. Binnen informele sociale locaties trad de frictie tussen klasse en ras minder op de voorgrond, terwijl de politieke onafhankelijkheid

⁹⁷ Ibidem.

⁹⁸ William SEWELL, *Logics of History*, 124-151.

⁹⁹ I#2(698-701).

¹⁰⁰ I#2(818-825).

dwong tot alledaagse interactie op gelijkere basis. Dit creëerde ruimte voor *subgrouping*.¹⁰¹ Afwijkend gedrag werd voorheen via *subtyping* geïsoleerd als 'uitzondering' om het koloniale stereotype te beschermen, waarbij *othering* een centrale plaats innam. De postkoloniale context dwong tot de erkenning van interne groepscomplexiteit van 'de Afrikanen'. De herhaaldelijke confrontatie met diversiteit binnen de Congolese gemeenschap verminderde schadelijke overgeneralisatie.¹⁰² Zonder hiermee te suggereren dat racisme verdween, laat dit theoretisch zien hoe koloniale denkpatronen langzaam ook veranderden. Sommige structuren bleven hierbij langer in stand gehouden dan anderen.

Interraciaal interacties in Floris' en Maria's fotoalbums zijn zeldzaam, maar de aanwezige beelden stralen, in tegenstelling tot Floris' professionele narratief, zelden een 'superioriteitsgevoel' uit. Bijlage 5 toont Floris die jachtinstructies ontvangt van een zwarte gids, wiens houding geenszins ondergeschikt is. Bijlage 6 verbeeldt een gemengde voetbalwedstrijd tussen kinderen. Ondanks een blijvende raciale distantie, een zwart team tegen een wit team, suggereert dit beeld de veranderende omgangsvormen van de late jaren zestig. Het vormt een nuance bij 'complete segregatie'. Bijlage 7 toont een unieke situatie op de boot naar België in 1969, waar zwarte en witte passagiers samen aan tafel eten. Hoewel dit in Centraal-Afrika ondenkbaar was, verloopt de interactie hier zonder zichtbare frictie. De sociale locatie van de boot wijst wellicht op een plaats 'tussen werelden', waar sociale conventies minder zwaar wogen. Daarbij kan het ook duiden op de segregatie die de expatgemeenschap in de praktijk in stand hield tussen wit en zwart, aangezien dit een van de weinige keren was dat Floris en Maria zich buiten de gemeenschap bevonden.

Deze praktijkvoorbeelden tonen aan dat heersende raciale stereotypen in de alledaagse realiteit niet langer allesoverheersend waren. Ze vormen de materiële vertaling van de mentaliteit: "*wij gingen naar een onafhankelijk land en in onze geest was dat al zo.*"¹⁰³

Binnen deze private sociale locatie bevond Maria zich op een complexe intersectie van ras, gender en klasse, wat met name tot uiting kwam in haar contact met het huishoudelijk

¹⁰¹ Zoë RICHARDS en Miles HEWSTONE, "Subtyping and Subgrouping", 52-54.

¹⁰² Ibidem.

¹⁰³ I#5(795-796).

personeel, dat nog aangeduid werd als “boys” volgens de koloniale traditie.¹⁰⁴ Hoewel deze “boys” formeel in haar dienst stonden, integreerde Maria hen deels in het gezinsleven. Bijlagen 8, 9 en 10 tonen het personeel in een familiale context. De foto’s staan verspreid tussen andere delen van het gezinsleven en er werden opschriften toegevoegd zoals “*onze Anaclet, zo fier als een gieter*” of “*Werner en Timothy, de beste vrienden*”. Dit contrasteert scherp met de koloniale angst dat kinderen 'besmet' zouden raken door inheemse levenswijzen.¹⁰⁵ Tegelijkertijd tonen de opschriften een paternalistisch gevoel, waarbij het zwarte personeel op gelijke hoogte als de kinderen werd gezien.¹⁰⁶ Een onderdeel van het gezin, maar indien het op de volwassenen aankwam, bleven machtsverhoudingen ongelijk. Dit kan verder geduid worden met de laatste foto in bijlage 10, waar “*onze Anaclet*” een volledig wit gezelschap bedient.

Dit kan aangevuld worden door Maria’s initiële indruk van de Congolese bevolking: “*zijn hemd was gescheurd, hij liep op zijn blote voetjes*”.¹⁰⁷ Dit wijst op een houding van medelijden gevormd door de ontwikkelingsideologie.¹⁰⁸ Dit beeld veranderde echter deels tijdens haar verblijf. Ze beschrijft hoe zij in verschillende contexten juist van Congolezen leerde, zowel van interacties met haar huishoudpersoneel als anderen.¹⁰⁹ In de praktijk lijkt het niet enkel beperkt te blijven tot ‘ontwikkeling brengen’, maar bestond er ook ruimte om te leren.

Tot slot vereist de Katangese context nuance. Hoewel de sterke witte aanwezigheid Floris en Maria doorgaans een veilige positie garandeerde, waren hun privileges na de onafhankelijkheid niet langer absoluut.¹¹⁰ Illustratief is de gewapende huiszoeking door Congolese mannen in Maria’s huishouden, op zoek naar wapens.¹¹¹ Dit is een voorbeeld van hoe Maria’s ras en gender binnen verschillende sociale locaties conflictueus met elkaar optraden. Hoewel zij enerzijds de 'witheidsnorm' belichaamde, bevond zij zich tegelijkertijd in

¹⁰⁴ Margo BUELENS-TERRY, *zwart en wit*, 27.

¹⁰⁵ An STOLER, *Carnal Knowledge*, 6-7.

¹⁰⁶ Margo BUELENS-TERRY, *zwart en wit*, 27.

¹⁰⁷ I#1(1027-1028).

¹⁰⁸ David MOORE, "Development Discourse", 1-3.

¹⁰⁹ I#1(839-847); I#1(1017-1054).

¹¹⁰ Matthew Hughes, "Fighting for White Rule", 593-595.

¹¹¹ I#3(346-386).

een context waarin de zwarte bevolking deze hiërarchische structuren probeerde om te gooien.

Categorieën als ras en klasse zijn geen statische gegevens, maar interagerende maatschappelijke kaders die menselijk handelen zowel vormgeven als mogelijkheden bieden.¹¹² Na de politieke onafhankelijkheid werd er een transformatie in gang gezet van de perceptie van het zelf en ‘de ander’. Deze casus illustreert hoe de cultureel-historische constructie van witheid zowel doorleefde als veranderde.

2.2 SORCA, “Les nouveaux riches”

Eind september 1966 reisden Floris en Maria naar België, waar op 26 oktober hun eerste zoon Werner werd geboren. Eind maart 1967 keerden zij voor een jaar terug naar Mbuji-Mayi, in de provincie Zuid-Kasaï.¹¹³ Floris was na zijn twee vervangende dienstjaren bij de BCK een nieuwe job gestart, als bouwkundig expert in het bedrijf SORCA.¹¹⁴ Dit was een Belgisch onderzoeks- en consulteringsbedrijf, dat de Congolese overheid en machthebbers ondersteunde bij het realiseren van publieke projecten.¹¹⁵

Hiermee zal de laatste sociale locatie zich situeren in een publieke context, namelijk de contacten die Floris had met de overheid. Floris’ eigen relaas over deze periode is beknopt. Dit hangt vermoedelijk samen met de korte duur van zijn termijn, maar kan ook duiden op de specifieke aard van zijn werkzaamheden en zijn houding daartegenover.¹¹⁶

Floris’ ervaringen bij SORCA illustreren opnieuw hoe de ontwikkelingsideologie in de postkoloniale praktijk standhield. Over zijn overleg met Congolese functionarissen stelt hij: *“Dan ging je daar met de overheid gaan spreken over een vliegveld, waarvan je zelf wist dat dat nooit zou gebouwd worden. Dan waren dat natuurlijk geen serieuze contacten.”*¹¹⁷ Het gebrek aan realisatie en die contacten legde hij bij een tekort aan expertise bij de nieuwe

¹¹² William SEWELL, *Logics of History*, 124-151.

¹¹³ FDB#5(1964-1967).

¹¹⁴ FDB#12(1967); I#4(373-416).

¹¹⁵ Ibidem.

¹¹⁶ FDB#13(1967).

¹¹⁷ I#5(250-256).

machthebbers: *“Dat werden natuurlijk zwarten, die in één keer verantwoordelijk waren voor posities waar ze eigenlijk nog niets van kennen.”*¹¹⁸

De typering van Congo als *“onderontwikkeld”* impliceert tegelijkertijd *“dat wij ontwikkeld waren”*.¹¹⁹ Door Congolese machthebbers als onbekwaam weg te zetten, functioneerde deze ideologie in de praktijk als instrument om effectieve macht en middelen te behouden.¹²⁰ Hoewel de veranderde politieke realiteit een conflict tussen ras en klasse binnen Floris’ functie impliceerde, werd dit potentiële spanningsveld met de Congolese machthebbers deels omzeild door het claimen van intellectuele superioriteit.¹²¹

Binnen Floris’ discours treedt een gelijkaardige spanning op als tijdens zijn werktermijn bij de BCK. Binnen de SORCA werd hij voor een van de eerste keren geconfronteerd met een negatieve verhouding tussen zijn ras en klasse, waarbij hij ondergeschikt was aan Congolese machthebbers: *“Dat is natuurlijk een verschil als jij tot de leidinggevende en de bezittende klasse behoort, dan heb je een andere positie als wanneer je in een keer van die ‘piédstal’ moet afkomen en moet toegeven dat anderen het voor het zeggen hebben.”*

Binnen zijn narratief valt om deze reden een meer overtuigende ‘neerbuigende’ redenering op. Hijzelf omschrijft dit gevoel als *“les nouveaux riches.”*¹²² Binnen deze locatie in de samenleving, lijkt Floris zich explicieter te durven uitspreken over de ‘zwarte huidskleur’, dan wanneer het ging over zijn periode bij de BCK. Zelf beargumenteert hij hoe macht werd gebaseerd op Congolese afkomst, wat economisch niet zou werken. Indien er expliciet wordt gevraagd achter ‘de kleur’, keert hij er opnieuw van weg: *“niet omdat ze zwart waren, maar omdat ze nog niet in staat waren om zo'n leiding te nemen.”*¹²³ Hier verschijnt opnieuw de economische onderbouwing, die hij zelf niet ervaart als raciaal.

Indien het gaat over de Congolese overheid bleef er voorlopig een belangrijk figuur gedurende deze periode onbenoemd. Vanaf 1966 werd binnen de bedrijfswereld verandering

¹¹⁸ I#5(149-154).

¹¹⁹ I#2(669-672).

¹²⁰ David MOORE, "Development Discourse", 1-3.

¹²¹ John IFEANYI, Gérard-Marie MESSINA en Andy ODUMEGWU, "The Effects of Neocolonialism", 7-9.

¹²² I#2(638).

¹²³ I#5(207-210).

doorgevoerd door Mobutu, met radicalisering in 1974 met de *Zaïrianisatie-politiek*.¹²⁴ Deze periode maakte Floris enkel mee binnen de SORCA, een bedrijf dat voor de overheid werkte. Hierdoor speelden Mobutu en zijn politiek een minder prominente rol binnen Floris' en Maria's belevingen.

3 Burundi, “Het kloppend Afrikaanse hart”

3.1 Port de Matadi

Deze foto, genomen op 28 november 1969 in *Port de Matadi* in Congo, markeert het definitieve afscheid van Floris en Maria van het Afrikaanse continent.¹²⁵ Floris draagt een kinderwagen en Maria volgt hem met

Figuur 2: vertrek uit Port de Matadi, Congo, 28/11/1969

tassen in beide handen. Hoewel de foto een schijnbaar alledaags moment van vertrek toont, is de directe context ervan onlosmakelijk verbonden met de ingrijpende gebeurtenissen in Burundi exact een week eerder. Op 20 november 1969 kregen ze van de Burundese overheid het bevel om het land binnen 24 uur te verlaten.¹²⁶ Dit gedwongen vertrek uit Burundi en de daaropvolgende repatriëring via Congo vormt de inleiding tot dit laatste onderdeel, waarin de ervaringen van Floris en Maria met de Burundese overheid centraal staan.

Floris' en Maria's uitzetting vloeit rechtstreeks voort uit de etnische rivaliteit tussen Hutu's en Tutsi's in Burundi. Hoewel dit conflict prekoloniale wortels heeft, werd het door de Duitse en Belgische koloniale overheden verscherpt en gelegitimeerd via de Hamitische hypothese, die de Tutsi-dominantie bevestigde.¹²⁷ Na de onafhankelijkheid in 1962 leidde deze ongelijkheid

¹²⁴ Robrecht DECLERCQ, "Economic decolonization", 82.

¹²⁵ FDB#2;4.

¹²⁶ FDB#2;4, l#4(724-731).

¹²⁷ Petra VERVUST, "De grenzen van koloniale symbolische macht", 88-90.

tot opeenvolgende moorden op Hutu-leiders. De politieke situatie escaleerde verder na de staatsgreep van Tutsi Michel Micombero in 1966. Onder zijn bewind werd de politieke dominantie van de Tutsi-minderheid definitief vastgelegd. De jaren zestig worden gekenmerkt door opeenvolgende golven van politieke arrestaties en executies op basis van geruchten over een Hutu-opstand.¹²⁸ De jaren 1968 en 1969 worden hierbij specifiek genoemd als een fase waarin deze politiek gemotiveerde massamoorden in Burundi plaatsvonden.¹²⁹

Via Basile's onderneming, *Entreprises Degreef et Heylen*, raakten Floris en Maria betrokken bij de Burundese politieke situatie.¹³⁰ Dit Belgische bouwbedrijf, actief in Congo, Rwanda en Burundi, voerde publieke projecten uit in opdracht van de lokale elite en overheid.¹³¹ In december 1967 verliet Floris de SORCA om als bouwkundig expert de onderneming van zijn broer te versterken op verzoek van associé Heylen. De samenwerking met deze associé werd stopgezet na vastgestelde fraude, waarna Floris en Maria de Burundese vestiging twee jaar lang zelf draaiende hielden.¹³² Vanwege de bouwprojecten onderhielden zij directe contacten met de Burundese overheid.¹³³

In september 1969 werd hun overheidscontact Barnabé Kanyaruguru, de Hutu *ministre du plan et des travaux publics*, gearresteerd en op 17 december geëxecuteerd.¹³⁴ Vanwege diens vermeende betrokkenheid bij een Hutu-opstand werd ook Floris' contact als verdacht beschouwd: "*Door omstandigheden kwamen wij dan aan de kant van de Hutu's terecht.*"¹³⁵ Dit resulteerde in de arrestatie van Floris.¹³⁶ Na de inbeslagname van hun identiteitspapieren, werd het echtpaar het land uitgewezen. Dankzij nauwe banden met de Belgische ambassade konden zij Burundi vervolgens veilig verlaten.¹³⁷

¹²⁸ LA NDIRWIMO en MLM MBAO, "Challenges of Development", 1098-1110.

¹²⁹ LA NDIRWIMO en MLM MBAO, "Rethinking Violence", 448-450.

¹³⁰ I#4(373-453).

¹³¹ FDB#14.

¹³² I#4(250-252).

¹³³ I#4(668-758).

¹³⁴ Jean-Pierre CHRÉTIEN en Jean-François DUPAQUIER, *Burundi 1972*, 40-42.

¹³⁵ Ibidem; I#2(1007-1012).

¹³⁶ I#2(658-661).

¹³⁷ I#4(668-758).

Ondanks de serieuze impact die deze gebeurtenis heeft gehad op Floris en Maria, lijkt de Burundese overheid op een heel andere manier benaderd en herinnerd te worden dan de Congolese overheid. Tot het moment van uitzetting worden de contacten met de Burundese overheid altijd op een positieve manier omschreven, die verliepen “goed”.¹³⁸ Daarnaast wordt de Burundese overheid nooit geassocieerd met de ‘zwarte huidskleur’, noch omschreven als “*les nouveaux riches*”. Dit is bijzonder, aangezien de effectieve ervaringen niet uitzonderlijk verschilden met die van Congo. Onder andere corruptie en de uitzetting vormen hier voorbeelden van.¹³⁹

Uit de interviews blijkt dat Floris en Maria de Burundese overheid grotendeels onbewust associeerden met de Tutsi-elite. Hoewel ze een specifiek contact met een Hutu-minister vermelden, koppelen ze het staatsapparaat doorgaans aan deze ‘leidende Tutsi-klasse’.¹⁴⁰ De betekenisgeving aan dit etno-rationale onderscheid komt expliciet naar voren in Floris’ verhandeling uit 1972, geschreven ten tijde van de Burundese genocide op basis van eigen ervaringen en literatuur: “*De Tutsi is lang en meestal minder donker gekleurd. Hij heeft iets vorstelijks of geslepen in het fijngesneden gelaat, terwijl de Hutu klein is, meestal donkerder van kleur, en met een typisch Bantu-uiteerlijk.*”¹⁴¹

Dat deze biologische racialisering in de schriftelijke bron staat, maakt de afwezigheid ervan in de mondelinge interviews des te veelzeggender. Het bevestigt dat bestuurscapaciteiten en status op een structureel, onderbewust niveau gekoppeld bleven aan ‘gradaties van witheid’, waarbij fijnere gelaatstreken en een lichtere huidskleur superieur werden gepercipieerd.¹⁴² Dit fragment legt zo een hardnekkige koloniale erfenis bloot: de Hamitische hypothese werd door deze historische actoren in de postkoloniale context onbewust als realiteit ervaren.¹⁴³

Deze argumentatie vereist verdere nuancering met betrekking tot beleving van raciale concurrentie in Burundi. Terwijl de zwart-wit tegenstelling in Congo centraal stond vanwege het recente koloniale verleden, werd deze as in Burundi overschaduwd door de interne

¹³⁸ I#5(430-431).

¹³⁹ I#5(305-309).

¹⁴⁰ I#4(568-596).

¹⁴¹ FDB#18(p.10).

¹⁴² Petra VERVUST, “De grenzen van koloniale symbolische macht”, 88-90.

¹⁴³ Ibidem.

spanningen tussen Hutu's en Tutsi's: *"In Burundi hebben we minder problemen gezien tussen de zwarten en de blanken, daar waren de problemen tussen de Tutsi's en de Hutu's."*¹⁴⁴ Deze onderliggende raciale en etnische beeldvormingen hadden wellicht invloed op hoe de verschillende overheden werden benaderd en herinnerd. Dit lijkt daardoor vooral van toepassing binnen sociale locaties, zoals de overheid, waar hogere concurrentie bestond met de oudkoloniale hiërarchische positie van 'witheid'. Daarbij lijkt een onderscheid tussen Hutu en Tutsi bij het huishoudenspersoneel niet van belang: *"Onze zamo dat was de grote man, of dat nu een Tutsi was of een Hutu, dat weet ik zelfs niet. Dat interesseerde ons eigenlijk ook niet."*¹⁴⁵

Dezelfde spanning in Floris' discours binnen de interviews, komt ook tot uiting in het narratief van de verhandeling 54 jaar eerder geschreven. Enerzijds verwijst hij naar raciale stereotypen, zoals de *"luie Afrikaan"*.¹⁴⁶ Oudkoloniale ideeën blijven bewust en onbewust aanwezig. Anderzijds bekritiseert hij de koloniale erfenis door te stellen dat politieke systemen bij de onafhankelijkheid te weinig rekening hielden met *"Afrikaanse"* gewoontes.¹⁴⁷ Dit weerspiegelt de erkenning en het belang van onafhankelijkheid en zelfbeschikking.

De manier waarop hij deze gewoontes beschrijft, weerspiegelt echter het concept *othering*. *"Kunnen wij genoeg Afrikaans denken om hierop te antwoorden?"*, vormt een voorbeeld van hoe afstand gecreëerd wordt en benadrukt het verschil in afkomst.¹⁴⁸ Zo wordt 'de zwarte Afrikaan' gedefinieerd als een wezenlijk andere, minderwaardige groep, waarbij 'Afrikaans' contrasteert met de 'beschaafde Westerse cultuur'.¹⁴⁹

De expatgemeenschap speelde een belangrijke rol bij het in stand houden van deze sociale conventies. De gemeenschap vormde een verderzetting van de fysieke scheiding tussen wit en zwart in de maatschappij, wat de systematische reproductie van stereotypen

¹⁴⁴ I#5(520-524).

¹⁴⁵ I#5(1057-1063).

¹⁴⁶ FDB#18(p.35-37).

¹⁴⁷ FDB#18(39).

¹⁴⁸ FDB#18(37).

¹⁴⁹ Alison JONES en Domoka MANDA, "Violence and 'othering'", 198-199; Heidi HUDSON en Henning MELBER, "Contextualising African Identities", 1-3.

vergemakkelijkte.¹⁵⁰ Dat deze gemeenschap raciaal en niet louter etnisch werd gedefinieerd, blijkt uit hoe Floris en Maria haar omschrijven: *“Zuid-Afrikanen, Japanners, Joden, Portugezen, Italianen, Grieken. Alle soorten mensen kom je tegen.”*¹⁵¹ Zij lijken iedereen behalve de zwarte Afrikaan op deze manier te associëren met maten van de norm ‘witheid’.

Burundi omschreven als *“kloppend Afrikaans hart”* of *“de stabiele tegenhanger van de Congolese en Rwandese kolonie”* lijkt vooral voort te komen uit een ‘witte beleving’.¹⁵² Na de onafhankelijkheid escaleerde het Hutu-Tutsi-conflict in Rwanda immers sneller dan in Burundi, terwijl in Congo de dichotomie tussen wit en zwart centraler stond.

3.2 Maria als vrouw of witte migrant?

Maria omschreef haar verblijf in Congo en Burundi achteraf als een *“avontuur”*.¹⁵³ Vanuit haar thuissituatie kende Maria weinig zelfstandigheid. Als oudste dochter in een groot gezin controleerde haar vader haar mobiliteit en bepaalde hij haar keuze voor een sociaal acceptabele lerarenopleiding.¹⁵⁴ Haar huwelijk, een maand voor het vertrek, betekende in theorie louter de overdracht van de ene patriarchale situatie naar de andere.¹⁵⁵ Een breuk met deze restrictieve dynamiek werd echter ingezet door de migratie naar Congo en de bepaalde mogelijkheden die zich hier voordeden: *“Ik kwam uit een coconnetje van een gezin, dus voor mij was Afrika een wereld die open ging.”*¹⁵⁶

Deze sociale context lijkt gevolgen te hebben voor Maria’s eigen positionering binnen haar herinneringen. Binnen haar discours kan het concept *adventure narrative* van Stéphane Gerson worden toegepast.¹⁵⁷ Dit narratief belichaamt een complexe periode, die gekenmerkt wordt door grote moeilijkheden gecombineerd met nieuwe mogelijkheden en zelfbeschikking. In haar getuigenissen kiest Maria voor een geromantiseerde representatie van de feiten waarin angst en leed vaak worden weggelaten. Dit verbloemende narratief fungeerde als een

¹⁵⁰ Melani MCALISTER, “Guess Who’s Coming to Dinner”, 34-35.

¹⁵¹ I#3(891-898).

¹⁵² FDB#18(inleiding).

¹⁵³ I#1(1287).

¹⁵⁴ I#6.

¹⁵⁵ Laura EDWARDS, “Gender and the Changing Roles”, 223-225.

¹⁵⁶ I#6(1010-1015).

¹⁵⁷ Stéphane GERSON, *My Grandmother’s Vichy Policeman*.

defensieve strategie tegen de onvoorziene context waarin ze terecht kwam. Door de nadruk te verleggen van haar kwetsbaarheid naar een avontuur, schrijft ze in bepaalde mate *agency* aan zichzelf toe.¹⁵⁸

De heroïsche rol die Maria aan zichzelf toeschrijft, bracht dit narratief tot stand. Hierbij verkiest ze geen prominente 'ik' als held. Aan de oppervlakte laat ze de formele leiding aan de mannen over en minimaliseert ze haar eigen angsten. Haar *agency* manifesteert zich subtieler via haar moederschap. Haar eigen weggedrukte leed en kwetsbaarheid projecteert ze op de noden van haar kinderen. Op die manier neemt ze wel een leidende rol in binnen de mate van haar sociale positie als vrouw in een niet-Europese samenleving.

De opstand van Schramme vormt hierbij een voorbeeld. Deze opstand van witte huurlingen in Congo, zorgde dat Maria in september 1967 alleen moest vluchten met haar zoon.¹⁵⁹ Het zijn de verschillende mannen die actief de leiding nemen binnen haar relaas, waarbij ze benadrukt dat de situatie voor zichzelf niet ernstig was. Het is echter via de noden van haar zoon, dat ze een subtiele zorgende en leidende rol aannam en bepaalde angsten projecteerde.¹⁶⁰

De positiviteit waarmee Maria terugblijkt op de periode blijft opmerkelijk. Dit is wellicht te spiegelen aan haar positie binnen de expatgemeenschap in Congo en Burundi. Mijns inziens genoot ze binnen deze gemeenschap in deze niet-Europese samenlevingen wellicht meer vrijheid en kon daarbij een gelijkwaardigere positie innemen ten opzichte van de witte man dan voorheen in haar beleving in de Belgische samenleving.

Deze stelling kan theoretisch onderbouwd worden. Joan Scott omschrijft hoe de feministische redenering gebaseerd is op een paradox: bij het aanvechten van ongelijkheid moet men tegelijkertijd beroep doen op die ongelijke identiteit en deze deels erkennen.¹⁶¹ Binnen deze niet-Europese context lijkt deze paradox in de eerste plaats ingevuld te worden door de categorie 'ras' in plaats van 'gender'. Hierdoor wordt primair een onderscheid gemaakt tussen

¹⁵⁸ Ibidem.

¹⁵⁹ Guy ARNOLD, "The Congo 1960–1965", 12-14.

¹⁶⁰ I#3(550-695).

¹⁶¹ Joan SCOTT, *Only Paradoxes*, 3-4.

de witte en de zwarte bevolking, waarbij witte vrouwen in de eerste plaats deel uitmaakten van de expatgemeenschap en pas daarna de groep 'vrouwen'. Aansluitend formuleert Patricia Grimshaw een theorie binnen een koloniale context met betrekking tot de politieke rechten van witte vrouwen.¹⁶² De expatgemeenschap bevond zich binnen de postkoloniale context in een concurrerende minderheidspositie, waardoor het onderscheid tussen witte mannen en vrouwen minder van belang werd.

Bijlage 11 toont Maria's rijbewijs, dat ze in 1966 in Congo behaalde. Haar getuigenis dat autorijden voor vrouwen destijds ongebruikelijk was, sluit aan bij de toenmalige patriarchale structuren en de ondergeschikte positie van de vrouw in Congo.¹⁶³ Witte vrouwen behielden door de koloniale erfenis echter een sociaaleconomisch voordeel.¹⁶⁴ Haar isolement in de "brousse" maakte gemotoriseerd transport noodzakelijk, maar binnen deze casus is het opmerkelijk dat niet enkel haar echtgenoot, maar de hele expatgemeenschap hierin voorzag. Vrijgezelle mannen gaven haar rijles en deden beroep op hun contacten met de overheid om het document te bemachtigen.¹⁶⁵

Ook bijlage 12 illustreert deze versoepelde sociale conventies. Deze toont een foto uit 1964, genomen tijdens een wekelijkse bijeenkomst van de expatgemeenschap in Elisabethville.¹⁶⁶ Op het beeld zit Maria op de schoot van een andere man, tot ongeloof van haar schoonzus José. Maria herinnerde zich later: *"Tante José kon niet geloven dat ik op een andere mans schoot ging zitten, maar daar kon dat allemaal."* Deze opmerking relateert de destijds strikte sociale conventies in België, waar dergelijk gedrag als ongehoord werd beschouwd. Hoewel dit incident op zichzelf onbeduidend lijkt, past het binnen een terugkerend patroon in haar relaas. Zo moest Maria in 1967, tijdens haar evacuatie vanwege de opstand van Schramme, noodgedwongen een bed delen met een mannelijke bedrijfsvertegenwoordiger. Hier benadrukte ze opnieuw dat er *"niets aan de hand"* was.¹⁶⁷

¹⁶² Patricia GRIMSHAW, "Settler Anxieties", 553-572.

¹⁶³ Sarah NGUYEN, "Women Rising", 1-4.

¹⁶⁴ Amandine LAURO, "Women in the DRC", 17.

¹⁶⁵ Verkenningsgesprek 19/08/2025.

¹⁶⁶ I#1(740-750).

¹⁶⁷ I#3(669-671).

Deze microgeschiedenis toont aan dat de ‘exotische’ en soms gevaarlijke omstandigheden in Congo en Burundi de Europese omgangsvormen deden vervagen. Dit is deels te verklaren door het gebrek aan Europese instituten, die categorieën zoals gender vormgaven.¹⁶⁸ Volgens Heidi Gottfried zit macht immers niet louter vevat in actieve instemming, maar is zij verankerd in officiële instituten die sociale normen en regels produceren. In de postkoloniale context van Congo en Burundi verviel deze institutionele druk en verschoven de handhaving van sociale normen en machtsverhoudingen naar de dagelijkse, informele reproductie door de actoren zelf. Dit betekent echter niet dat de postkoloniale context een egalitaire positie voor vrouwen vormde. Wel zorgde de specifieke dynamiek voor een verruiming van de vrouwelijke bewegingsvrijheid. De traditionele genderrestricties vervaagden hier naar de achtergrond, hoofdzakelijk omdat andere maatschappelijke breuklijnen, met name de raciale hiërarchie binnen de koloniale samenleving, zwaarder wogen.

4 Besluit

Door een intersectionele analyse van de microcasus van mijn grootouders, Floris Degreef en Maria Billet, legt dit onderzoek gelaagde relaties bloot in de Congolese en Burundese samenleving gedurende de jaren zestig. De bestaande historiografie schetst vaak een beperkt beeld van deze postkoloniale maatschappijen. De Congolese geschiedenis van 1960 tot 1965 wordt veelal gereduceerd tot politieke conflicten en de periode vanaf 1965 tot het geweld onder Mobutu, terwijl in Burundi het etnische conflict domineert. Hoewel dit onderzoek het belang van deze conflicten deels bevestigt, zeker betreffende Burundi, draagt het bij aan de postkoloniale literatuur door juist de overschaduwde sociale en interetnische dynamieken te belichten. Op die manier maakt deze paper complexe continuïteiten en veranderingen in de praktijk zichtbaar.

De familiehistorische benadering leverde binnen dit onderzoek een belangrijke bijdrage. Het gaf de mogelijkheid om de intieme en alledaagse aspecten van deze geschiedenis vast te leggen. Dit kwam ten eerste tot uiting in het bronnenmateriaal in het familiearchief Degreef-Billet. Ten tweede bood de familiale band unieke toegang tot de gevoelige aspecten van deze

¹⁶⁸ Heidi HUDSON en Henning MELBER, "African identities", 1-3.

periode. De ervaringen rond de uitzetting uit Burundi waren vermoedelijk moeilijker dan Floris en Maria wilden toegeven. Hun aanvankelijke terughoudendheid om deze periode te bespreken, weerspiegelt dit gevoel. Het ontbrekende bronnenmateriaal van Burundi kan dit bevestigen, aangezien ze er enkele jaren geleden voor kozen dit weg te gooien. De beperkte afstand tot de historische actoren maakte het mogelijk zulke diepliggende complexiteiten en gevoeligheden toch bloot te leggen.

Tegelijkertijd vormt de beperkte afstand tot de historische actoren een mogelijke valkuil. Dit werd in dit onderzoek zoveel mogelijk opgevangen door verschillende bronnen te verweven om waarheidsgetrouwe uitspraken te maken. Daarnaast is ook de manier van vertellen geanalyseerd aan de hand van de discoursanalyse om het relaas binnen bredere maatschappelijke kaders te plaatsen. Tot slot hielp de 'afstand in tijd' om de dichte persoonlijke afstand tijdens het onderzoeksproces te overbruggen, die tijdens het opnemen van de interviews aanwezig bleef.

Voor de intersectionele analyse nam een centrale plaats in binnen dit onderzoek. Deze benadering maakte het mogelijk om de categorieën ras, gender en klasse relationeel en op verschillende niveaus te bestuderen. Machtsverhoudingen werden in stand gehouden of veranderd door de constante reproductie van structuren in ruimte en tijd.¹⁶⁹ Hierdoor werden ze geanalyseerd als processen, in plaats van als statisch gegeven. Door te focussen op de specifieke sociale locatie toont de analyse hoe de relaties tussen deze categorieën verschoven en privileges beïnvloedden. Dit bood de mogelijkheid om de complexe en steeds veranderende positie, waarin Floris en Maria zich bevonden, treffend te vatten: *“We worden een deel van de omstandigheden”*.¹⁷⁰

Tegelijkertijd maakt intersectionaliteit zichtbaar hoe Floris en Maria deze categorieën actief inzetten om hun positie te beïnvloeden. Floris' positie werd sterk bepaald door de wisselwerking tussen klasse en ras. Binnen de bedrijfscontext werd een oudkoloniale ‘witte’

¹⁶⁹ Floya ANTHIAS, "Hierarchies of social location", 130-132.

¹⁷⁰ I#2(719).

dominantie in stand gehouden, waarin de ontwikkelingsideologie een belangrijke rol speelde. Daarbuiten werd de wisselwerking tussen Floris' ras en klasse complexer.

Maria bevond zich binnen deze niet-Europese samenleving op een uitzonderlijk 'kruispunt'. Haar identiteitsvorming was uniek, omdat haar ras en gender op bijna conflictueuze wijze met elkaar in verband stonden. Dit veroorzaakte barrières in de ene situatie, maar creëerde mogelijkheden in de andere. Als witte vrouw ervaarde zij angst en voorzichtigheid in een samenleving waarin de zwarte bevolking de koloniale hiërarchieën probeerde om te gooien, wat specifiek haar verhouding tot zwarte mannen complex maakte. Tegelijkertijd zorgde deze context voor een meer egalitaire positie binnen de expatgemeenschap. De afwezigheid van formele Europese instituten in combinatie met de postkoloniale raciale concurrentie, maakten deze gemeenschap hecht en deden rigide sociale conventies vervagen.

Tot slot voegde de microcasus van Floris en Maria een unieke geografische dimensie toe. Hun ervaringen in zowel de Congolese als de Burundese samenleving maken een vergelijking tussen beide contexten mogelijk. De vergelijking benadrukte de raciale concurrentie in Congo, die in Burundi grotendeels overschaduwd werd door het Hutu-Tutsi-conflict. Daarbij toonde Floris' en Maria's benadering van dit conflict hoe etnisch-koloniale structuren zich bleven manifesteren in een postkoloniale context.

5 Bibliografie

5.1 Literatuur

5.1.1 Werken

AL-FAHAM Hajer, DAVIS Angelique M. en Ernst Rose, "Intersectionality: From Theory to Practice", *Annual Review of Law and Social Science*, 15/1, 2019, 247–265.

ANTHIAS Floya, "Hierarchies of social location, class and intersectionality: Towards a translocational frame", *International sociology*, 28/1, 2013, 121–138.

ARNOLD Guy, "The Congo 1960–1965", in: *Mercenaries: The Scourge of the Third World*, Springer, 1999, 1–17.

BEYEN Marnix, *De taal van de geschiedenis: hoe historici lezen en schrijven*, Leuven: Universitaire Pers Leuven, 2019, 294.

BIESEMANS Sam, "50 jaar statuut gewetensbezwaren tegen militaire dienst in België: de lange strijd voor de erkenning van een mensenrecht", *Brood & Rozen*, 20/4, 2015, 62-72.

BLEYEN Jan en VAN MOLLE Leen, *Wat is mondelinge geschiedenis?*, Leuven: Uitgeverij Acco, 2012, 172.

BOSMA Alice, LAUWAERT Katrien en AERTSEN Ivo, "Confrontatie met koloniaal onrecht. Pacificatie en de moeizame opbouw van een gezamenlijke toekomst", *Tijdschrift voor Herstelrecht*, 22/2, 2022, 9-17.

CARSON Ben, "'A Metamorphosed Language': Tracing Language Attitudes Towards Lubumbashi Swahili and French in the DRC", *SOAS Working Papers in Linguistics*, 21, 2023, 30–45.

CASSIERS Isabelle, DE VILLÉ Philippe en SOLAR Peter, "Economic Growth in Postwar Belgium", in: *Economic Growth in Europe Since 1945*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996, 173–209.

CHRÉTIEN Jean-Pierre en DUPAQUIER Jean-François, *Burundi 1972, au bord des génocides*, Parijs: Karthala Editions, 2007, 496.

CLARK David, *Marriage, Domestic Life and Social Change: Writings for Jacqueline Burgoyne, 1944-88*, Londen: Routledge, 2019, 267.

DECLERCQ Robrecht, "Economic decolonization and strategies of Belgian business after Congolese independence (1960-1978)", *Journal of Belgian history*, 53/3, 2023, 74–97.

DOBLE Josh, *White settlers to white Africans? Decolonization and white identity in Kenya and Zambia*, University of Leeds, 2019, 389.

EASTERLY William, "The Ideology of Development", *Foreign Policy*, 161, 2007, 30–35.

EDWARDS Laura F., "Gender and the Changing Roles of Women", in: *A Companion to 19th-Century America*, Massachusetts: Blackwell, 2001, 223–237.

ETAMBALA Zana A., *Congo '55-'65: van koning Boudewijn tot president Mobutu*, Tielt: uitgeverij Lannoo, 1999, 317.

EYLETTERS Lilian, "Indemniser les anciens coloniaux. La Commission d'Indemnisation des Dommages du Congo (1965-1976)", *Revue Belge d'Histoire Contemporaine*, 2, 2025, 38-68.

FISHER Josephine Lucy, *Pioneers, Settlers, Aliens, Exiles: The decolonisation of white identity in Zimbabwe*, Canberra: ANU E Press, 2010, 276.

FOUTRY Vita en NECKERS Jan, *Als een wereld zo groot waar uw vlag staat geplant: Kongo 1885-1960*, Brussel: BRT-Instructieve Omroep, 1986, 248.

GEETA Chowdhry en NAIR Sheila, *Power, postcolonialism and international relations: Reading race, gender and class*, London: Routledge, 2013, 324.

GERSON Stéphane, "A History from Within: When Historians Write about Their Own Kin", *The Journal of Modern History*, 94/4, 2022, 898-937.

GERSON Stéphane, *Scholars and Their Kin: Historical Explorations, Literary Experiments*, University of Chicago Press, 2025, 272.

GRIMSHAW Patricia, "Settler Anxieties, Indigenous Peoples, and Women's Suffrage in the colonies of Australia, New Zealand, and Hawai'i, 1888 to 1902", *Pacific Historical Review*, 69/4, 2000, 553–572.

HUDSON Heidi en MELBER Henning, "Contextualising African Identities, Othering and the Politics of Space", *Africa insight*, 44/1, 2014, 1–6.

HUGHES Matthew, "Fighting for White Rule in Africa: The Central African Federation, Katanga, and the Congo Crisis, 1958–1965", *The International History Review*, 25/3, 2003, 592–615.

IFEANYI John Obikwelu, MESSINA Gérard-Marie en ODUMEGWU Andy Chukwuemeka, "The Effects of Neocolonialism on Africa's Development", *PanAfrican Journal of Governance and Development (PJGD)*, 4/2, 2023, 3–35.

JANSSENS Angélique, "The Rise and Decline of the Male Breadwinner Family? An Overview of the Debate", *International Review of Social History*, 42/S5, 1997, 1–23.

JONES Alison en MANDA Domoka Lucinda, "Violence and 'othering' in colonial and postcolonial Africa. Case study: Banda's Malaŵi", *Journal of African Cultural Studies*, 18/2, 2006, 197–213.

LAURO Amandine, "Women in the Democratic Republic of the Congo", in: *Oxford Research Encyclopedia of African History*, Oxford University Press, 2020, 1-30.

LEVINE-RASKY Cynthia, "Intersectionality Theory Applied to Whiteness and Middle-Classness", *Social identities*, 17/2, 2011, 239–253.

MCALISTER Melani, "Guess Who's Coming to Dinner: American Missionaries, Racism, and Decolonization in the Congo", *Organization of American Historians Magazine of History*, 26/4, 2012, 33–37.

MOORE David B, "Development Discourse as Hegemony: Towards an Ideological History—1945–1995", in: *Debating development discourse: Institutional and popular perspectives*, Springer, 1995, 1–53.

NDIMURWIMO LA en MBAO MLM, "Challenges of Development in Burundi: A Case Study of Protection of Refugees and IDPs in Post-Conflict Reconciliation and Transitional Justice", *US-China L. Rev.*, 11, 2014, 1095-1113.

NDIMURWIMO LA en MBAO MLM, "Rethinking Violence, Reconciliation and Reconstruction in Burundi", *Potchefstroom Electronic Law Journal*, 18/4, 2015, 847–900.

NGUYEN Sarah, "Women Rising from the Depths of Congolese History: The Mobilization and Politicization of the Women of the Congo", *The Toro Historical Review*, 5/1, 2018, 1-26.

NGUYEN Sarah, "Women Rising from the Depths of Congolese History: The Mobilization and Politicization of the Women of the Congo", *The Toro Historical Review*, 5/1, 2018, 1-26.

NZONGOLA-NTALAJA Georges, *The Congo from Leopold to Kabila: a people's history*, New York/Londen: Bloomsbury Publishing, 2013, 304.

O'REILLY Karen en BENSON Michaela, "Lifestyle Migration: Escaping to the Good Life?", in: *Lifestyle Migration*, Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2016, 168, 1–14.

RICHARDS Zoë en HEWSTONE Miles, "Subtyping and Subgrouping: Processes for the Prevention and Promotion of Stereotype Change", *Personality and Social Psychology Review*, 5/1, 2001, 52–73.

SAITO Osamu, "Historical Origins of the Male Breadwinner Household Model: Britain, Sweden and Japan", *Japan labor review*, 11/4, 2014, 5–20.

SCOTT Jacqueline, "Family and Gender Roles: How Attitudes are Changing", *Arxius de Ciències Socials*, 15, 2006, 143–154.

SEWELL William H. JR., *Logics of History: Social Theory and Social Transformation*, Chicago/ London: University of Chicago Press, 2005.

STOLER An Laura, *Carnal Knowledge and Imperial Power: Race and the Intimate in Colonial Rule*, Berkeley/ Los Angeles/ London: University of California Press, 2002, 335.

TÁÍWÒ Olufemi, "It never existed: The idea of a 'precolonial' Africa is theoretically vacuous, racist and plain wrong about the continent's actual history", *Aeon Essays*, 1, 2023.

TEDESCHI Paolo en TILLY Pierre, "Notes on the Economic and Social Impact of the Migration Flows in Belgium from the Post-World War II to the New Millennium: Some case studies", in: *Labour Migration in Europe Volume I: Integration and Entrepreneurship among Migrant Workers—A Long-Term View*, Palgrave Pivot, 2018, 71–108.

VAN DER AA Jan en LUYCKFASSEEL Margot, "Between Movement and Containment: Forminière, Biopolitics and Labor in Kasai, Belgian Congo (1910-1940)", *TSEG-The Low Countries Journal of Social and Economic History*, 22/2, 2025, 31–58.

VAN DER STEEN Tony voor Het College van de Ombudsmannen voor pensioenen, "Preventieve werking van bemiddeling door Ombudsman Pensioenen, in: *Jaarverslag 2024*, Brussel: Artoos n.v., 2024, 149, 35-44.

VERVUST Petra, *De grenzen van koloniale symbolische macht. Etnicisering en racialisering in Rwanda 1890-1960*, vakgebied Geschiedenis, Universiteit Gent, 2010.

VIAENE Vincent, CEUPPENS Bambi en VAN REYBROUCK David, *Congo in België: Koloniale cultuur in de metropool*, Leuven: Universitaire Pers Leuven 2009, 352.

VYAS-DOORGAPERSAD Shikha en LUKAMBA Tshombe M., "The status and political participation of women in the Democratic Republic of Congo (1960–2010): A critical historical reflection", *New Contree*, 62, 2011, 91-110.

WEISBERG Howard L., "Congo Crisis 1964: A Case Study in Humanitarian Intervention", *Va. J. Int'l L.*, 12, 1971, 261-276.

YOUNG Crawford M., "Post-Independence Politics in the Congo", *Transition*, /26, 1966, 34–41.

5.1.2 Universitaire lessen en lezingen

BEYEN Marnix, "Les 2: Het Belgische koloniale rijk, 1908-1962 en de impact ervan in de onafhankelijke staten Rwanda en Burundi", in: *Kolonisatie en dekolonisatie: Centraal-Afrika en België*, Antwerpen: Universiteit Antwerpen, 21 februari 2025.

GERSON Stéphane, *My Grandmother's Vichy Policeman: Toward a Historical Ethnography of Family Stories 1994-1942*, Henri Janne Room (s15.331): Université Libre de Bruxelles, 18 februari 2026, 16-18u.

LUYCKFASSEEL Margot, "Les 6: De postkoloniale situatie en Mobutu's *authenticité*", in: *Kolonisatie en dekolonisatie: Centraal-Afrika en België*, Antwerpen: Universiteit Antwerpen, 21 maart 2025.

5.1.3 Geraadpleegde websites

Spoorwegmaatschappij van Beneden-Congo naar Katanga. BCK, website van het Archief van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika <https://archives.africamuseum.be/agents/corporate_entities/22>, geraadpleegd op 9 maart 2026.

Archives du b.c.k. (compagnie du chemin de fer du bascongo au katanga), devenu en 1961 ancienne compagnie du chemin de fer du bas-congo au katanga s.a., en 1972 gecifer s.a. et en 1978 gecifer-sodecotra s.a.: secrétariat général, website van het Afrikamuseum Archives, <<https://www.africamuseum.be/sites/default/files/media/docs/research/collections/archives/archives-empain-bck.pdf>>, geraadpleegd op 24 oktober 2025.

5.2 Bronnen

5.2.1 Interviews

I#1: Individueel interview met Maria Billet, 1:18:26, Schilde, 30 september 2025.

I#2: Individueel interview met Floris Degreeef, 1:33:29, Schilde, 30 september 2025.

I#3: Individueel interview met Maria Billet, 1:15:29, Schilde, 4 november 2025.

I#4: Gezamenlijk interview met Floris Degreeef en Maria Billet, 54:59, Schilde, 4 november 2025.

I#5: Individueel interview met Floris Degreeef, 1:29:20, Schilde, 4 november 2025.

I#6: Gezamenlijk interview met Floris Degreeef en Maria Billet, 55:00, Schilde, 14 april 2026.

5.2.2 Familiearchief

5.2.2.1 Tekstuele bronnen

Identiteits- en migratie documentatie

FDB#1: FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, “paspoort – koninkrijk België N° 10954”, Floris Degreef, Brussel, 8 juni 1964 – 7 juni 1968.

FDB#2: FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, “paspoort – koninkrijk België N° 648538”, Floris Degreef, Brussel, 18 juni 1968 – 17 juni 1972.

FDB#3: FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, “paspoort – koninkrijk België N° 36773”, Maria Billet, Brussel, 15 juli 1964 – 14 juli 1968.

FDB#4: FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, “paspoort – Koninkrijk België N° 648568”, Maria Billet, Brussel, 29 juli 1968 – 28 juli 1972.

FDB#5: FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, “Attestation D’Immatriculation”, in: fotoalbum augustus 1964 – september 1967, Floris Degreef, Elisabethville: officier de l’immigration, 17 september 1964.

FDB#6: FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, “Attestation D’Immatriculation”, in: fotoalbum augustus 1964 – september 1967, Maria Billet, Elisabethville: officier de l’immigration, 17 september 1964.

Brieven en documenten tewerkstelling Floris

FDB#7: FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, *Vroegere werkgevers: BCK*, “lettre, le 17 mai 1964”, in: Dossier NR/4: pensioenen en vroegere werkgevers, Leuven: Floris, 17 mei 1964.

FDB#8: FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, *Vroegere werkgevers: BCK*, “lettre, le 1 juillet 1964”, in: Dossier NR/4: pensioenen en vroegere werkgevers, Leuven: Floris, 1 juli 1964.

FDB#9: FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, *Vroegere werkgevers: BCK*, “Télégramme, le 6 juillet 1964”, in: Dossier NR/4: pensioenen en vroegere werkgevers, Brussel: Ancienne Compagnie du Chemin de Fer du Bas-Congo au Katanga, 6 juli 1964.

FDB#10: FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, *Vroegere werkgevers: BCK*, “Contrat de Louage de Services”, in: Dossier NR/4: pensioenen en vroegere werkgevers, Brussel: Nouvelle Compagnie du Chemin de Fer du Bas-Congo au Katanga, 22 juli 1964.

FDB#11: FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, *Vroegere werkgevers: BCK*, “Télégramme, le 21 février 1967”, in: Dossier NR/4: pensioenen en vroegere werkgevers, Brussel: Ancienne Compagnie du Chemin de Fer du Bas-Congo au Katanga, 21 februari 1967.

FDB#12: FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, *Vroegere Werkgevers: SORCA*, “Contrat d’Engagement entre la S.A. SORCA et Monsieur Floris Degreef”, in: Dossier NR/4: pensioenen en vroegere werkgevers, Brussel: Societe de Recherche Opérationnelle et d’Economie Appliquee S.A., 17 maart 1967.

FDB#13: FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, *Vroegere Werkgevers: SORCA*, “lettre, 1 décembre 1967”, in: Dossier NR/4: pensioenen en vroegere werkgevers, Brussel: Societe de Recherche Opérationnelle et d'Economie Appliquee S.A., 17 maart 1967.

Ander

FDB#14: FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, *bewaard door Eric Degreef (zoon van Basile Degreef)*, “Degreef & Heylen. Société de personnes responsabilité limitée. Contrat de société.”, acte notaire, 2 december 1954.

FDB#15: FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, *bewaard door Eric Degreef (zoon van Basile Degreef)*, “Dagvaarding”, Brussel: Gerechtsdeurwaarders Jean Ba[u][t][i][e]r, Lucien De Valck en Jacques Dansard, 13 april 1962.

FDB#16: FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, *Huwelijksattest Floris Degreef en Maria Billet*, Leuven: Burgerlijke stand der stad Leuven, 8 augustus 1964.

FDB#17: FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, *Diploma graad Burgerlijk Bouwkundig Ingenieur*, Leuven: Universiteit Leuven, 25 september 1964.

FDB#18: FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, *Verhandeling in de Handels- en Consulaire Wetenschappen van Floris Degreef*, “Burundi. Een Land met Agrarische Structuur – een Typisch Ontwikkelingsland”, Antwerpen: Handelshogeschool Antwerpen, Prof. Drs. Van Peteghem, 1973-1974.

5.2.2.2 Beeldmateriaal

FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, *Fotoalbum augustus 1964 – september 1967*, Schilde: Maria Billet, 28 pagina's.

FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, *Fotoalbum September 1967 – November 1969*, Schilde: Maria Billet, 85 pagina's.

FAMILIEARCHIEF DEGREEF-BILLET, *Fotoalbum November 1969 – September 1972*, Schilde: Maria Billet, 85 pagina's.

Opmerking: Binnen deze bibliografie valt op dat er geen bronnen uit publieke archieven opgenomen zijn. Bronnenmateriaal (met betrekking tot deze casus) was schaars voor de postkoloniale periode. De zoekpogingen in het Rijksarchief (Depot Joseph Cuvelier), het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika (MRAC) en het Afrika-archief van Buitenlandse Zaken leverden geen bruikbaar materiaal voor dit onderzoek.

6 Bijlagen

6.1 Beeldmateriaal

Bijlage 1: FDB Fotoalbum aug 1964 - sep 1967, 3.

Bijlage 2: FDB Fotoalbum aug 1964 - sep 1967, 4.

Bijlage 3: FDB Fotoalbum aug 1964 – sep 1967, 7.

Bijlage 4: FDB Fotoalbum aug 1964 - sep 1967, 9.

Bijlage 5: FDB Fotoalbum aug 1964 - sep 1967, 5.

Bijlage 6: FDB Fotoalbum sep 1967 - nov 1969, 78.

Bijlage 7: FDB Fotoalbum nov 1969 - sep 1972, 16.

Bijlage 8: FDB Fotoalbum sep 1967 - nov 1969, 23.

Bijlage 9: FDB Fotoalbum sep 1967 - nov 1969, 73.

Onse Onacht zo
fin als een gister met
zijn slaagmarkt
spenningen

Bijlage 10: FDB Fotoalbum sep 1967 - nov 1969, 80.

1° NOM : BILLET PERMIS DE CONDUIRE DEFINITIF.

2° PRENOM : MARIA-ANNA-Christiane

3° DATE ET LIEU DE NAISSANCE : EN 12/11/1940

4° RESID : TUTUABOURG

5° DELIVRE : TUTUABOURG le 12/01/1966

6° VALIDITE : ILLIMITEE

7° N° : 1007/PSR/56

8° COMPOSANTS : PSR

9° SIGNATURE DE L'AUTORITE : [Signature]

10° SIGNATURE DU TITULAIRE : [Signature]

11° DATE : 12/01/1966

12° SIGNATURE : [Signature]

13° DATE : 12/01/1966

14° SIGNATURE : [Signature]

15° DATE : 12/01/1966

16° SIGNATURE : [Signature]

17° DATE : 12/01/1966

18° SIGNATURE : [Signature]

19° DATE : 12/01/1966

20° SIGNATURE : [Signature]

21° DATE : 12/01/1966

22° SIGNATURE : [Signature]

23° DATE : 12/01/1966

24° SIGNATURE : [Signature]

25° DATE : 12/01/1966

26° SIGNATURE : [Signature]

27° DATE : 12/01/1966

28° SIGNATURE : [Signature]

29° DATE : 12/01/1966

30° SIGNATURE : [Signature]

31° DATE : 12/01/1966

32° SIGNATURE : [Signature]

33° DATE : 12/01/1966

34° SIGNATURE : [Signature]

35° DATE : 12/01/1966

36° SIGNATURE : [Signature]

37° DATE : 12/01/1966

38° SIGNATURE : [Signature]

39° DATE : 12/01/1966

40° SIGNATURE : [Signature]

41° DATE : 12/01/1966

42° SIGNATURE : [Signature]

43° DATE : 12/01/1966

44° SIGNATURE : [Signature]

45° DATE : 12/01/1966

46° SIGNATURE : [Signature]

47° DATE : 12/01/1966

48° SIGNATURE : [Signature]

49° DATE : 12/01/1966

50° SIGNATURE : [Signature]

51° DATE : 12/01/1966

52° SIGNATURE : [Signature]

53° DATE : 12/01/1966

54° SIGNATURE : [Signature]

55° DATE : 12/01/1966

56° SIGNATURE : [Signature]

57° DATE : 12/01/1966

58° SIGNATURE : [Signature]

59° DATE : 12/01/1966

60° SIGNATURE : [Signature]

61° DATE : 12/01/1966

62° SIGNATURE : [Signature]

63° DATE : 12/01/1966

64° SIGNATURE : [Signature]

65° DATE : 12/01/1966

66° SIGNATURE : [Signature]

67° DATE : 12/01/1966

68° SIGNATURE : [Signature]

69° DATE : 12/01/1966

70° SIGNATURE : [Signature]

71° DATE : 12/01/1966

72° SIGNATURE : [Signature]

73° DATE : 12/01/1966

74° SIGNATURE : [Signature]

75° DATE : 12/01/1966

76° SIGNATURE : [Signature]

77° DATE : 12/01/1966

78° SIGNATURE : [Signature]

79° DATE : 12/01/1966

80° SIGNATURE : [Signature]

81° DATE : 12/01/1966

82° SIGNATURE : [Signature]

83° DATE : 12/01/1966

84° SIGNATURE : [Signature]

85° DATE : 12/01/1966

86° SIGNATURE : [Signature]

87° DATE : 12/01/1966

88° SIGNATURE : [Signature]

89° DATE : 12/01/1966

90° SIGNATURE : [Signature]

91° DATE : 12/01/1966

92° SIGNATURE : [Signature]

93° DATE : 12/01/1966

94° SIGNATURE : [Signature]

95° DATE : 12/01/1966

96° SIGNATURE : [Signature]

97° DATE : 12/01/1966

98° SIGNATURE : [Signature]

99° DATE : 12/01/1966

100° SIGNATURE : [Signature]

Bijlage 11: Maria Billet's rijbewijs behaald in Congo, 1966.

Bijlage 12: Bijeenkomst van de expatgemeenschap in 1964, Elisabethville.

Korte opmerking bij de transcripties: De namen “Mieke” en “Mamike” verwijzen naar Maria, en de naam “Peter” verwijst naar Floris. Korte adempauzes zijn aangegeven met “...”. Tussen vierkante haken staat weergegeven wat niet getranscribeerd kon worden, maar wel vermeld diende te worden.

6.2 Transcriptie interviews

6.2.1 Interview met Maria Billet op 30 september 2025, I#1

Totale duur: 1:18:26

Maria:

1. wel
2. de voorbereiding
3. was heel eenvoudig
4. peter studeerde nog
5. Ik gaf les in de kleuterschool
6. voor mij was dat...
7. dit was Congo
8. hoe moet ik dat zeggen?
9. Onbekend
10. ik wist niet wat
11. mij daar te wachten stond.
12. er moesten heel veel
13. voorbereidingen gebeuren
14. bijvoorbeeld inentingen
15. tegen de tropische ziekte
16. dan...
17. wij moesten
18. al gehuwd zijn
19. voordat peter afgestudeerd was
20. omdat wij
21. moesten vertrekken in gezinsvorm
22. en anders
23. mocht ik niet meegaan
24. de inenting
25. zijn dan gebeurd
26. ik ben dan
27. heel ziek geweest
28. Mijn moeder

29. was daar niet gelukkig mee
30. en dan zijn wij toch
31. op het einde
32. ook voor de kerk—
33. We zijn
34. in het begin van augustus getrouwd
35. voor de wet
36. en eind augustus
37. zijn we dan getrouwd
38. voor de kerk
39. wij zijn dan
40. vertrokken naar
41. het onbekende
42. voor mij
43. ook voor Floris—
44. denk ik
45. ik had er wel
46. vier tante Nonnekens
47. dus in Kinshasa
48. werden wij wel opgewacht
49. door onze tante Nonnekens
50. om ons te verwelkomen

Emmelie: Hoe zijn zij familie van jou?

Maria:

51. dat zijn mijn tantes
52. allemaal tantes
53. drie zussen van mijn mama

54. en één zus van mijn vader

55. dan zijn we

56. in Kinshasa

57. toegekomen

58. het vertrek in Brussel

59. was nog iets helemaal anders

60. dan nu

61. dan konden de mensen

62. heel dicht

63. nog bij het vliegtuig komen

64. wij konden nog

65. roepen naar elkaar

66. voor afscheid en zo

67. en wij zijn nog

68. met een karavel vertrokken

69. en niet

70. met die grote vliegtuigen

71. van nu

Emmelie: Had jij al eens gevlogen, toen?

Maria:

72. Ja want,

73. wij waren

74. als huwelijksreis

75. naar Mallorca geweest

76. en daarom

77. wist ik wel

78. hoe het vliegtuig eraan toe ging

79. dus dat was geen probleem

80. maar

81. wij moesten dan kerosine gaan nemen

82. maar dat weet ik niet meer

83. of het in Athene of in Rome was

84. en dan

85. zijn we doorgevlogen

86. naar Kinshasa

87. en daar moesten we dan wachten

88. en moesten we

89. terug het vliegtuig nemen

90. naar Lubumbashi

91. toen noemde dat

92. Elisabeth ville,

93. geloof ik

94. nu noemt dat

95. Lubumbashi

96. en daar stond

97. Peter zijn oudste broer

98. ons op te wachten

99. Peter moest

100. direct gaan werken

101. en ik heb dan

102. het geluk gehad

103. dat ik een maand

104. of twee

105. in het gezin

106. van mijn schoonbroer

107. en schoonzus

108. mij een beetje

109. kon aanpassen

110. eerst en vooral

111. het klimaat

112. ik heb

113. twee maanden tijd gehad

114. om te wennen

115. aan het klimaat

116. ook aan de manieren van leven

117. dus

118. er werd heel vroeg opgestaan

119. maar

120. in de namiddag

121. werd er altijd

122. een siësta gedaan

123. om dan de rest van de dag

124. weer fit te zijn

125. en verder te kunnen

126. dan heeft mijn schoonzus

127. ook mij geleerd
128. hoe ik met de Afrikanen moest omgaan
129. hoe ik ze moest aanspreken,
130. benaderen,
131. hoe ik met het geld moest omgaan,
132. want wij hadden zoveel geld
133. ik had zo'n handtasje,
134. het stak vol geld
135. het was veel geld
136. maar het was niets waard
137. en daar moest ik
138. allemaal aan wennen
139. dat waren
140. allemaal
141. nieuwe levensgewoontes
142. voor mij
143. maar dat is dan
144. relatief goed gegaan
145. we werden dan
146. ook door de firma,
147. de BCK
148. waarvoor Peter werkte,
149. werden wij dan geravitaillerd
150. bevoorraad
151. en dat was dan
152. een speciaal ding
153. Mijn schoonzus
154. had mij dan ook
155. geleerd hoe ik op de markt—
156. Want
157. daar is alle dagen markt
158. daar wordt niet
159. gewogen of voorverpakt
160. er werd gewoon
161. in blikendoosjes geschept
162. en dat was het
163. en dat was altijd supergoed
164. dat was allemaal...
165. vers
166. ik kon niet verser hebben
167. dus dat was allemaal goed
168. en zo
169. heb ik van alles geleerd
170. ook het koken
171. bijvoorbeeld
172. ik heb moeten leren koken
173. met hetgeen dat ginder is
174. niet vanuit België
175. want dat vond je niet
176. dus ik heb leren koken
177. gelijk je in Afrika kookt
178. de muambé,
179. de caldera,
180. de...
181. dan veel barbecue
182. dus alles op de rooster
183. ja, zo ging dat
184. maar het vlees
185. kwam meestal van Zuid-Afrika
186. maar voor de rest,
187. voor een vrouw,
188. was het leven er goed
189. wij leefden niet luxueus,
190. maar wij hadden het goed
191. voor de mannen daartegenover,
192. die moesten
193. zon en werkdag werken
194. dat was het eigenlijk voor...
195. en dan
196. hetgeen om je bezig te houden
197. wat ik dan deed,
198. heel in het begin...
199. mijn schoonzus deed dat ook
200. wij naaiden kleren
201. voor een Griek
202. en die verkocht dat dan

203. we werden daar niet voor...
 204. of ik toch niet—
 205. ik werd daar niet
 206. voor betaald
 207. maar ik vond dat niet erg
 208. dat was zo

 209. en dan
 210. als we in de broes...
 211. want we zijn veel verhuisd
 212. door het werk van Peter
 213. veel verhuisd
 214. van hier naar daar
 215. en op een moment
 216. waren we in de broes
 217. en daar ging ik dan helpen
 218. in de kliniek,
 219. bij de baby's
 220. en dan heb ik
 221. daar ook eens veertien dagen
 222. interim gedaan
 223. interim in een school
 224. en ik deed dat al—
 225. dat is gewoon
 226. om je bezig te houden
 227. en dat was het

 228. maar voor de rest
 229. heeft een vrouw...
 230. als je geen heimwee hebt
 231. naar België
 232. heeft een vrouw
 233. het daar heel goed
 234. vond ik toch
 235. niet iedereen was
 236. even gelukkig daar hoor
 237. Nee, nee
 238. en dat is het voor mij
 239. toch *papake*?

Emmelie: En als je zegt dat niet iedereen er even blij was, zijn er mensen die je tegengekomen bent die daar helemaal niet gelukkig waren?

Maria:

240. die daar helemaal...
 241. ja
 242. die hun draai daar
 243. niet konden vinden?
 244. Ja
 245. ik had natuurlijk
 246. het geluk om
 247. mijn schoonzus daar te hebben
 248. omdat zij daar al
 249. vijftien jaar was
 250. en dat geluk heb ik gehad
 251. dat ik mij
 252. gemakkelijker kon aanpassen

 253. maar er zijn
 254. andere vrouwen geweest
 255. die dat geluk niet hebben gehad
 256. en die hun draai
 257. daar niet konden vinden
 258. want eerst en vooral
 259. alles is in het Frans ineens
 260. de boys spreken Swahili
 261. uw huispersoneel
 262. want we hadden de luxe—
 263. ik had een cuisinier,
 264. ik had een lavadeur,
 265. ik had een Zamo
 266. en ik had een chauffeur
 267. dus voor een vrouw was het
 eigenlijk...
 268. in een bepaalde richting
 269. een luxe leven
 270. niet dat wij in luxe leefden
 271. maar die luxe hadden we toch

[**Floris onderbreekt:** Dat was in Burundi dat je personeel had, in de Congo niet.]

Maria:

- 272. In de Congo
 - 273. had ik inderdaad
 - 274. maar één boy
 - 275. juist
 - 276. ja, één boy.
 - 277. dat was in Burundi
 - 278. dat ik er zoveel had
 - 279. ja, dat klopt

 - 280. maar die boys
 - 281. als wij zo verhuisden
 - 282. die gingen niet mee
 - 283. naar andere streken
 - 284. omdat dat een andere stam was
 - 285. en ja
 - 286. dan gingen die toch niet mee
- Emmelie:** Had jij eens gevraagd of die mee wouden verhuizen?
- 287. Nee
 - 288. dat was gewoon zo
 - 289. iedereen...
 - 290. je wist dat
 - 291. van de andere blanken
 - 292. dat die boys
 - 293. liever in hun regio bleven
 - 294. en niet...
 - 295. want je hebt daar veel stammen
 - 296. en dan natuurlijk...
 - 297. in de Katanga
 - 298. spreken de Afrikanen het Swahili
 - 299. maar in de Kasai
 - 300. spreken ze het Chiluwa
 - 301. en in Kinshasa
 - 302. spreken ze het Lingala
 - 303. maar de hoofdspraak was Frans

304. toch?

305. Ja

Emmelie: En jij zei dat je jou daar redelijk goed kon aanpassen. Zijn er zaken die er moeilijker gingen, of?

Maria:

- 306. op het gezondheidsgebied
- 307. was het voor een blanke vrouw...
- 308. voor mij
- 309. heel moeilijk.

Emmelie: Hoe bedoel je?

Maria:

11:22-

- 310. hoe moet ik dat zeggen?
- 311. als een blanke vrouw
- 312. zwanger werd
- 313. was dat toch wel een probleem
- 314. niet als dat normaal ging
- 315. maar bij mij
- 316. was dat niet zo normaal
- 317. en dat was mijn probleem
- 318. en daar had je
- 319. die specialiteiten niet
- 320. zoals je dat hier in Europa hebt
- 321. ze konden je niet verzorgen
- 322. zoals het het moest
- 323. ik zal het zo zeggen

[**Floris onderbreekt:** één dokter was ook een zatlap.]

Maria:

- 324. ja
- 325. die kwam op mijn bed zitten
- 326. en zei:
- 327. "Qu'est-ce qu'il y a, madame Degreef?"
- 328. Si, Emmelie,

- 329. had ik gekund
- 330. had ik hem een klets in zijn gezicht
gegeven
- 331. ja, op het medisch gebied...
- 332. want veel blanke vrouwen
- 333. gingen naar Europa
- 334. moesten ze bevallen
- 335. ik heb er twee keer
- 336. fameus pech gehad

Emmelie: Jij bent één keer ook
teruggekomen naar België om te bevallen?

Maria:

12:04-14:16

- 337. voor Werner
- 338. ben ik dan
- 339. naar België gekomen
- 340. als ik zwanger was van Werner
- 341. ben ik naar België gekomen

Emmelie: Waarom maakten jullie die
beslissing?

Maria:

- 342. wel
- 343. Peter is naar Afrika gegaan
- 344. eerst en vooral
- 345. omdat zijn broer daar was
- 346. ik had er veel tante Nonnekens
- 347. en ook omdat Peter niet graag
legerdienst deed
- 348. maar dan moest je
- 349. ofwel drie jaar naar een
ontwikkelingsland gaan
- 350. ofwel vijf jaar naar Canada of Zuid-
Afrika
- 351. en Peter heeft dan gekozen
- 352. Afrika
- 353. dus ontwikkelingsland

- 354. en na twee jaar
- 355. ik weet dat niet juist
- 356. was je termijn dan om in de BCK?
- 357. dat weet ik niet,
- 358. want we waren vertrokken voor
drie jaar
- 359. maar als Werner geboren ging
worden,
- 360. zijn we toch naar België gekomen
- 361. want ik was zeven maanden
zwanger
- 362. ik mocht eigenlijk
- 363. niet meer op het vliegtuig
- 364. maar niemand zag dat
- 365. en dan zijn we toch naar België
gekomen

Emmelie: Had jij dat liever om terug te
komen?

Maria:

- 366. ja
- 367. dan was ik toch
- 368. een beetje gerust

Emmelie: Had je daar een beetje bang
voor, op dat vlak, om te bevallen en zo?

Maria:

- 369. ja
- 370. eigenlijk wel
- 371. omdat ik niet zeker was
- 372. van de dokters
- 373. omdat ik precies vond
- 374. dat die hun job niet kenden
- 375. ik kan daar natuurlijk
- 376. heel verkeerd in geweest zijn
- 377. maar die indruk had ik
- 378. en als je geen vertrouwen hebt
- 379. dan gaat het niet goed

- 380. maar dan in Mbuji-Mayi
- 381. ook op medisch gebied
- 382. heb ik een hele goeie dokter gehad
- 383. toen was ik ook hoogzwanger

Emmelie: Van Karel? [Floris en Maria's tweede zoon, geboren in 1968]

Maria:

- 384. nee nee
 - 385. er was van Karel nog geen sprake
 - 386. dat was achter Werner
 - 387. en...
 - 388. dan ben ik verzorgd geweest
 - 389. door een Spaanse dokter
 - 390. en die was wel...
 - 391. maar ja
 - 392. bij mij was het altijd een groot probleem
 - 393. heel groot probleem
 - 394. omdat ze niet wisten...
 - 395. ik kreeg maar om de vier maanden een maandstonde
 - 396. en wij wisten niet van wanneer ik zwanger was
 - 397. dat was mijn probleem
 - 398. en dan...
 - 399. heeft die een dokter...
 - 400. ik voelde geen leven meer
 - 401. en dan...
 - 402. heeft die een dokter...
 - 403. ja
 - 404. een curettage gedaan
 - 405. het kind weggehaald
- [korte pijnlijke stilte]

Emmelie: En hoe was dat met Karel?

Maria:

- 406. met Karel
- 407. waren we al in Bujumbura
- 408. en daar was een Antwerpse dokter

- 409. maar ja
- 410. hij had ook het probleem van wanneer ik zwanger was
- 411. ja
- 412. maar ik was dan enorm
- 413. Peter zei:
- 414. *"Mieke, vanachter zie je niks,*
- 415. *maar als ik opzij zie*
- 416. *ben je precies een dragonder"*
- 417. maar dan op den duur
- 418. was het zo erg
- 419. was ik zo zwaar
- 420. dat ik toch naar het hospitaal ben gegaan
- 421. en dan zei die zuster:
- 422. *"Oh", zei ze,*
- 423. *"dat kind moet eruit, dat moet eruit."*
- 424. en ja
- 425. dan ben ik toch terug naar huis gegaan
- 426. en dan ben ik acht dagen later
- 427. toch teruggegaan
- 428. en dan is het water gebroken
- 429. en dan...
- 430. maar Karel kon niet geboren worden
- 431. ze hebben hem dan
- 432. met een *ventouse*,
- 433. forceps
- 434. ze hebben hem
- 435. met zijn hoofd tussen twee klemmen
- 436. eruit getrokken
- 437. en dan ben ik bewusteloos gegaan
- 438. want ik wist dan niks meer
- 439. dat was zo'n pijnlijke zaak
- 440. dat, ja...

441. want hij kon in zijn eerste kleedjes
niet in

442. dan moest Peter naar huis

443. en ik lag daar en ik kwam terug

444. en dan zag ik:

445. “*waar lig ik hier?*”

446. ik voelde naar mijn buik

447. dat was weg

448. en toen brachten ze die kleine in
zulk

449. je kunt dat zien in het fotoboek

450. met zo'n nummer opgedrukt

451. precies zo'n kind van een
concentratiekamp

452. en daar hadden ze hem ingerold

453. want ze hadden geen kleedjes

454. om hem aan te doen

455. Hij woog dan vijf kilo

456. dat zijn twee kinderen

457. van een Afrikaanse vrouw in één
kind, hè

458. want die hebben allemaal lichte
kindjes

459. die vrouwen zijn enorm zwaar

460. maar die hebben dan

461. zulke hele kleine kindjes.

462. Ongelooflijk

463. en ik denk toen

464. dat alle zwarte vrouwtjes van
Bujumbura

465. komen kijken zijn naar onze Karel

466. dat werd nogal rond verteld

467. ja

468. daar was een verpleegster

469. een zusterverpleegster

470. en die heeft wel heel goed

471. voor mij gezorgd

Emmelie: Had je toen ook liever naar huis
gegaan voor de bevalling?

Maria:

472. dat kon niet

Emmelie: En als het zou kunnen?

Maria:

473. misschien wel

474. maar er was geen sprake van

475. dat ik naar België

476. zou gekomen zijn

Emmelie: Mag ik vragen waarom?

Maria:

477. omdat dat niet ging

478. denk ik

479. omdat we—

480. dan moest ik Peter achterlaten

481. dan moest ik—

482. ik denk dat het

483. op dat moment

484. niet zo gemakkelijk was

485. voor ons om onze wegen te
scheiden

486. ik weet dat niet

[**Floris onderbreekt:** wij hadden gewoon
de middelen niet, Mieke.]

487. Ja

488. dat kan goed zijn

489. wij zaten daar

490. voor eigen rekening

491. en dan was het niet zo evident

492. dat je zomaar kwam en ging

493. op het goed vallen uit

494. maar dat is dan met Karel goed
gekomen

495. en ja

496. ik was natuurlijk heel mager

497. ik was 25 kilo bijgekomen
 498. dus zoals Peter zei
 499. ik was een dragonder
 500. al dat gewicht was eraf
 501. en ik woog terug 50 kilo
 502. dus dat was allemaal oké terug
 503. en ik ben dan goed verzorgd
 geweest
 504. door die zuster en...
 505. prima
 506. en dat was voor mij de ervaring op
 het medisch gebied

Emmelie: Waren er nog zaken die moeilijker gingen? Waar je meer moeite had om je daarop aan te passen?

Maria:

507. ik had natuurlijk...
 508. Werner is in Bujumbura
 509. naar school geweest
 510. dat was prima
 511. hij ging daar naar de Belgische
 school
 512. voor het eten—
 [...]

Emmelie: En hoe was het om daar eerst één kind te hebben en dan twee kinderen te hebben?

Maria:

513. wel
 514. ik moet zeggen
 515. in Afrika
 516. hadden de blanke mensen μ
 517. veel kinderen
 518. ik had alleen pech
 519. anders had ik ook
 520. 5 kinderen
 [...]

521. wij hadden natuurlijk
 522. huishoudhulp
 523. wij vrouwen moesten
 524. niet gaan werken
 525. er was misschien wel
 526. hier en daar iemand
 527. maar voor zover ik me herinner,
 528. van de mensen die ik gekend heb
 529. ging geen enkele vrouw werken
 530. dus wij moesten ons gewoon
 531. bezighouden met onze kinderen,
 532. met ons huishouden,
 533. en dat was het

534. wij leefden niet in luxe
 535. maar toch vond ik dat daar super
 536. ja
 537. ik kan het niet anders zeggen
 538. en als we niet genoeg groenten
 hadden
 539. of niet genoeg...
 540. dan deden wij...
 541. met twee gezinnen deden wij
 542. ons groenten en ons vlees samen...
 543. hop
 544. en we kookten voor iedereen
 545. één pot
 546. en zo ging dat
 547. de samenleving
 548. was er ook anders dan hier
 549. daar leeft iedereen meer...
 550. je hebt veel meer contact met je
 omgeving dan hier
 551. dat is iets anders

Emmelie: Hoe was voor jou die gemeenschap?

Maria:

552. goed hé
 553. wij hadden altijd—

- 554. wij konden altijd
- 555. op elkaar rekenen
- 556. en wij hielpen elkaar veel
- 557. als er een kindje ziek was
- 558. of de mama ziek was of...
- 559. er was altijd iemand
- 560. die hulp bood
- 561. of de kindjes bijhield
- 562. dat was allemaal geen probleem
- 563. als Karel moest geboren worden
- 564. zouden ze gevochten hebben
- 565. om onze Werner bij te houden
- 566. dus... nee, nee,
- 567. dat was super

Emmelie: jij bent ook een keer ziek geworden daar, toch?

Maria:

- 568. Ja
- 569. na de geboorte van Karel
- 570. omdat ik zo verzwakt was
- 571. ik was 25 kilo
- 572. op tien dagen vermagerd
- 573. en dan heb ik de malaria gehad
- 574. en dan ben ik verzorgd geweest
- 575. door mijn *cuisinier*
- 576. die heeft gezegd wat ik moest doen
- 577. want die legde dekens op mij
- 578. ik bibberde,
- 579. ik daverde,
- 580. en dan...
- 581. de Anaclet,
- 582. de andere boy,
- 583. die zorgde voor Karel
- 584. die gaf Karel eten,
- 585. een propere pamber.
- 586. en Anaclet had mij
- 587. tegen een hete muur gezet
- 588. met mijn rug
- 589. en zo u laten uitzweten

- 590. en ja
- 591. zo ben ik erdoor gekomen
- 592. dan ben ik verzorgd geweest
- 593. door mijn huispersoneel
- 594. die zorgde voor mijn kinderen,
- 595. die zorgde voor alles
- 596. er was altijd eten voor Peter
- 597. die deden alles
- 598. alles
- 599. maar dat was natuurlijk ook
- 600. ik zorgde ook heel goed voor hen
- 601. ze hadden niet veel
- 602. geef ze iets
- 603. want ik zeg dat altijd:
- 604. *“Zoals jij aan je kinderen zijt,*
- 605. *zo zijn de kinderen terug aan de*
ouders”
- 606. maar dat is ook zo
- 607. tegenover personeel

Emmelie: Was het krijgen van Malaria toen iets om echt schrik van te hebben?

Maria:

- 608. awel
- 609. het is zo
- 610. voor de malaria
- 611. namen we alle dagen Kinine
- 612. alle dagen
- 613. maar als je zwanger bent
- 614. als vrouw
- 615. mocht je dat niet doen
- 616. en dat is
- 617. heel waarschijnlijk mijn...
- 618. wel
- 619. ik denk ook
- 620. ik was enorm bijgekomen
- 621. in gewicht [door de zwangerschap]
- 622. maar op tien dagen

623. was al dat gewicht weg
624. ik had een zwaar kind
625. ik had een
626. hele zware nageboorte
627. ik had dan
628. heel veel water verloren.
629. Ja...

630. en het eten daar
631. in een kliniek
632. is niet dat
633. dus ik was die 25 kilo
634. ook kwijt op 10 dagen
635. en dat is misschien
636. voor mijn lichaam
637. te veel geweest

Emmelie: En was dat iets waar veel mensen nog aan stierven toen, malaria?

Maria:

638. blanken niet, hè.
639. blanke niet
640. ik heb
641. het toch nooit geweten
642. we hebben wel een,
643. toen waren we in de Kasai,
644. hebben we wel
645. onder de zwarten
646. een epidemie van pokken gehad
647. en dat is eigenlijk de oorzaak
geweest
648. dat ik naar België gekomen ben
649. omdat het kindje
650. van mijn boy
651. de pokken had
652. dat waren zulke gaten
653. en dan dacht ik
654. "oh..."
655. en zo,

656. dat is de reden geweest
657. waarom wij voor
658. Werner zijn geboorte
659. naar België gekomen zijn
660. want ik dacht
661. "wat was dat nu toch weer?"
662. dat was het
663. de pokken

Emmelie: Dat was dan nog in Congo?

Maria:

664. Ja
665. in de Kasai was dat
666. en dat was alle dagen
667. oh, alle dagen
668. mensen naar de begrafenis
669. en de vrouwtjes—
670. als ze in rouw zijn
671. dan ontbloten de vrouwen zich
672. tot aan hun middel
673. dat was even
674. een heel droevige periode daar

Emmelie: Hoe kwam jij in contact met de zwarte bevolking of eigenlijk niet echt?

Maria:

675. wij gingen nooit
676. naar de cité
677. toch zeker niet
678. als vrouw alleen

Emmelie: Wat bedoel je met de cité?

Maria:

679. waar de zwarten wonen
680. waar de Afrikanen wonen
681. die waren natuurlijk
682. heel armzalig gehuisvest

683. mijn huispersoneel...
 684. maar in Bujumbura
 685. had ik geen buanderie vanachter
 686. alleen in de Katanga
 687. in de Congo...
 688. mijn cuisinier woonde
 689. ook in onze hof
 690. zagezegd
 691. die had dus
 692. een stenen huisje
 693. maar in Bujumbura
 694. geen één van de vijf
 695. woonden bij mij
 696. of woonden op ons erf
 697. maar in Congo wel
 698. maar daar had ik ook
 699. maar één boy

 700. maar als je zo naar de cité
 701. ja
 702. je moet natuurlijk ook—
 [ze wil hier zeggen: aanpassen aan de
 gewoontes van daar, maar komt op
 een andere gedachtengang]
 703. aan een vorm van muziek
 704. ik heb ook gezien
 705. in Luluabourg
 706. de Moukelenke
 707. ik heb daar
 708. zulk beeldje staan
 709. zulke kleine Afrikaan
 710. heel verschrompeld mannetje
 711. zat er met heel zijn harem
 712. aan het station
 713. en dan die vrouwen
 714. waren aan het dansen.
 [begint te lachen]
 715. dat is iets speciaals

 716. wij zijn gelovige mensen
 717. wij gingen ook

718. als het kon
 719. naar de mis zondag
 720. dat is iets
 721. helemaal anders dan hier
 722. daar werd veel gezongen
 723. maar ook gedanst
 724. dat is te appreciëren
 725. ik vind dat mooi
 726. dat is—
 727. dat deed iets

Emmelie: Dat is bijvoorbeeld wel een plaats waar jullie vaker in contact kwamen met de zwarte bevolking daar?

Maria:

728. ja
 729. maar ook minimaal hoor

Emmelie: En hoe bedoel je minimaal?

Maria:

730. ja
 731. ik zal niet zeggen
 732. dat wij een zwarte familie
 733. als vrienden hadden of zo
 734. dat was,
 735. dat was niet

 736. alleen in de *brousse*
 737. weet ik
 738. woonden wij heel ver van elkaar
 739. en dan kwamen wij
 740. één keer op de week
 741. zaterdag
 742. samen
 743. in een Cèrcle
 744. zeiden wij daartegen
 745. dat was zo een gebouw
 746. waar we dan
 747. ons lief en leed

748. aan elkaar konden vertellen
749. en dat was
750. één keer op de week.

Emmelie: Dat was ook met de witte
gemeenschap?

Maria:

751. nee
752. dat was geen gemeenschap
753. dat waren gewoon
754. de mensen die je kende
755. dat was zo'n gewoonte
756. om een keer contact te hebben
757. met elkaar
758. Ieder deed zijn ding
759. in de week
760. en dan zaterdag
761. kwamen we zo een keer bij elkaar
762. Maar dat was alleen maar
763. in de *brousse*

764. ik had daar
765. een heel groot huis
766. met niets in
[begint te lachen]
767. alleen ons bed
768. stond daarin
769. een tafel—
770. een tafel van twaalf man
771. met twee stoelen
772. en dan het inpakmateriaal
773. van mijn koelkast
774. dat waren mijn kasten

Emmelie: de houten dozen, die je op de
foto's kunt zien?

Maria:

775. ja
776. palette zo

777. precies
778. en toch waren wij content

Emmelie: En weet jij nog iets, want je had
helemaal in het begin gezegd dat jouw
schoonzus, de vrouw van de broer van
Peter, jou had geleerd hoe je met zwarten
om moest gaan?

Maria:

779. Ja
780. ik kende natuurlijk
781. geen Swahili
782. dus heb ik van haar
783. een woordenboekje gekregen
784. en dan sprak ik in de noemvorm,
785. in de infinitief
[begint te lachen]
786. En dan leert je natuurlijk
787. Jambo
788. Moyo
789. habarikani
790. enzo
791. dan leert je wel
792. ineens de dagdagelijkse dingen
793. die kent je dan wel
794. misschien spreek je dan niet
795. zo uit gelijk dat
796. dat helemaal moet
797. maar dat ging toch goed

Emmelie: En zijn er bepaalde dingen die jij
toen hebt moeten leren, dat jij moeilijker
vond om je naar aan te passen?

Maria:

798. ik had
799. alleen maar een woordenboekje
800. dus ik had geen
801. spraakkunst of niets
802. dus ik moest mijn plan

- 803. wel trekken met de infinitief
- 804. en dan goed luisteren
- 805. hoe zij het vroegen
- 806. of antwoorden
- 807. ja
- 808. je leert het
- 809. met scha en schande
- 810. zal ik zeggen

Emmelie: En waren er toen gebruiken of andere zaken, die daar normaal waren, waar je jou niet in kon vinden?

Maria:

- 811. wel
- 812. zij deden veel voor mij
- 813. bijvoorbeeld de olijf—
- 814. waar ik muambe van maak
- 815. ik kreeg dan
- 816. de maniok vorm
- 817. van hun vrouw
- 818. en die stampen dan
- 819. voor ons die noten
- 820. en dan de olie goten ze af
- 821. en van het dik van de noten
- 822. daar maakten wij dan eten mee
- 823. zij deden—
- 824. zo leert je veel van hen
- 825. ik moest wel
- 826. want ik kon niet koken
- 827. en ik had aan mijn moeder
gevraagd
- 828. van mij te abonneren
- 829. op “Rijk der Vrouw”
- 830. ik kreeg dat wel
- 831. maar die ingrediënten
- 832. waren ginder niet, hè
- 833. dus ik zat nergens
- 834. en eens dat ik dat had
- 835. waren er al twee maanden voorbij

- 836. en dan moest—
- 837. jaja
- 838. ik heb afgezien
- 839. het koken
- 840. dat was—
- 841. maar dan leert je veel
- 842. van jouw boys
- 843. ik zei tegen Anaclet
- 844. voor zoveel mensen
- 845. deze middag eten
- 846. ik zeg altijd
- 847. “hij kon toveren”

Emmelie: heb jij ooit een minder leuke confrontatie meegemaakt daar?

Maria:

- 848. eigenlijk
- 849. heb ik geen confrontaties
- 850. of riskante confrontaties gehad
- 851. alleen één keer
- 852. op een luchthaven
- 853. dachten ze mij eens—
- 854. als ik van Luluabourg naar Kinshasa
ging
- 855. en toen dachten ze
- 856. mij te fouilleren
- 857. ja,
- 858. als een vrouw dat doet
- 859. goed
- 860. maar geen man hé
- 861. en dan heb ik
- 862. ook mijn papieren bij elkaar gepakt
- 863. en dan heb ik gezegd
- 864. dat kan niet zijn
- 865. daar is ook niets
- 866. van gezegd geweest
- 867. ik denk dat ze
- 868. dat eens geprobeerd hebben
- 869. maar er is niets van geweest

870. of geworden
 871. maar dat heb ik toch niet laten
 doen
 872. mij laten fouilleren door een man
 873. en dat was in de luchthaven in
 Luluabourgh
 874. als ik is terug
 875. naar mijn schoonzus
 876. en schoonbroer gevlogen ben

 877. ik nam daar het vliegtuig
 878. gelijk ze hier de bus pakken
 879. maar dat was wel alleen
 880. in de Congo
 881. zeg maar

 882. in Bujumbura
 883. ben ik toch ook
 884. met de kinderen
 885. daar zit je alleen
 886. zo'n heel klein vliegtuigje
 887. de piloot
 888. en ik dan
 889. Karel was vastgesjord
 890. op mij
 891. en Werner had de piloot
 892. hier tussen ons vastgebonden
 893. dus dat dat kind niet—
 894. maar dat is wondermooi
 895. zo over die heuvels
 896. van Bujumbura naar Kigali
 897. wondermooi.
 898. en dan zo terug
 899. dat was met Boyle.

Emmelie: En wat ging je daar doen?

Maria:

900. als Peter in Kigali
 901. een zetel geopend heeft
 902. en dan was hij daar

903. en dan ben ik ook eens naar daar
 geweest
 904. ik heb er niet gewoond
 905. alleen maar geweest
 906. maar dat is gewoon zo mooi die
 heuvels
 907. als we toegekomen zijn
 908. als we vertrokken zijn in België
 909. en toegekomen zijn in Afrika
 910. die zonsopgang
 911. dat is iets dat ik nooit
 912. van mijn leven vergeet
 913. zo mooi
 914. ongelooflijk mooi
 915. dat was een weidsheid
 916. ongelooflijk
 917. en als ik dan
 918. met mijn caboose
 919. als we verhuizen
 920. van Lubudi naar Luluabourg gegaan
 921. veertien dagen op de trein
 922. en dan in het oerwoud
 923. dat was mooi
 924. en daar hoorde je van alles
 925. dat zijn dingen die blijven
 926. die je nooit
 927. van je leven vergeet
 928. voor iedereen was dat zo niet zo
 hoor

 929. en als Peter dan in Luluabourg
 930. naar Mweka ging of naar Matadi
 931. dan ging ik mee
 932. en dan bleef ik bij Tante Nonneke
 933. in Mweka op de missiepost
 934. en dan ging ik daar ook helpen
 935. maar op de medische dienst
 936. vloog ik direct buiten
 937. en dan ben ik
 938. in de *foyer sociale* gaan helpen
 939. dat is altijd heel aangenaam

940. maar voor mij was dat leven
941. buiten de pech die ik gehad heb
942. ja,
943. ik vind, ja—

944. want als ik in België
945. teruggekomen ben
946. heb ik vier maanden getreurd
947. omdat ik hier
948. geen contact kreeg
949. met de mensen
950. er woonden mensen
951. boven u
952. onder u
953. naast u
954. langs weerskanten
955. en er zei niemand
956. “goeiemorgen mevrouw”
957. “goeiemiddag mevrouw”
958. “goedenavond”
959. Niets
960. en in Afrika
961. woonden kilometers van elkaar
962. en iedereen was vriend
963. van iedereen
964. totdat we dan in Borgerhout
965. ons overburen—
[...]

Emmelie: En heb jij een idee waarom jij
het in Congo zo goed vond als
verschillende andere mensen dat eigenlijk
echt niets vonden?

Maria:

966. ik denk
967. het is ook een kwestie
968. van je aan te passen
969. en ik had daar geen problemen
mee
970. ik heb natuurlijk

971. het geluk gehad
972. dat ik mijn schoonzus daar had
973. en die mij direct gezegd heeft
974. “Mieke zo en Mieke zo”
975. en dat is mijn geluk geweest
976. waar ik moest voor opletten
977. waar ik attentie moest doen

978. en dan natuurlijk in Jadotville,
979. daar zijn wij toegekomen—
980. ik had dan geen kinderen
981. we hadden wij geen woonst
982. maar dan gingen wij
983. zo in een *maison de passage*
984. en dat wil zeggen
985. dus alles erop en daaraan
986. als je daarin gaat
987. moest daar altijd
988. een inventaris van gemaakt worden
989. van dat huis
990. de secrétaire regionale komt
991. en dus hij begint alles op te
schrijven
992. en te noemen
993. en ik zeg in het Nederlands
994. tegen Peter
995. “zeg, en als ik nu eens een tas
996. of een bord laat vallen, wat dan?”
997. en die secretair regional
998. die zegt zo
999. “oh, jullie zijn Vlamingen
1000. deze avond naar ons komen”
1001. zo gaat dat daar
1002. en die mensen kennen we
1003. nu 65 jaar
1004. Nee, wij kennen elkaar 65 jaar
1005. maar Alice en Walter
1006. kennen we 61 jaar
1007. en die hebben ook vijf kinderen
1008. ik zeg het

Emmelie: Vind jij dat je veel van je gewoontes of zo moest aanpassen daar?

Maria:

- 1009. Oh, Emmelieke
- 1010. ik kwam uit de coconnetje
- 1011. van een gezin
- 1012. dus voor mij
- 1013. Afrika
- 1014. dat was een wereld
- 1015. die voor mij open ging
- 1016. dat was een andere wereld voor mij

Emmelie: Was dat een beetje choquerend?

Maria:

- 1017. alles was eenvoudig
- 1018. zo eenvoudig
- 1019. als eenvoudig kan zijn
- 1020. ik had er natuurlijk
- 1021. als ik de eerste indruk op het vliegveld
- 1022. een manneke kwam vragen—
- 1023. ik verstond hem natuurlijk niet
- 1024. maar ik zag wel
- 1025. wat hij wilde
- 1026. voor mijn valies te dragen
- 1027. zijn hemd was gescheurd
- 1028. hij liep op zijn blote voetjes
- 1029. zo een kindje
- 1030. van een jaar of twaalf
- 1031. en ik gaf die dan twintig frank
- 1032. en mijn schoonbroer:
- 1033. *“Mieke zijde gij zot.”*
[begint te lachen] Dus ja, ja.
- 1034. En dan natuurlijk
- 1035. ook de vrouwtjes
- 1036. die hun kindjes met zo'n pagn
- 1037. op hun rug bond

- 1038. vond ik ook heel erg
- 1039. maar weet je wat?
- 1040. die kindjes zaten daar heel goed
- 1041. en dan dacht ik
- 1042. oei
- 1043. want toen waren er nog geen pampers
- 1044. als die pipi deed
- 1045. dan was toch allemaal
- 1046. op hun rug of op hun heupen
- 1047. maar ze zijn dat
- 1048. hier in België
- 1049. ook beginnen te doen
- 1050. hun kinderen zo
- 1051. en zo heb ik ook geleerd
- 1052. van mijn kinderen
- 1053. op mijn heupen te dragen
- 1054. die kun je uren zo vasthouden

Emmelie: Dus misschien je eerste indruk was soms armzalig?

Maria:

- 1055. armoede
- 1056. armoede
- 1057. we hebben armoede gezien
- 1058. daarom
- 1059. als ik zie...
- 1060. ik heb gisteren nog gezien
- 1061. hoeveel voedsel dat hier weggegooid wordt
- 1062. dat doet mijn hart zeer.
- 1063. wij gooien niets weg
- [...]
- 1064. ik kom ook
- 1065. uit het gezin van tien kinderen
- 1066. dus mijn moeder
- 1067. had het ook niet breed
- 1068. haar principe was:
- 1069. *“ik zorg dat mijn kinderen*

1070. *voldoende voedsel hebben*
1071. ik was de derde in de rij
1072. en ik droeg de schoenen
1073. en de jassen van mijn broers af
1074. dat is iets dat nu
1075. niet meer bestaat
1076. ze stelden dat liever uit
1077. maar genoeg voedsel voor de
 kinderen
[...]

Emmelie: Zijn er dingen daar of
herinneringen vanuit Congo of Burundi die
daar echt super hard zijn bijgebleven of
waar je soms nog altijd aan terugdenkt?

Maria:

1078. Oh
1079. ik denk daar dikwijls aan
1080. dat ik heel tevreden was in Congo
1081. ik kwam goed met mijn personeel
 overweg
1082. wij hadden schitterende vrienden
1083. die we nog altijd hebben
1084. want als wij ons vrienden van
 Afrika tegenkomen
1085. dat is een explosie
1086. dat is anders
1087. dat is zelfs anders
1088. dan met uw familie
1089. en ik ben niet alleen
1090. zij zeggen dat ook

Emmelie: En in welk opzicht dan?

Maria:

1091. wij hebben lief
1092. echt lief en leed
1093. samen met elkaar gedeeld
1094. en dat is iets
1095. dat je hier niet hebt
1096. de samenleving

1097. is compleet anders
1098. hier leven de mensen veel
 egoïstischer
1099. zal ik zeggen
1100. ieder in zijn huisje
1101. bijvoorbeeld als je in Afrika ging
1102. je ging bijvoorbeeld een reisje
1103. of een ritje doen
1104. en dan kwam die in de *brousse*
1105. "Oh!"
1106. er stond een familie
1107. en die stonden al te zwaaien
1108. je kende die mensen van haar
1109. noch pluim
1110. en dat waren beste vrienden
1111. ongelooflijk

Emmelie: En zijn er specifieke
herinneringen die veel betekenen of die
echt zijn bijgebleven?

Maria:

1112. het was normaal
1113. nee
1114. eigenlijk heb ik niks
1115. voor mij
1116. het geheel vond ik super
1117. hoe wij daar leefden
1118. ik zeg het
1119. luxe hebben we er niet gehad
1120. maar wij leefden er gelukkig
1121. bij elkaar
[...]

1122. hier is de samenleving
1123. natuurlijk compleet anders
1124. je kan dat niet vergelijken
1125. met daar
1126. je had natuurlijk de Afrikanen
1127. je had de blanken
1128. maar je kon niet zeggen

1129. dat het gelijk in Zuid-Afrika was
 1130. het apartheidssysteem
 1131. dat was niet
 1132. en toch hadden wij niet zo—
 1133. geen familiaal contact
 1134. maar de Afrikanen vroegen dat ook
 niet hoor
 1135. ik weet dat niet

Emmelie: Jullie leefden er eigenlijk meer
 naast elkaar?

Maria:

1136. en de vrouwtjes
 1137. ik moet wel zeggen
 1138. de Afrikaanse vrouwen
 1139. dat zijn vrouwen die werken
 1140. die werken op het veld
 1141. die gaan hun groenten aan de
 deuren verkopen
 1142. en ze gaan naar de markt
 1143. de *soko*
 1144. en dan zaten ze daar
 1145. alle dagen
 1146. met hun groenten
 1147. en met hun kindjes
 1148. dan op hun rug gebonden

Emmelie: enig idee waarom dat jullie daar
 niet zo'n contact mee hadden?

Maria:

1149. dat kan ik niet zeggen
 1150. daarvoor ben ik eigenlijk
 1151. een beetje te weinig daar geweest
 1152. denk ik
 1153. ik zou dat niet kunnen zeggen

 1154. ik heb er
 1155. nooit problemen ermee gehad
 1156. en de vrouwtjes

1157. die aan mijn poort in groenten
 kwamen leveren
 1158. die waren altijd heel blij
 1159. dus die vroegen eigenlijk niet meer
 1160. eigenlijk
 1161. waren zij ook snel tevreden
 1162. als ze maar eten hadden
 1163. als ze maar verzorgd waren
 1164. en dan was dat in orde voor hen

Emmelie: Dan heb ik enkel nog twee
 vragen misschien. Hoe leefden jullie daar,
 als in huisvesting en activiteiten, wat was
 jouw beleving en ervaring?

[Floris komt bij aan tafel zitten.]

Maria:

1:03:07-1:08:09

1165. Wel in de Congo
 1166. hadden wij altijd—
 [neemt pauze om te denken]

Floris:

1167. wij zijn altijd luxueus gehuisvest
 geweest—

Maria:

1168. niet luxueuze papa
 1169. wel een grote villa
 1170. Emmelie
 1171. ik zal zeggen
 1172. voor de onafhankelijkheid
 1173. was de Congo voor de blanke
 1174. een aardsparadijs
 1175. dat is zeker waar
 1176. wij zijn vertrokken na de
 onafhankelijkheid
 1177. toen zijn er enorm veel blanken
 vertrokken

1178. en al hun meubelen werden dan in
blokken

1179. in een hangar naast elkaar gezet

1180. maar dat werd niet verzorgd

1181. en wij die na '60 gekomen zijn

1182. wij kregen een lege villa

1183. en dan kon je in zo'n hangar

1184. een lot gaan kopen

1185. maar dan moest je

1186. alles pakken wat daarin zat

1187. of dat je dat nu kon gebruiken

1188. of niet gebruiken

1189. dat zat dan vol kakkerlakken

Emmelie: En hoe was dat voor jou om zo
vaak rond te reizen, te verhuizen?

Maria:

1190. ik pakte op den duur

1191. mijn valiezen niet meer uit

1192. om de drie, vier maanden

1193. woonden we dan ergens

1194. en dan weer ergens anders

1195. Zes maanden

1196. weer ergens anders.

1197. En zo ging—

Floris:

1198. zoveel maanden zijn er nu niet he,
Mieke?

[kort gekibbel over verhuis en maanden in
jaar en periode dat ze er waren]

Maria:

1199. ik was altijd onderweg

1200. ik kan me

1201. ook zo goed organiseren

1202. dat komt daardoor

Emmelie: En hoe vond jij dat dan om te
verhuizen?

Maria:

1203. ik vond dat niet erg

1204. dat was zo

1205. dat hoorde bij de job van mijn man
[begint te lachen]

1206. en ik als vrouw

1207. ik ging maar mee

1208. en dat was geen probleem

1209. want we hadden geen kinderen

1210. ik ging maar mee

Emmelie: Verhuisden jullie ook nog zo
vaak als Werner of later ook Karel erbij
waren?

Maria:

1211. als Karel er was

1212. zijn we niet meer verhuisd

1213. dan zijn we altijd

1214. in hetzelfde huis—

1215. nee

1216. dan zijn we nog even

1217. in het huis

1218. in de *Avenue Du Porte* geweest

1219. hebben we bijna altijd

1220. in hetzelfde huis gewoond

1221. als Karel er was

1222. Als Werner er was

1223. ben ik wel een beetje verhuisd

1224. maar met één kind

1225. is dat geen probleem

1226. en Werner was een heel braaf kind

1227. ik nam dat overal mee

1228. dat was just een koalabeertje

1229. dat hield zich altijd zo vast

Emmelie: En als jij dan terug naar huis
kwam, niet per se over dat je hier getreurd
hebt, maar waren er andere speciale
dingen als jullie terugkwamen? Waren er
mensen afstandelijk ofzo?

Maria:

[gesprek over verschillende woonplaatsen na Burundi terug in België]

Emmelie: En voor de rest, zijn er niet echt negatieve ervaringen wanneer jullie terugkwamen?

Maria:

- 1230. nee, nee
- 1231. alleen vonden we dat
- 1232. de mensen hier heel afstandelijk waren

Emmelie: En waren er mensen die dat raar vonden, of vreemd dat jullie naar Congo waren geweest?

Maria:

- 1233. wij zeiden dat ook tegen niemand

Floris:

- 1234. de periode was afgesloten

Maria:

- 1235. voor Peter was de periode Afrika
- 1236. afgesloten
- 1237. zo is Peter
- 1238. ook
- 1239. hij heeft zolang op Bayer gewerkt
- 1240. hij is in pensioen gegaan
- 1241. afgesloten.

Emmelie: En misschien nog een klein vraagje meer over het begin dan. Want vlak voordat we begonnen, dan zei je dat je nog zo'n kaartje misschien had liggen van iemand die in de familie had afgeraden. Wat is er binnen jouw familie?

Maria:

- 1242. het is te zeggen
- 1243. mijn moeder vond dat heel erg
- 1244. maar ik heb dat pas geweten
- 1245. of te weten gekomen
- 1246. als ik voor mijn moeder hier
- 1247. gezorgd heb
- 1248. mijn moeder is
- 1249. hier 18 jaar geweest bij mij
- 1250. en dan ben ik pas
- 1251. te weten gekomen
- 1252. dan ben ik pas te weten gekomen
- 1253. hoe erg dat ze dat vond
- 1254. dat ik wegging.

Emmelie: was dat vooral omdat ze jou ging missen? Of?

Maria:

- 1255. wel
- 1256. het was zo
- 1257. je vertrok voor twee jaar
- 1258. dus er was geen gsm
- 1259. er was geen telefoon
- 1260. dus er was alleen maar
- 1261. briefwisseling
- 1262. en die brieven
- 1263. bleven lang onderweg
- 1264. en dat was het.
- 1265. dikwijls nieuws dat ik kreeg,
- 1266. dat nieuws was al
- 1267. geen nieuws meer
- 1268. het was al veranderd
- 1269. en dat vond ze heel erg
- 1270. op twee jaar
- 1271. kan er van alles gebeuren
- 1272. ook als je jonge mens bent

Emmelie: En waren er nog mensen in de familie? Of broers? Of andere familie? Die het u eerder afraadden om te doen?

Maria:

- 1273. nee
- 1274. mijn oudste broer
- 1275. heeft wel tegen Peter gezegd
- 1276. "zie je goed zorgt voor mijn zus."
- 1277. maar voor de rest
- 1278. ik was de oudste zus
- 1279. mijn jongste zus was maar 11 jaar
- 1280. als ik trouwde
- 1281. en dan twee broers
- 1282. veertien en vijftien
- 1283. en dan Jos was er zeventien
- 1284. dus er waren allemaal jonge
 kinderen nog
- 1285. want ik was dan 23
- 1286. als ik trouwde
- 1287. Het was voor mij een avontuur

Floris:

- 1288. in feite was dat al geen avontuur
 meer
- 1289. in die periode

Maria:

- 1290. wanneer papake?

Floris:

- 1291. dat was al een na-avontuur
- 1292. er vlogen al elke dag vliegtuigen
- 1293. naar Congo
- 1294. **M:** ja, ja
- 1295. maar het was nog niet
- 1296. met die grote vliegtuigen
- 1297. het was met de caravels

Floris

- 1298. maar Congo
- 1299. was niet de Congo van '20 en '40.

Maria:

- 1300. nee
- 1301. want vroeger gingen ze
- 1302. met een boot
- 1303. wij zijn wel met een boot
 teruggekomen
- 1304. dat vond ik ook fantastisch
- 1305. daar zijn we wel een beetje
 bekomen
- 1306. we zijn een maand onderweg
 geweest
- 1307. om terug in België te geraken.

6.2.2 Interview met Floris Degreef op 30 september 2025, I#2

Totale duur: 1:33:29

Floris:

1. het was eigenlijk van zin
2. om naar de Congo te gaan
3. omwille van de mogelijkheid
4. die er geboden werd
5. om geen legerdienst te doen
6. en dat was ook omwille
7. van het feit
8. dat mijn oudste broer
9. in de Congo was
10. en dat ik regelmatig brieven
11. schreef—
12. of dat er in de brieven
13. van mijn broer
14. over de Congo gesproken werd
15. en zo is dat eigenlijk
16. romantisch begonnen
17. ik had dan ook in Leuven
18. de cursus Spaans gaan volgen
19. omdat ik eerst gedacht had
20. van naar Zuid-Amerika te gaan
21. omdat daar ook op dat ogenblik nogal veel—
22. de verschillende Zuid-Amerikaanse staten
23. stonden toen in de belangstelling
24. door de opstanden in de verschillende staten
25. maar dan uiteindelijk
26. hadden we toch besloten
27. dat Congo interessanter was
28. en er bestond maar één optie
29. dat was eigenlijk de Union Minière
30. en dan ben ik naar de Union Minière gegaan

31. en dan heb ik daar uiteindelijk
32. een interview gedaan
33. met de mensen van de directie

Emmelie:

34. in Brussel?

Floris:

35. in Brussel
36. en dan zeggen ze
37. *“hier, in de Union Minière zelf,*
38. *is er geen vrije plaats*
39. *maar bij de BCK wel”*
40. en BCK
41. en de Union Minière
42. en de Forminière
43. dat waren drie firma’s
44. die in 1906
45. door Leopold II opgericht geweest waren
46. de BCK was eigenlijk opgericht
47. om de mijnstoffen te transporteren
48. naar de zee
49. dus het maritieme transport
50. aan de ene kant
51. had je een firma die de spoorwegen verbond
52. met Matadi
53. dus het begin van Congo Stroom
54. aan de andere
55. kant had je een andere firma
56. en dat was de BCK
57. die dus eigenlijk het transport deed
58. naar Port-Francqui
59. Port-Francqui was eigenlijk

60. de verbinding tussen de spoorwegen
61. en de haven
62. op dat ogenblik
63. en het middelpunt
64. tussen de verschillende spoorwegen
65. dat was Tenke
66. Jadotville was op enkele kilometer—
67. op 100 kilometer van Tenke
68. en dat was het centrumpunt
69. van de drie spoorwegen

70. en ik was dus bij de BCK
71. voor het onderhoud van de sporen,
72. burgerlijke bouwkunde en
spoorwegen
73. dat was eigenlijk mijn job
74. en het begin van mijn carrière
75. die is begonnen eigenlijk in Eville
76. en als ik pas toegekomen was
77. was het een einde van de cursus
78. van de opleiding van brigadiers
79. dat waren dus eigenlijk de mensen
80. die voor een ploeg verantwoordelijk
waren
81. als opgave moest ik daar aanwezig zijn
82. ik zat er wel bij
83. maar ik kon eigenlijk niets vertellen
84. want het was in het Swahili
85. en ik kende geen woord Swahili
86. zo ben ik dan begonnen

87. na een paar maanden
88. kreeg ik dan een opgave
89. en werd ik verantwoordelijk gesteld
90. voor een strook van ongeveer
91. 800 km aan spoorwegen
92. dus dat was eigenlijk
93. een serieuze verantwoordelijkheid
94. na een paar maanden
95. ben ik dan eigenlijk verplaatst geweest
96. naar de Kasaï

97. daar had ik dus een blanke
meestergast
98. die was bekend als een hele moeilijke
mens
99. en als ik toen toegekomen was
100. heb ik met hem gesproken
101. en achteraf
102. heb ik daar
103. een heel goede medewerking van
gekregen
104. die had veel ervaring
105. en ik had gezegd
106. je kunt mij saboteren
107. of we kunnen samenwerken
108. en die had dat eigenlijk
geapprecieerd
109. een zekere Chris Speels
110. dat was het begin
111. en de rest was eigenlijk werk
112. van elke dag *hé*

Emmelie: En waar bestonden uw
dagelijkse taken voornamelijk uit?

Floris:

113. wel
114. uit het bezoeken
115. van de verschillende werven
116. want een werf was
117. een strook van het spoor
118. dat moest onderhouden worden
119. wat was dat,
120. dat onderhouden worden?
121. dat was onder andere—
122. in de sporen waren altijd
verzakkingen
123. die waren primitief aangelegd
124. en dan had je verzakkingen
125. en die moesten dus eigenlijk
opgeheven
126. opgehoogd worden

127. en dat gebeurde door zwarten

128. dus door arbeiders

129. die met een piek

130. zorgden dat de stenen onder de
sporen

131. dat die op een correcte manier
werden overgedragen

132. op de grond

133. zodat je een schoon gelijk spoor had

134. en een tweede taak was--

Emmelie: Sorry, wat deden die met die
stok?

135. een *houweel* was dat

[...]

136. een tweede taak

137. was eigenlijk

138. die spoorstaven hadden een
bepaalde lengte

139. van 10 à 20 meter

140. men moest ook zorgen

141. dat die sporen

142. aan elkaar gelast werden

143. want als we daar waren

144. dan had je dus elke 10 meter

145. een opening

146. en dan

147. “*boem boem boem*” daartegen

148. dat werd aan elkaar gelast

149. het werk bestond dan ook natuurlijk
uit

150. die stenen moesten van ergens
komen

151. die stenen kwamen vanuit een
carrière

152. een steengroeve

153. en die exploitatie van de steengroeve

154. behoorde ook tot de activiteiten

Emmelie: Dat was ook iets waarvoor je
verantwoordelijk was?

Floris:

155. Ja

156. maar de exploitatie van die
steengroeven zelf

157. die gebeurde door iemand

158. die dat kende natuurlijk

159. die er ervaring had

160. ik was verantwoordelijk

161. gelijk een ingenieur altijd is

162. die is verantwoordelijk

163. maar moet niets doen *hé*
[humoristisch bedoeld]

164. dus dat was eigenlijk de job

165. en daarbij had je dus de cités

166. dus de verschillende plaatsen

167. je had de plaatsen

168. of de dorpen

169. waar de mensen woonden

170. als je een spoorweg hebt,

171. heb je ook een afstand

172. tussen die verschillende plaatsen

173. waar de mensen wonen

174. en het onderhoud van die cités

175. en de stations zelf

176. behoren ook tot de activiteiten

177. dus dat was eigenlijk een beetje de
job

178. dus het bouwkundige gedeelte

179. van de spoorweg

180. exportnatie

181. en onderhoud

Emmelie: En mag ik vragen wat jij dan bijvoorbeeld in de cités deed of moest doen?

Floris:

- 182. Die moesten dus—
- 183. er waren regelmatig van die huizen
- 184. die in orde moesten gezet worden
- 185. of die moesten een nieuw dak hebben
- 186. of waar de leidingen kapot waren
- 187. ja
- 188. gelijk als dat nu in een dorp gebeurt
- 189. maar dat was natuurlijk verantwoordelijk
- 190. voor het hele dorp
- 191. in een dorp zijn de mensen zelf verantwoordelijk
- 192. maar daar [in Congo] was de firma verantwoordelijk
- 193. voor de woningen enzovoort

Emmelie: En hoe zagen de cités eruit?

Floris:

- 194. dat waren eigenlijk kleine huisjes
- 195. maar dat waren wel
- 196. comfortabele huisjes
- 197. want die waren al in steen
- 198. die waren wat groter
- 199. dan de negerhutten
- 200. maar die hadden wel
- 201. het comfort van water
- 202. en sommige hadden zelfs al elektriciteit
- 203. niet individueel,
- 204. maar wel—
- 205. had je dan in grotere dorpen
- 206. een sociaal centrum

207. en daar was natuurlijk wel elektriciteit

208. er waren ook scholen in die cités

209. die moesten natuurlijk ook

210. onderhouden worden

211. en stations hetzelfde

212. zo heb ik een station gehad

213. waar dat het plafond

214. naar beneden gedonderd was

215. omwille van het feit

216. dat er jaren vleermuizen in gelogeed hadden

217. en er was zoveel drek

218. op het plafond samengekomen

219. dat het naar beneden gedonderd was

[Maria komt de kamer binnen, omdat ze een briefje had gevonden van hun vertrek naar Congo geschreven door een van de familieleden. Ze gaf het briefje aan Emmelie.]

Emmelie: Dus het plafond was naar beneden gekomen.

Floris:

220. maar het belangrijke is

221. wat te weten

222. dus waarom dat naar beneden gekomen was

Emmelie: Zijn er nog zaken dat jij in die cités deed?

Floris:

223. Ja

224. Een tweede ding

225. was natuurlijk de ontsparingen

226. en waarom was dat zo belangrijk?

227. bij een ontsparing

228. moesten de wagons terug op de
sporen gelegd worden
229. maar gewoonlijk
230. als er een ontsparing was
231. waren de sporen zelf verwrongen
232. en die moesten eerst in orde gezet
worden
233. voordat je de wagons
234. en de locomotieven
235. er terug op kon krijgen
236. dat was een moeilijk werk
237. omwille van het feit
238. dat je geen echt goed materiaal
239. om het op te treffen had
240. dus ik moest heel veel improviseren
241. en met mankracht doen
242. er waren wel kranen
243. maar ik moest eerst en vooral
244. mijn kranen op kunnen *hé*

Emmelie: Hoe bedoel je?

Floris:

245. als je een spoorweg hebt
246. en hier is een wagon
247. die staat zo
[duidt aan op zijn tekening]
248. dus die sporen hier
[duidt opnieuw aan op zijn tekening]
249. liggen ook gekromd
250. je kan wel tot een bepaalde afstand
251. met de kraan komen
252. maar daarmee ben je daar nog niet
253. dus moest je soms
254. een stuk voorlopig aanleggen
255. om met de kraan dichterbij te komen
256. en daar te kunnen werken

Emmelie: Die kranen die waren ook op die
sporenwegen aangesloten dan?

Floris:

257. die werden getransporteerd
258. op wagons *hé*
259. dus om hier te werken
260. moest je eerst en vooral zorgen
261. dat je ergens hier terug een trein
262. op een bepaalde strook had
263. hier was station A
264. en daar was station B
265. dus je moest je zorgen
266. als dat tussen A en B gebeurde
267. moest je dan met hulpmateriaal
268. eventueel nieuwe sporen
269. nieuwe dwarsliggers
270. enzovoort
271. moest je dat materiaal allemaal
272. dichterbij krijgen
273. dus dat was een werk van
verschillende
274. soms een paar dagen *he*
275. en dat gebeurde dan
276. op stand
277. dat was wel een tamelijk
278. belangrijk en moeilijk werk

279. dat gebeurde dan natuurlijk
280. meestal 's nachts
281. en dan moest je daar naartoe rijden
282. en dan moest je dat organiseren

Emmelie: En hadden jullie 's nachts dan
verlichting?

Floris:

283. die moest je meenemen *he*
284. dat was dikwijls
285. dat waren geen batterijen zoals nu
286. maar dikwijls met petroleumlampen

Emmelie: Dat is ook niet evident?

Floris:

- 287. nee
- 288. dat is ook niet evident
- 289. als je lijn natuurlijk geëlektrificeerd was
- 290. en uw *caténaire*
- 291. die was niet kapot
- 292. dan kon je dichtbij komen
- 293. met uw elektriciteit
- 294. en dan had je elektrische verlichting
- 295. in het andere geval
- 296. moest jij zorgen dat je
- 297. met een noodverlichting
- 298. eigenlijk je werk deed
- 299. dat was allemaal wel te doen
- 300. je leert het allemaal
- 301. je hebt ervaring

- 302. als je regelmatig een ontsporing hebt
- 303. ja
- 304. dan word je een expert
- 305. in spoorwgontruiming

Emmelie: Dat was het geval bij jou?

Floris:

- 306. op den duur wel
- 307. en die ploegen zelf
- 308. hadden op den duur ook ervaring
- 309. want die moesten
- 310. altijd hetzelfde werk doen
- 311. belangrijk was natuurlijk ook
- 312. dat je op korte tijd voldoende Swahili kende
- 313. om met die mannen te kunnen spreken
- 314. en die ploegbazen
- 315. kenden geen Frans
- 316. die kende alleen maar Swahili
- 317. dus je moest u aanpassen

318. aan de kennis van die mensen

Emmelie: Hoe verliep die communicatie dan?

Floris:

- 319. je leert dat vlug
- 320. als je dat niet met die woorden kunt
- 321. kun je met handen wijzen
- 322. en er waren natuurlijk ook wel handboeken
- 323. en tekeningen
- 324. die er bestonden
- 325. eigenlijk kun je die spoorwegen—
- 326. eigenlijk was de BCK
- 327. een moderne firma eigenlijk voor in die tijd
- 328. BCK was dan een van de drie grootste firma's
- 329. van Congo op dat ogenblik
- 330. Union Minière was de grootste

Emmelie: Heb jij ooit problemen gehad met een bepaalde groep? En hoe waren die vaak opgeleid?

Floris:

- 331. Ja
- 332. die opleiding was goed
- 333. want dat was eigenlijk...
- 334. bijvoorbeeld in Eville
- 335. was er een grote school voor de brigadiers
- 336. dus die werden daar
- 337. in Eville
- 338. dus in Elisabethstad
- 339. dat was de centrale zetel van de BCK
- 340. op dat ogenblik
- 341. en daar was een school
- 342. en daar werden eigenlijk brigadiers opgeleid

343. en verschillende vakken—
344. je had ook werkplaatsen
345. in alle grote steden
346. had je werkplaatsen
347. en daar werden de mensen ook
opgeleid
348. dus de opleiding was eigenlijk geen
probleem

Emmelie: Was er iets anders wel het
probleem?

Floris:

349. nee
350. eigenlijk—
351. er was een goede communicatie
352. de verstandhouding
353. over het algemeen was goed
354. je had dezelfde problemen
355. met de mensen van daar
356. als je in Europa hebt met de mensen
357. als er een misverstand is
358. is er een misverstand
359. dan moet je dat uit de weg ruimen

Emmelie: Om even terug te komen op uw
verhaal, helemaal in het begin, dat je zei
dat je aankwam en bij die brigadiers
moest gaan zitten. Klopt het dat hun
examen was?

Floris:

360. Ja
361. ik moest daar dan aanwezig zijn
362. bij de ondervraging
363. en eigenlijk
364. alhoewel dat ik van die dingen
365. het essentiële niet verstond
366. gedeeltelijk wel natuurlijk
367. omdat er dus ook cursussen waren
368. met aan de ene kant

369. had je het Swahili
370. en aan de andere kant het Frans
371. dus je kon dat wel volgen
372. en ik heb op een bepaald ogenblik
373. een brigadier die in het examen toen
was
374. en die kende er niet te veel van
375. maar ik vond dat die mens—
376. ik zal maar zeggen
377. dat die verdiende van
378. erdoor te komen
379. en ik had dus gezegd
380. “ja, oké, laat hem maar door”
381. en een paar weken erna
382. kwam ik die zelf tegen
383. op het ogenblik dat ik mijn job
toegewezen gekregen had
384. en dat was dan een brigadier
385. en die deugde van geen kanten
386. dus dat was een duidelijke les
387. moei je niet met dingen waar je geen
verstand van hebt

Emmelie: Vond jij, als je daar in het begin
aankwam, met zo van die dingen, dat je
soms dingen moest doen waarvan je niet
begreep waarom?

Floris:

388. Ja
389. dat is de dingen—
390. die je overal hebt in het begin
391. hoe moet ik mij hiermee
bezighouden?
392. die vraag stel je u natuurlijk
393. je krijgt dan vooral
394. als je begint als leidinggevende
395. dan krijg je een hoop papieren
396. en cursussen
397. je moet u daarin inwerken

398. maar je weet niet wat je daarmee moet doen
399. want wat kan ik daar nu mee doen?
400. dat is zo'n beetje
401. de neiging die je als jonge snotter hebt
402. als je met iets begint
403. en dan blijkt achteraf
404. natuurlijk
405. dat hetgeen dat je moet leren in het begin
406. dat het toch wel zijn nut heeft.

Emmelie: Hoe oud was jij toen jij naar Congo vertrok?

Floris:

407. 25 jaar

Emmelie: En dan had jij nog geen werkervaring, toch?

Floris:

408. nee
409. rechtstreeks van de schoolbanken

Emmelie: Denk jij dat je hier direct al dezelfde dingen had mogen doen als jij--?

Floris:

410. Ja
411. dat is het grote voordeel
412. van de Congo
413. van het verblijven in de Congo
414. dat je eigenlijk veel vlugger
415. voor alles verantwoordelijk was
416. en dat je zelf
417. veel meer initiatief moest nemen
418. dus dat je dat eigenlijk
419. hier in België zelf mocht doen

420. het verantwoordelijkheidsgebied is hier

421. veel kleiner
422. dus dat was zeker
423. een heel nuttige periode geweest

Emmelie: Had dat ook nadelen, vind je, of denk je?

Floris:

424. de nadelen waren natuurlijk
425. dat het veel minder
426. technisch gespecialiseerd was dan hier
427. natuurlijk

428. hier had je veel meer detail
429. kennis die je kunt opdoen
430. terwijl je daar moest je
431. voor het geheel
432. meer verantwoordelijkheid dragen
433. met primitieve middelen natuurlijk
434. maar een spoorweg in België
435. op dat ogenblik
436. was natuurlijk toch nog een beetje
437. meer gespecialiseerd
438. als daar [in Congo]

Emmelie: Kwamen er regelmatig ongevallen voor op jouw werk?

Floris:

439. ongevallen
440. waarbij de mensen betrokken waren
441. of gekwetst waren
442. niet
443. dingen die er toch wel gebeurden
444. bij het werken
445. iemand die zijn vingers plette
446. dat soort ongevallen

447. gebeurde natuurlijk wel
448. maar dat heb je ook hier

Emmelie: Heb je het gevoel, omdat je zegt primitiever en je was sneller verantwoordelijk voor van alles, uitte dat zich ook op veiligheidsvlak?

Floris:

449. nee
450. op het gebied van wat de veiligheid betreft
451. waren ze heel streng en veeleisend
452. er was heel veel controle
453. je moest ook
454. bijvoorbeeld
455. regelmatig in een dagboek optekenen
456. wat je gedaan had
457. en je moest ook
458. bepaalde controlepunten aflopen
459. en daar laten aantonen
460. dat je eigenlijk de voorgeschreven controles zelf gedaan had
461. of dat uw medewerkers die gedaan hadden
462. dus dat was op het gebied van veiligheid
463. waren ze heel streng
464. ze konden zich ook niet permitteren
465. van veel ongevallen met die arbeiders te hebben

Emmelie: Met de zwarten?

Floris:

466. met de blanken ook
467. want die moesten ook bepaalde taken doen

468. nee

469. op het gebied van veiligheid
470. waren ze—
471. natuurlijk als je de veiligheid van toen
472. vergelijkt met de veiligheid van nu
473. dan is ook een grote evolutie

Emmelie: Maar het is niet dat je zou zeggen dat er een opmerkelijk verschil is?

Floris:

474. Nee
475. het was niet zo dat ze zeiden
476. doe maar op
477. het komt er niet op aan
478. of de meneer meer of minder doodgaat
479. integendeel
480. je kwaliteit werd gequoteerd
481. op het gebied van veiligheid
482. en je premies hingen daar wel vanaf
483. er was ook een regelmatig rapport opgesteld
484. op verschillende niveaus
485. dus ook als bijvoorbeeld
486. de *chef d'entretien de la voie*
487. dus chef onderhoud van de wegen
488. van de spoorwegen
489. die werd ook beoordeeld
490. en gequoteerd
491. en daar hing eigenlijk de premie van af.

[...]

Emmelie: want je had toen gezegd dat je mee in die wagon zat, hoe noemt dat je?

Floris:

492. In de draisine.

Emmelie: Ja, die had iemand aangereden en toen is de politie te plaatse gekomen?

Floris:

493. Ja

494. dat was op dezelfde manier
onderzocht

495. als dat hier gebeurde in feite

Emmelie: En toen eerst was die politie heel gekeerd tegen u?

Floris:

496. omdat

497. je er als blanke

498. erbij zat

499. keerde ze zich natuurlijk

500. op dat ogenblik

501. naar de blanke

502. en bovendien was de blanke

503. die erbij zat

504. de hoogste in de hiërarchie

505. maar daarna

506. bij een verder onderzoek

507. weet men dan

508. wat er eigenlijk juist gebeurd is

Emmelie: Heb je daar ooit nog iets van gehoord daarna?

Floris:

509. nee

Emmelie: Is er iemand toen ontslagen geweest daarvoor?

Floris:

510. nee

511. die man

512. die liep op de spoorwegen

513. en die had zich moeten opzij zetten

514. die had dat niet gedaan

515. en het weer was zo slecht

516. dat is gelijk als het nu ook—

517. je hoort dagelijks

518. over spoorwegongevallen

519. ja

520. met een trein stop je niet op twee
meter

Emmelie: En voor de rest is er eigenlijk echt nooit iets voorgevallen?

Floris:

521. niet dat ik weet

522. nee

Emmelie: Had je ooit een conflict met je arbeiders?

Floris:

523. nee

524. niet dat ik me kan herinneren

Emmelie: waar we de vorige keer ook een beetje over gepraat hadden, was het bibbergeld?

Floris:

525. Ja

526. dat was omdat

527. je kort na de onafhankelijkheid

528. was er in de Congo

529. op verschillende plaatsen

530. nog een zekere onrust

531. en hoe dichterbij je eigenlijk bij de
plaatsen van onrust kwam—

532. maar

533. dat was eigenlijk

534. een deel van uw loon *he*

535. het was niet
536. dat we daar stonden te bibberen
537. het was een gevarenpremie
538. zoals ze dat zeggen
539. maar dat was
540. omwille van het feit
541. dat er op sommige plaatsen
542. nog een onrust tussen de bevolking
was
543. en na de onafhankelijkheid
544. hadden de blanken
545. natuurlijk niet meer dezelfde positie
546. als voor de onafhankelijkheid he

Emmelie: Heb je daar ooit iets zelf van opgemerkt?

Floris:

547. ik heb nooit geen problemen mee gehad
548. we zijn natuurlijk wel—
549. op een bepaald ogenblik
550. is Mieke naar huis gekomen
551. omdat er onrust in die streek was
552. maar dat was in de streek van de MIBA

[...]

Emmelie: En wat was jouw leven buiten jouw werk?

Floris:

553. dat was redelijk luxueus
554. maar er werd nogal veel gedronken
555. je kwam samen
556. en ja
557. als er niet veel anders te doen is
558. dan wordt er wel gemakkelijk gedronken
559. dat was dus eigenlijk het nadeel

560. van mijn periode

Emmelie: Hoe bedoel je?

Floris:

561. als je samenkomt
562. en je enige ontspanning
563. bestaat uit drinken
564. dat is niet zo...
565. niet zo gezond
566. dat was wel een beetje
567. een nadeel van die dingen

Emmelie: Vond je dat toen ook?

Floris:

568. ja
569. het is te zeggen
570. je deed daar in zekere zin aan mee
571. maar
572. we hebben er nooit geen nadeel van gehad
573. dat er ten gevolge van drinken
574. ongevallen gebeurden
575. je kende natuurlijk wel
576. sommige mannen
577. en dan zei je
578. "ja die drinkt,
579. die moet je zeker niet dat werk laten doen"
580. je moest er wel mee oppassen
581. dat je geen gevaar opzocht
582. langs die kant

Emmelie: Hoe bedoel je?

Floris:

583. als je weet dat iemand drinkt
584. moet je die geen opdracht geven

585. waarbij hij zijn gedachten moest
bijhebben

Emmelie: Mensen brachten dan hun
alcohol mee naar het werk?

Floris:

586. als je onverwachts opgeroepen wordt

587. en je hebt gedronken

588. dan moet je zorgen

589. dat die vervangen wordt

590. dat je iemand anders stuurt

[...]

Emmelie: En buiten op het werk?

Floris:

591. je had natuurlijk de clubs

592. maar die waren enkel

593. in die grote centra

594. dan had je *de Cèrcle*

595. dat ze zeiden

596. dat was iets van voor de
onafhankelijkheid

597. dat was de kring

598. waar je kon tennissen—

599. eigenlijk een clubhuis

600. dat was een centrum

601. van samenkomst van blanken

602. maar dat was eigenlijk

603. iets dat overgebleven was

604. van voor de onafhankelijkheid

605. want je had natuurlijk

606. minder sociaal leven na de
onafhankelijkheid

607. als voor de onafhankelijkheid

608. de manier van samenleven

609. was anders geworden

610. en je had natuurlijk

611. ondertussen ook meer in de
hiërarchie van de firma's

612. meer zwarten erbij

613. als voor de onafhankelijkheid

614. en waar je voor de onafhankelijkheid

615. een zuiver blanke samenleving had

616. had je dus een gemengde
samenleving

617. na de afhankelijkheid

618. maar dat had natuurlijk ook zijn
nadelen

619. in die zin dat de blanken

620. die zwarten niet altijd aanvaardden

621. of omgekeerd

622. dat sommige zwarten boven hun
stand leefden

Emmelie: Heb je dat ooit gezien?

Floris:

623. wel gezien

624. ja

625. je voelde dat wel

626. er was natuurlijk

627. op dat ogenblik

628. nog altijd een gevoel van
meerderwaardigheid

629. van de blanken

630. ten opzichte van de zwarten

Emmelie: En kan je dat gevoel misschien
een beetje omschrijven? Hoe dat dat
bedoeld wordt?

Floris:

631. "*godverdomme*

632. *die zwarte*

633. *gisteren was hij nog bezig met dingen*

634. *en vandaag heeft hij deze
verantwoordelijkheid*

635. *en hij kent er niks van*"

636. en beetje neerbuigend ten opzichte
van—

637. ja

638. “*Les nouveaux riches*”

639. dat was een atmosfeer die nog
bestond

Emmelie: Die nog bestond? Of—

Floris:

640. of die eigenlijk opgekomen was

641. ik zal het zo zeggen

Emmelie: Heb jij dat vaak gemerkt?

Floris:

642. regelmatig wel

Emmelie: En dan met anderen of ook met
jezelf?

Floris:

643. zelfs bij jezelf

644. je kon daar niet naast kijken

645. je ging naar Congo

646. als blanke

647. en als blanke was je eigenlijk

648. per definitie beter dan de zwarten

649. dus dan voel je je

650. ook een beetje beter *he*

651. dat is zeker een feit

652. dat kan je niet ontkennen

Emmelie: Vind je dat nu anders dan toen?

Floris:

653. ja

654. natuurlijk is dat anders

655. je bent eigenlijk veel soepeler

656. ten opzichte van...

657. ik zal het zo zeggen

658. je hebt die houding ook nu nog

659. tegenover vreemdelingen *hé*

660. je hebt een zekere vorm van
vreemdelingen

661. bestaat nu ook

662. die is anders dan in de koloniale tijd

663. maar die bestaat nog

664. anders had je geen Vlaams Blok

Emmelie: We hebben daar de vorige keer
al een beetje over gepraat. Maar als jullie
hier vertrokken naar Congo, hadden jullie
een bepaald beeld over Congo of over de
bevolking daar?

Floris:

665. Ah ja

666. we gingen

667. die mensen gaan beschaven

668. dat vind je terug in de naam *hé*

669. “onderontwikkelde landen”

670. wij gingen naar een onderontwikkeld
land

671. dat betekent dat wij

672. ontwikkeld waren

673. en zij onderontwikkeld

674. dus moesten wij hun gaan
ontwikkelen

675. dat was onze bedoeling

676. daarnaast was de tweede bedoeling

677. van meer geld te verdienen dan hier

Emmelie: En heb je daar, over de eerste
bedoeling, heb je dat daar anders ervaren
als je daar eenmaal was?

Floris:

678. ja

679. dat hing af van de mensen

680. waar je mee samenwerkt

681. dat waren
682. zoals dat ook hier is
683. dat waren brigadiers
684. waar je dat voelde
685. “*amai*,
686. *dat is een snelle*”
687. en dat waren er anderen
688. waar je zegt
689. “*amai*,
690. *die moet je een beetje bijvijzen*”
691. op een bepaald ogenblik
692. als je de mensen kende
693. dan speelde eigenlijk
694. hun kleur minder...
695. op het werk zeker
696. minder...
697. dat was minder belangrijk op het
 werk
698. dan bijvoorbeeld privé
699. en dat kon je bewijzen
700. door het feit dat je eigenlijk privé
701. geen zwarten als kameraad had
702. dat is natuurlijk nadien wel
 veranderd

Emmelie: Maar niet terwijl jullie er waren?

Floris:

703. toch niet in de Congo
704. in Burundi was dat
705. misschien al een beetje beter
706. maar daar zaten we ook
707. in een andere positie
708. omdat daar
709. was ik aan de kant van de
 zelfstandigen
710. en ik had de zwarten ook meer nodig
711. ten opzichte van
712. wanneer je per definitie de baas bent
713. ja dan gedraag je je als baas-

Emmelie: Wat je daarnet zei van in je privé
en op je werk, was daar iets speciaals aan
of was dat echt gewoon puur omdat je—

Floris:

714. de omstandigheden brengen dat zo
715. dat gebeurt allemaal niet bewust
716. maar onbewust gebeurt dat allemaal
717. en geleid door hetgeen
718. dat gebeurt rond u
719. we worden een deel van de
 omstandigheden

[...]

Emmelie: Ik heb dat de vorige keer ook al
gevraagd. Maar misschien, ik ga toch nog
eens opnieuw vragen. Ik had ook gevraagd
of jullie vaak praatten over dingen die
daar vroeger gebeurden. Ik bedoel dan
onder Leopold, of dat er bepaalde
verhalen rondgingen?

Floris:

720. nee
721. als we ginder waren
722. hebben wij zeker nooit
723. over de Leopold II gesproken
724. wij leefden op dat ogenblik het leven
725. van op dat ogenblik
726. zo kunnen we het eigenlijk zeggen

Emmelie: Ik dacht dat je gezegd had, dat
je ook pas over Leopold had gehoord als je
terug was?

Floris:

727. over de Leopold II
728. zoals hij er slecht is uitgekomen
729. is eigenlijk pas gebeurd
730. als wij hier waren

731. en enkele jaren nadien zelfs

Emmelie: Had jij al enige kennis over dingen die toen gebeurd waren?

Floris:

732. je wist

733. dat er een slechte periode geweest was

734. dat de zwarten

735. natuurlijk slecht behandeld waren

736. maar dat was eigenlijk

737. geen onderwerp van gesprek

738. want dan zouden we waarschijnlijk niet gegaan hebben

739. er waren natuurlijk wel dingen

740. die je wist

741. die niet meer door de beugel konden

742. dat was bijvoorbeeld

743. de *chicotte* [zweep]

744. tot een paar jaar voor de onafhankelijkheid

745. of zelfs tot kort voor de onafhankelijkheid

746. werd de *chicotte* nog gebruikt

747. maar dat is dus

748. na de afhankelijkheid volledig afgeschakeld geweest

749. en natuurlijk

750. waarschijnlijk heeft de speech van de Lumumba,

751. bij de onafhankelijkheid

752. daar eigenlijk een rol gespeeld

753. dat dat afgeschafte was

754. want die heeft natuurlijk

755. bij de onafhankelijkheid het koloniaal systeem

756. volledig aan de kaak gesteld

757. maar dat was zeker voor ons

758. op dat ogenblik geen

759. “*alleen wat heeft hij nu gezegd,*

760. *wat vertelt hij allemaal.*”

761. dat was een beetje de houding van ons

762. als we daar waren

763. als erover gesproken werd

764. “*wat is die zeveraar aan het vertellen*”

Emmelie: mag het “ongeloof” genoemd worden of dat ook weer niet? Als in van, dat is wat overdreven, dat is niet allemaal waar.

Floris:

765. dat werd gewoon—

766. je geloofde dat niet

767. wat hij allemaal vertelde *hé*

768. omdat je was natuurlijk

769. ook niet op de hoogte van de feiten

770. maar wat Lumumba vertelde

771. was zeker in onze ogen niet allemaal waar

772. Mobutu achteraf hetzelfde.

Emmelie: We hadden het er net al met dat bibbergeld over een beetje wrijving tussen blanken en zwarten, ook door de onafhankelijkheid. Waren daar verhalen dat van rondgingen of schrik dat jij merkte binnen de—

Floris:

773. Nee

774. wij persoonlijk

775. hebben daar eigenlijk nooit iets van gemerkt

776. maar we hebben wel gehoord

777. van sommige incidenten

778. die ooit ergens gebeurd waren

779. In Coquilhatstad bijvoorbeeld
780. op dat ogenblik
781. maar ook natuurlijk over andere
landen
782. begon je dan dingen te horen
783. zoals Zuid-Afrika
784. dus dat was een periode
785. dat het blanke regime in Zuid-Afrika
786. nog volop aan de gang was
787. maar toch al barsten begon te krijgen
788. het apartheidssysteem
789. dat was de periode van de jaren
zestig
790. dat overal het koloniaal systeem
afbrokkelde

Emmelie: En met dingen dat je dan van
andere landen hoorde—

Floris:

791. dan begon je natuurlijk
792. ook vragen te stellen
793. over hetgeen dat in de Congo
gebeurde
794. en dan begon je natuurlijk ook
795. toch wel voorzichtiger te worden
796. eigenlijk

797. iets wat ik misschien kan vertellen
798. dat misschien toch wel een beetje
een beeld geeft was
799. op een bepaald ogenblik
800. als wij terug waren van de Congo,
801. dan zaten Mieke en ik
802. aan het station op een terras
803. in Leuven
804. op een bepaald ogenblik
805. komt daar een mooi jong blond
meisje
806. met een zwarte aangewandeld

807. en die waren aan het smoezen onder
elkaar
808. dus die zwarte
809. die begon dus die vrouw te kussen
810. en dat was iets
811. dus op dat ogenblik
812. zeg ik
813. *“hoe is dat in godsnaam mogelijk*
814. *dat je als blanke*
815. *met zo een zwarte—*
816. *me zo een neger*
817. *zit te smoezen”*
818. wij voelden ons eigenlijk
819. in ons gat gebeten
820. door de houding van de blanke en de
zwarte man
821. dus dat was een teken
822. dat eigenlijk dat gevoel van
superioriteit
823. ten opzichte van de zwarte
824. toch ergens
825. ook een beetje aanwezig was.

Emmelie: En achteraf dacht je—

Floris:

826. dat was verkeerd *hé*

Emmelie: Vond je dat in Congo anders
zelf?

Floris:

827. dat hebben we er eigenlijk
828. niet gezien
829. wij hadden onze plaats
830. en de zwarten hadden nog
831. hun plaats
832. en die plaats was vanboven
833. en vanonder *he*

Emmelie: Heb je jou daar ooit vragen bij gesteld?

Floris:

834. ja

835. want wij zijn

836. op een bepaald ogenblik

837. hebben wij gedacht

838. van naar Zuid-Afrika te gaan

839. en wij zijn toen niet naar Zuid-Afrika
gegaan

840. omwille van het apartheidssysteem

Emmelie: Hebben jullie gedacht om naar Zuid-Afrika te gaan, na Congo?

Floris:

841. na de Congo

842. en wij hebben dat toen

843. gewoon niet gewild

844. omdat we zeggen

845. niet alleen door het feit

846. dat we dachten dat het
apartheidssysteem

847. naar beneden gaat donderen

848. maar eenvoudig weg

849. omwille van het feit

850. dat wij dus de zwarten

851. op een andere manier behandelen

852. dan de zwarten in Zuid-Afrika

853. wij behandelden de zwarten
helemaal

854. veel meer als mens

855. dan eigenlijk op dat ogenblik in Zuid-
Afrika

856. we beschouwden dus dat de Zuid-
Afrikanen

857. de boeren

858. de blanken in Zuid-Afrika

859. de zwarten in Zuid-Afrika misbruikten

860. want wij zijn eigenlijk

Emmelie: Wou je na Congo nog graag terug naar daar?

Floris:

861. nee

862. voor mij

863. was die periode achter de rug

Emmelie: Had dat een bepaalde reden?

Floris:

864. ik had een goede job

865. ik had het grote voordeel gehad

866. dat die vijf jaar Congo

867. of die zes jaar Congo

868. die wij achter de rug hadden

869. dat ik eigenlijk als ik bij *Bayer* begon

870. toch meer ervaring had

871. op leiding geven

872. en initiatief nemen

873. als collega's van dezelfde leeftijd van
hier

874. dus ik heb eigenlijk de voordelen
gehad

875. van de tijd van de Congo

[...]

Emmelie: Heb jij dat achteraf gemist?

Floris:

876. nee

877. eigenlijk niet

Emmelie: Denk je dat daar een reden voor is?

Floris:

878. ik zeg het
879. ik had een goede job in België
880. ik moest niet terug naar Afrika gaan
881. dat was een periode—
882. ondertussen waren we ook wel
883. zoveel jaren verder
884. en ondertussen was
885. Mobutu daar
886. en dat was natuurlijk ook
887. geen groot succes
888. en dat wisten we op dat ogenblik ook
889. ik zou zeker niet zijn teruggegaan
890. met Mobutu aan de top

Emmelie: Maar tijdens dat jullie daar waren, hoe was dat dan met Mobutu?

Floris:

891. dat is het begin van Mobutu
892. dat begon
893. dat begon de onrust van Mobutu
894. die hebben wij zeker meegemaakt
895. maar ja
896. dan ben ik uiteindelijk naar Burundi
gegaan

[...]

897. in elk geval
898. Mobutu is zeker
899. geen aantrekkingskracht geweest
900. maar het omgekeerde
901. Mobutu was zeker een reden
902. om niet terug naar Congo te keren
903. voor ons

904. de periode dat wij er waren
905. was met Tshombe
906. en zo
907. je begon natuurlijk wel
908. al op het systeem

909. het regeringssysteem
910. kritiek uit te oefenen
911. je ging van de ene onbekwame
912. naar de andere
913. Kasa-Vubu
914. Tshombe
915. Mobutu
916. Lumumba
917. het was een opeenvolging van—
918. van mannen die de macht wilden
hebben
919. dat was de onderliggende
920. onaangename onrustige periode
921. die de Congo niet attractief maakte

Emmelie: Vonden jullie dat ook als jullie daar waren?

Floris:

922. nee
923. op dat ogenblik
924. was de periode voordat
925. Mobutu veel te zeggen had
926. hetgeen dat toen gebeurde
927. gebeurde voornamelijk in Kinshasa
928. en wij waren daar ver vanaf.

Emmelie: Hadden jullie op een of andere manier inspraken in de politiek?

Floris:

929. nee
930. dat was een kwestie
931. van de lokale bevolking
932. tenzij bij de SORCA
933. waar we dus een studiebureau waren
934. voor de gouverneur
935. maar dat had geen politieke invloed
936. politiek hadden we niets te zeggen

Emmelie: Mochten jullie dat bespreken?
Of was dat een onderwerp waar dat
niemand zich mee wou moeien?

Floris:

937. daar moeiden wij ons niet mee
938. met zwarten
939. gingen we er zeker niet over
discussiëren
940. en met de blanken interesseerde ons
dat niet

Emmelie: Voelden jullie dat aan dat jullie
dat niet met zwarten moesten
bediscussiëren?

Floris:

941. wij voelden dat niet
942. wij hadden natuurlijk
943. ook de gazet van ter plaatse

Emmelie: heb jij enige moeite gehad om
terug te komen?

Floris:

944. nee
945. voor de kinderen
946. is het beter dat we naar België terug
gaan
947. en eigenlijk was het in Burundi
948. voor ons slecht geworden
949. door het feit dat
950. dat was de periode van het begin
951. van de eerste opstanden
952. van de Hutu's tegen de Tutsi's
953. en "Schramme" was ook in die tijd
954. de mercenairs kwamen ook naar de
Congo
955. in die tijd

956. dus we zeiden het is hier gedaan voor
ons

Emmelie: "Schramme" was de periode dat
Mamike naar Burundi is gekomen?

Floris:

957. "Schramme" was het einde
958. van de SORCA
959. dat klopt
960. dat was eigenlijk—
961. ik was tijdelijk naar Burundi gegaan
962. maar de omstandigheden waren
963. ondertussen zo slecht geworden
964. met Schramme
965. dat we hebben gezegd
966. we blijven in Burundi
967. dan heb ik een einde gemaakt
968. aan het contract met de SORCA

Emmelie: Mamike was daar nog wanneer
zaken erger werden?

Floris:

969. maar
970. we spreken over een paar dagen

Emmelie: heb je daar ooit bang gehad?

Floris:

971. echt bang
972. niet
973. maar wel het gevoel
974. dat is hier niet veilig
975. dat was voor Mamike
976. het waren ook
977. de collega's van de SOCRA
978. ie zeiden
979. "jonge,
980. stuur uw vrouw terug naar België

981. *want als er hier iets moet gebeuren is*
982. *het moeilijk om weg te raken*
983. *met een vrouw die in verwachting is*

Emmelie: Dat was wel een moeilijk moment?

Floris:

984. moeilijk
985. maar niet dramatisch
986. dat is gelijk als—
987. dat zijn zo van die gebeurtenissen
988. die geen gebeurtenissen zijn.

Emmelie: Was het erger wanneer jullie uit Burundi moesten vertrekken?

Floris:

989. ja
990. die omstandigheden waren anders
991. dus uit Burundi zijn we vertrokken
992. eigenlijk met een lege portemonnee
993. dat is een groot verschil
994. wanneer je—
995. wij zijn eigenlijk uit Burundi vertrokken
996. omdat we niet meer aan ons geld geraakten
997. met de Tutsi's en de Hutu's

Emmelie: Die hadden dat afgenomen?

Floris:

998. nee
999. die collega van mijn broer
1000. was het land uit en had alles mee
1001. die had een lege portemonnee achtergelaten
1002. en wij hebben geprobeerd

1003. een hele tijd van dat daar te redden

1004. maar op een bepaald moment
1005. kwam de toestand
1006. van de Hutu's en Tutsi's erbij
1007. door omstandigheden
1008. kwamen wij dan
1009. aan de kant van de hutu's terecht
1010. terwijl de tutsi's
1011. aan de macht waren
1012. wij waren daar dus niet meer gewenst

Emmelie: dan hebben ze jullie paspoorten afgenomen?

Floris:

1013. dat was
1014. een administratieve maatregel
1015. en dan zijn we vertrokken
1016. met onze kennissen
1017. van de ambassade
1018. hebben wij gezegd
1019. *"het is gedaan"*

1020. En door het feit
1021. dat ik eigenlijk
1022. al werk had na drie weken
1023. als ik in België aangekomen ben
1024. hebben wij daar
1025. geen nadelen van ondervonden

Emmelie: En uw broer ook niet?

Floris:

1026. nee
1027. want ik had al ondertussen
1028. contact opgenomen met Rwanda
1029. en dan heeft de firma
1030. terug een zetel geopend in Rwanda
1031. en dan is mijn broer naar

1032. Rwanda gegaan
1033. en dat is dan eigenlijk
1034. op korte tijd
1035. was die firma terug in orde

1036. dat moet ook zo zijn
1037. ondertussen
1038. waren de kinderen van mijn oudste
broer
1039. ook volwassen geworden
1040. dan hebben die in de zaak gestapt
1041. Eric is in Kigali gebleven tot 92
1042. 93
1043. misschien nog later

[...]

Emmelie: Dan waren daar toch ook al problemen?

Floris:

1044. ja
1045. maar
1046. hij is dan van aannemer
overgeschakeld
1047. op agent van *Air France*
1048. en dan is hij dus verantwoordelijk
geworden
1049. voor het reisbureau van *Air France*
[in Kigali]
1050. dat was het transport
1051. van vissen enzo

Emmelie: Van alle gebeurtenissen onder bijvoorbeeld Leopold en dat daar zoveel kritiek op kwam. Dat was de periode nadat je terug was, had je het net gezegd. Er is ook toch heel veel kritiek gekomen op Belgisch Congo. Jij was daar natuurlijk niet onder Belgisch Congo. Je was pas na de onafhankelijkheid, maar had je ooit het gevoel dat wanneer dat al die kritiek in de

samenleving kwam, dat je moest oppassen wat je zei?

Floris:

1052. nee
1053. ik heb daar eigenlijk
1054. ook niet veel over gesproken
1055. voor mij was de periode Congo
1056. veel meer voorbij
1057. dan voor ons mama

1058. ons mama
1059. heeft daar eigenlijk
1060. romantische voorstellingen over
gehad
1061. periode Congo heeft zijn nut gehad
1062. maar nu ben ik bij Bayer
1063. dus nooit echt dat je het gevoel had
1064. van...
1065. ik moet ik erover zwijgen
1066. nee
1067. maar ik heb daar niet zo veel over
gesproken

Emmelie: En is er een reden voor?

Floris:

1068. ik had daar geen behoefte aan
1069. je moet zelf behoeften hebben
1070. en je moet een auditorium hebben
1071. en ik had geen een van de twee

Emmelie: Vroegen mensen daar niets over?

Floris:

1072. weinig...
1073. weinig
1074. omdat dat mensen niet
1075. interesseerde

1076. voor hoeveel mensen
1077. was de Congo belangrijk
1078. hier in België?
1079. Congo was niet belangrijk
1080. het was een land
1081. waar geld naartoe moest
1082. in de hoofden van de meeste
 mensen
1083. ze vergaten natuurlijk
1084. dat België de Congo leeggemaakt
 had

1085. maar in onze periode
1086. was Congo een land
1087. waar je alleen maar hulp naartoe
 bracht
1088. in de hoofden van de mensen
1089. Congo was voorbij

Emmelie: Heb je op enige manier moeite om daarover te praten?

Floris:

1090. Nee
1091. moeite niet
1092. maar ik heb er ook
1093. geen behoefte naar

Emmelie: Als nu mensen daarover zouden vragen uit interesse, zou je dan eerder zoiets hebben van, nee, die moeten dat niet weten?

Floris:

1094. ik zou niet weten
1095. wat ik moet vertellen
1096. ja
1097. maar ik vertel dat nu u
1098. maar anders
1099. als jij dat niet zou gevraagd hebben
1100. dan zou ik eigenlijk

1101. daar niet meer veel
1102. over gesproken hebben

Emmelie: Maar je vindt dat bijvoorbeeld ook niet erg om dat te doen?

Floris:

1103. nee
1104. er is niet echt iets—
1105. er zijn geen dingen
1106. die ik moet verzwijgen
1107. ik ben ook
1108. denk ik
1109. fatsoenlijk gebleven
1110. tegenover de negers
1111. en zo verder

[...]

Emmelie: Had jij het gevoel dat je je daar moest aanpassen?

Floris:

1112. ik heb daar
1113. nooit geen probleem mee gehad
1114. ik was daar voor te werken
1115. of dat je daar werkt of hier...

1116. ik had wel het gevoel
1117. voornamelijk was dat
1118. in de tijd van de SORCA
1119. als je als blanke niks deed
1120. dan gebeurde er niets
1121. dus dat gevoel had ik wel

Emmelie: En hoe bedoel je dat dan?

Floris:

1122. dat was ook weer
1123. al een beetje
1124. het gevoel van superioriteit

1125. die we hadden—
1126. die wij hadden als firma
1127. ten opzicht van de zwarten
1128. die het werk moesten uitvoeren

Emmelie: Hebben jullie ooit Congolese vrienden gehad?

Floris:

1129. zwarten?
1130. Nee, nee
1131. blanken wel
1132. zwarten niet

1133. nee
1134. dat was...
1135. wij waren blank
1136. wij stonden van boven
1137. de zwarten stonden
1138. al aan de andere kant
1139. wij hebben nooit
1140. een zwart koppel uitgenodigd ofzo
1141. niet toen
1142. maar ook niet in Europa
1143. als we terug in België waren
1144. ook niet

6.2.3 Interview met Maria Billet op 4 november 2025, I#3

Totale duur: 1:15:29

Emmelie: Je had in de vorige interviews gezegd dat jullie eerst getrouwd zijn en dan vertrokken naar Congo. Jullie zijn speciaal getrouwd om te mogen vertrekken samen?

Maria:

1. wij moesten getrouwd zijn
2. wou ik mee kunnen gaan
3. moesten wij niet getrouwd geweest zijn
4. dan zou ik ook kunnen gaan hebben
5. maar helemaal op eigen risico
6. qua inentingen
7. qua verzekering
8. alles

9. en dus dat ging
10. voor ons niet
11. ik was daar allemaal
12. op dat moment
13. niet van op de hoogte
14. hoe dat zou moeten gaan hebben
15. daarom zijn we eerst echt getrouwd
16. en we zijn dan naar Brussel gegaan
17. gelijk man en vrouw
18. om onze papieren in orde te brengen

Emmelie: En als jullie dan getrouwd waren, dan kon dat allemaal mee via Peter zijn werk dan?

Maria:

19. dan ging alles via Peter zijn werk
20. want ik wist eigenlijk
21. helemaal niet wat mij te wachten stond
22. het was voor mij iets compleet nieuw
23. een andere wereld

Emmelie: En hoezo wou je dan graag meegaan?

Maria:

24. ik zag Peter graag
25. dus wij kenden elkaar al vier jaar
26. dus wij zijn dan gehuwd
27. tenminste
28. ik was toch heel blij
29. dat we konden huwen
30. ik denk Peter ook wel

31. en voilà
32. voor mij was het een avontuur
33. en voor Peter was het zijn werk
34. maar voor Peter
35. denk ik ook wel
36. dat hij nog niet helemaal
37. goed bewust was
38. hoe het daar zou gaan
39. het was een andere wereld
40. een andere samenleving
41. alles anders dan in België

Emmelie: En zag je dat zitten om naar Congo te gaan? Of als jij helemaal zelf had mogen kiezen, had je dat liever niet gedaan eerst?

Maria:

42. nee
[heel nadrukkelijk gezegd]
43. ik heb daar nooit aan getwijfeld
44. ik zou altijd meegegaan zijn
45. want ik heb mijn werk moeten opgeven
46. ik heb mijn vrienden moeten opgeven
47. mijn familie

48. mijn sociaal leven

Emmelie: En weet jij nog hoe jouw familie daar tegenover stond?

Maria:

- 49. op het moment zelf
- 50. heb ik dat niet goed beseft
- 51. maar nadien
- 52. ben ik wel te weten gekomen
- 53. hoe erg mijn moeder dat vond
- 54. heel erg vond ze dat
- 55. het enige wat ik mij nog herinner
- 56. dat was de dag
- 57. dat we van Brussel kwamen...
- 58. als we ons inenting
- 59. tegen de slaapziekte
- 60. de malaria
- 61. gehad hadden
- 62. en ik was zo ziek
- 63. en ik lag in mijn bed
- 64. en mijn moeder kwam eens kijken
- 65. en toen heeft ze gezegd:
- 66. "ja, ja
- 67. je moet maar naar de Congo gaan"
- 68. en dat is alles
- 69. wat ze gezegd heeft
- 70. maar nadien
- 71. heb ik dan pas geweten
- 72. hoe erg dat ze dat vond
- 73. dat ik wegging
- 74. omdat dat ook voor een paar jaren was
- 75. dat je wegging
- 76. geen telefoon
- 77. alleen brieven die...
- 78. als je ze toe kreeg
- 79. was het oud nieuws
- 80. het was anders

81. en wij wisten natuurlijk ook niet

82. Peter zijn ouders

83. waren al tien jaar ouder dan mijn ouders

84. dus wij wisten ook op twee jaar

85. drie jaar

86. kan er heel veel gebeuren

87. in de familie

88. en dat was het ook een beetje

89. gaan we elkaar nog terugzien?

90. of wie gaan we nog terugzien?

91. of hoe gaat de situatie zijn?

92. nu is dat helemaal anders

93. nu is die communicatie veel beter

94. en je kunt alle dagen in contact komen

95. met elkaar

96. waar dat je ook bent op de wereld

97. en toen was dat niet

Emmelie: Weet jij nog hoe dat jij je voelde als jullie naar daar zijn gegaan, dat er iets voor was gevallen ofzo, waardoor je misschien in paniek bent geraakt?

Maria:

- 98. eigenlijk hebben wij
- 99. geen vertrekproblemen gehad
- 100. denk ik
- 101. ik weet niet hoe Peter erover denkt
- 102. maar voor mij ging dat allemaal heel vlot
- 103. ik denk dat we vier valiezen hadden
- 104. en dat was het.
[Maria begint te lachen]
- 105. en de papieren...
- 106. dat was voor Peter
- 107. ik moest me daar
- 108. niet om bekommeren

Emmelie: En in het vorige interview had jij ook verteld over de gezondheidszorg daar. Dat dat wel iets was dat...

Maria:

- 109. ja
- 110. dat is natuurlijk ook
- 111. iets helemaal anders dan in België
- 112. het enige wat je kunt hopen
- 113. dat is dat je niet ziek wordt
- 114. dat wil niet zeggen
- 115. dat de mensen hun best niet doen
- 116. maar ze hebben niet de middelen
- 117. of ze hadden toen niet de middelen
- 118. zoals ze dat hier hebben
- 119. en dan moest je natuurlijk
- 120. ook het geluk hebben
- 121. dat je een goede dokter had

- 122. ik heb een Joegoslavische dokter gehad
- 123. een Antwerpse dokter
- 124. een Spaanse dokter
- 125. en dan wist je niet goed
- 126. *“zijn dat goeie dokters?”*
- 127. de Spaanse dokter
- 128. die was super goed
- 129. die heeft mij heel goed verzorgd
- 130. en dan de Antwerpse dokter
- 131. daar ben ik bij bevallen
- 132. van Karel
- 133. die heeft natuurlijk
- 134. ook zijn best gedaan

- 135. maar...
- 136. als je een dokter op je bed krijgt
- 137. die...
- 138. bedronken is
- 139. dan stel je je toch wel vragen
- 140. en die dan vraagt

141. *“Qu'est-ce qu'il y a madame Degreef?”*

Emmelie: Je hebt daar ook Malaria gekregen?

Maria:

- 142. achter de geboorte van Karel
- 143. omdat gedurende je periode
- 144. van zwangerschap
- 145. mocht je geen malariapillen nemen
- 146. maar ik had zo'n zwaar kind
- 147. ik was 25 kilo
- 148. tijdens de zwangerschap bijgekomen
- 149. van 50 naar 75 kilo
- 150. al dat gewicht was ik kwijt
- 151. op 10 dagen
- 152. en dan de reactie op mijn lichaam
- 153. was misschien de oorzaak
- 154. dat ik malaria heb gekregen
- 155. en toen hebben mijn boys
- 156. mijn huispersoneel
- 157. heeft mij toen verzorgd
- 158. ook voor de baby
- 159. hebben ze gezorgd

Emmelie: Weet jij nog hoe dat dat verlopen is?

Maria:

- 160. wel
- 161. voor mij
- 162. de malaria
- 163. dus je davert
- 164. ongelooflijk
- 165. je davert zo hard
- 166. en je hebt precies de indruk
- 167. dat je kou hebt
- 168. de Anaclet legde maar dekens
- 169. bij mij op

170. maar je kreeg daardoor geen warmte

171. wat hebben ze dan gedaan?

172. dan hebben ze

173. waar de zon tegen de muur kwam

174. hebben ze mij met mijn rug

175. tegen die hete muur gezet

176. en zo hebben ze mij dus

177. warm

178. en rustig gekregen

179. dat is volgens—

180. zoals zij dat deden

181. met hun mensen

182. ik heb die gewoon laten doen

183. ik heb daar niet over nagedacht

184. die mogelijkheid had je niet

185. dus ik zeg het

186. ik heb het geluk gehad

187. dat mijn kinderen

188. niet ziek geweest zijn

189. alleen

190. heeft Werner eens dikoor gehad

191. en weet je wat?

192. de dokter die ik toen gecontacteerd
had

193. had Werner antibiotica gegeven

194. terwijl dat dat helemaal niet helpt

195. bij dikoor

196. ik was niet zo gerust

197. in wat er gedaan en gezegd werd

198. op medisch gebied.

Emmelie: Dat was wel een beetje een zorg
daar?

Maria:

199. ja

200. dat was eigenlijk

201. want vele blanken

202. gingen naar België om te bevallen

203. zeker als ze wisten

204. dat er iets kon fout gaan

[...]

Emmelie: Want jij bent voor nonkel
Werner naar België gekomen?

Maria:

205. ja

206. omdat ik voordien

207. wat is daar gebeurd?

208. niemand weet het

209. het was allemaal gebeurd

210. zonder dat daar iemand bij was

[komt in het laatste interview aan bod,
ze praat hier over haar eerste
miskraam.]

Emmelie: En hoe vond je dat dan om terug
naar Congo te gaan met een baby?

Maria:

211. niet erg

212. dat is heel aardig

213. daarom ben je ook jong

214. om niet te veel na te denken

215. want als je moet—

216. met voorbedachte negatieve
gedachten gaan

217. dan ga je beter niet

218. maar luister

219. ik was daar graag

220. ik was daar supergraag

221. het was rustig leven

222. in België was het...

223. toen al

224. vond ik

225. dat het in België hectisch was

226. zeker na die eerste twee jaar
227. dat ik even teruggekomen ben
228. dat ik dacht
229. “*maar mensen toch*”
230. ik ben blij dat ik terug kon gaan

Emmelie: En van jouw tweede kind, Karel,
ben je dan daar bevallen?

Maria:

231. ik ben daar bevallen
232. maar toen waren we
233. al in Bujumbura
234. toen dacht ik
235. dat was dan al de vierde keer
236. ik zeg ja
237. nu zal ik wel weten hoe het allemaal
gaat
238. als je 23 jaar bent
239. dan krijg je ook die seksuele
opvoeding
240. niet van je thuis uit
241. bij ons was dat ook zo
242. nu is dat helemaal anders

243. ik had dan wel een zuster
244. dus een non
245. die in het klooster zat
246. die dan voor mij gezorgd heeft
247. en die gezegd heeft
248. *zus en zo...*

249. ik was enorm zwaar van Karel
250. enorm
251. en die heeft dan gezegd
252. nu moet dat kind daaruit

[...]

253. maar Karel kon niet geboren worden
254. omdat mijn bekken

255. veel te smal was
256. en dan hebben ze hem
257. met de *ventouse* gepakt
258. van achter zijn hoofd
259. maar eigenlijk
260. ben ik dan zelf bewusteloos gegaan
261. van pijn
262. ik voelde mijn bekken kraken
263. en als ik dan terug
264. wakker geworden ben
265. dan had ik geen kind
266. mijn buik was weg
[ze is alleen wakker geworden op de
kamer, terwijl Karel meegenomen
was.]

267. dat was dan zo'n groot kind
268. zulk zwaar kind
269. dus die eerste kleedjes
270. waren te klein
271. Peter was weg
272. want dat was niemand bij mij
273. dat is iets heel eigenaardigs
274. ik weet van niks
275. en dan was Peter
276. de tweede serie kleedjes gaan halen

277. want ondertussen
278. had die Karel dan in zulk ruwe doek
279. met een nummer erop
280. precies in een concentratiekamp
281. en zo hebben ze mij dan gebracht
282. helemaal bloot
283. hij had ocharmen niets aan

[...]

Emmelie: Was er iets specifiek dat jou
toen eigenlijk heeft overhaald om daar te
blijven en niet terug te keren?

Maria:

284. nee, nee
285. dan bleef ik gewoon
286. mijn huispersoneel zorgde super
goed
287. voor mij

Emmelie: Dus je voelde jou daar eigenlijk gewoon...?

Maria:

288. thuis
289. en wij hadden...
290. de samenleving onder de blanken
291. is daar ook helemaal anders
292. iedereen helpt iedereen

[Floris rustte op dit moment in de zetel in de andere kamer en meldde ook dat ze de reizen in Bujumbura ook zelf moesten betalen en dat te duur was.]

Maria:

293. oh ja
294. wij moesten alles zelf betalen
295. toen in Bujumbura toch
296. in de Congo was het de firma
297. maar in Bujumbura
298. moesten we alles zelf betalen

299. zo zijn wij
300. met een boot
301. wat hebben wij dan gedaan?
302. veel verkocht
303. om onze reis naar België te betalen
[hier bedoelt ze de terugreis in 1969]
304. zijn we zo een hele maand onderweg geweest
305. om naar België te geraken
[...]

Emmelie: hoe was dat om daar te zijn met dan eerst één kindje en dan twee kindjes?

Maria:

306. oh
307. geen probleem
308. mijn nachtwaker
309. mijn Zamo
310. die was zo fier met die mannetjes
311. Karel lag dan in zijn koetsje
312. en zette Werner vanachter
313. met zijn beentjes over de—
314. en *hup* hij ging er mee wandelen
315. onze kinderen waren
316. precies prinsjes voor mijn personeel

317. als je ziet bij de Gregory
318. dat was mijn lavadeur
319. Werner staat overal met zijn...
320. overal in het water
321. in het spoelwater
322. en als ik hem eruit zette
323. zette de Gregory hem er terug in
324. die hebben altijd heel goed
325. voor de kinderen gezorgd ook

Emmelie: Merkte jij ergens een verschil in Congo en in Burundi op?

Maria:

326. in Congo was het vier jaar
327. na de onafhankelijkheid
328. wij zijn dan wel
329. in de Katanga gegaan
330. daar was het nogal rustig
331. maar als we dan naar de Kasai
332. gegaan zijn
333. niet dat wij dachten
334. “oei oei,
335. wat gaat daar gebeuren”

336. of zoiets
337. daar kregen we wel bibbergeld
338. maar ik
339. ik persoonlijk
340. heb mij nooit afgevraagd
341. waarom moeten wij
342. daar nu bibbergeld krijgen
— [Ze kregen in Katanga ook bibbergeld]

[...]

343. en wat dan wel is geweest
344. is in Luluabourg
345. dat ze kwamen wapens zoeken

Emmelie: Was Werner er toen ook?

Maria:

346. nee
347. toen was Werner er niet
348. want ik was toen zwanger
349. van Werner
350. en dan moest ik tegen de muur gaan
staan
351. in mijn living
352. en dan gingen ze
353. de ene had een geweer bij
354. en ze deden mijn koelkast
355. vannachter open
356. ik had dan het minimum
357. aan apparaten
358. ze deden me strijkijzer open
359. *allee*
[lichtjes gefrustreerd]
360. in een strijkijzer
361. kun je toch geen wapen steken
362. *enfin*
363. daaraan zie je
364. hoe absurd dat was
365. maar ik had wel een wapen *hé*

366. maar ik had een hele grote bokser
367. en van honden
368. hadden ze een heilige bang
369. wat had ik dan?
370. Peter was weg

Emmelie: Was iemand anders in huis toen?

Maria:

371. Nee
372. niemand
373. ik was toen alleen
374. toen moest je in uw huis blijven
375. en toen dacht ik
376. ik had een hele grote
377. appelsienenboom in mijn hof
378. en ik had dat wapen daarin
379. en ik had mijn hond vastgebonden
380. iets wat ik anders nooit
381. deed met mijn hond
382. met een koord vastgebonden
383. aan de stam
384. zodanig dat in een grote cirkel—
385. dus daar gingen ze nooit komen
386. en zo is dat gegaan

Emmelie: was jij toen in paniek?

Maria:

387. ik was ongerust
388. maar ik was gerust
389. omdat ik mijn wapen—
390. in huis gingen ze niets vinden
391. helemaal niets
392. alleen
393. als ze mijn hond misschien iets
394. aangedaan zouden hebben
[korte pauze]
395. maar van een hond

396. hadden ze zo bang
397. en dat was zulk mooie
398. grote Bokser
399. die vond het natuurlijk
400. ook niet leuk dat
401. hij in één keer aan een boom
 vastgebonden werd
 [schiet in de lach]
402. maar daar is
403. toen niets gebeurd
404. en dan heb ik achteraf
405. als alles voorbij was
406. heb ik dan alles terug in orde
 gebracht

[Floris onderbreekt en vertelt dat het
wapen meenemen een grote fout was
geweest.]

Maria:

407. ja
408. ik heb dat meegenomen
409. in een maandverband
410. tussen mijn benen
411. vanuit België

Emmelie: Als je dat opnieuw zou mogen
doen, dan zou je het gewoon thuislaten?

[...]

Maria:

412. nee
413. wat we nu weten
414. zouden we het niet meer doen

Emmelie: En is dat dan enkel door dit
verhaal?

Maria:

415. wel
416. zie, Emmelieke
417. dat wapen
418. dat was niet de bedoeling
419. van dat mee te nemen
420. dat was zo'n kleine revolver
421. dus ik kon die gemakkelijk...
422. dat was zo geen dingen
423. die je nu ziet
424. dat was zo'n kleine

425. en daarom
426. denk ik ook
427. dat ik nooit geweten heb
428. hoe ongaarne mijn ouders hadden
429. dat ik wegging
430. en dan heb ik
431. dat om mij te kunnen verdedigen
432. want als Peter weg was
433. was ik alleen thuis
434. met wat sliep ik?
435. met die revolver in bed

436. als er iets zou gebeurd zijn
437. zou ik hem kunnen gebruikt hebben?
438. dat weet je niet hé
439. je weet niet
440. hoe ge reageert
441. als je bang wordt
442. want ik was dan báng

443. we leerden Walter en Alice
444. dan kennen
445. onze vrienden
446. die we nu al 61 jaar kennen
447. en als Floris weg was
448. ging ik bij hen slapen
449. en dan was het opgelost
450. dan moest ik niet meer
451. met een revolver in bed slapen
452. en dan

453. als we vertrokken zijn
454. hebben we het aan iemand anders
455. cadeau gedaan
[lacht]
456. Wat die er mee gedaan hebben
457. dat weet ik niet
458. ik heb die mensen
459. nadien nooit meer gezien
460. of niet meer gehoord

Emmelie: En als dat dan gebeurd is,
wanneer die kwamen zoeken voor
wapens?

Maria:

461. ja
462. dat is zo een rage geweest
463. waarom...
464. dat weet ik niet

[...]

Emmelie: Want jij kon jou daarvoor
voorbereiden? Je had dat gehoord of?

Maria:

465. wel
466. dat werd rondgezegd
467. onder de blank—
468. daarmee kon ik mij voorbereiden
469. stel je voor
470. dat ze die in mijn bed gevonden
hadden
471. dus dat werd rondgezegd
472. dat gaat gelijk een vuurtje rond
473. zulk nieuws

Emmelie: Weet jij nog hoe dat gebeurd is
toen?

474. dat was in de volle dag

475. wij woonden wel heel dicht
476. bij het station
477. en Walter
478. de secrétaire regionale
479. en die wist dat ik een wapen had
480. dat werd dan rond—
481. of Walter dat tegen Alice gezegd
482. en Alice tegen mij
483. hoe dat dat precies gedaan is
484. dat weet ik—
485. maar ik wist het toch
486. dat ze kwamen zoeken
487. en dan heb ik dat zo opgelost
488. met mijn hond.

Emmelie: En je had meer schrik dat ze het
zouden vinden dan het gewoon te geven?

Maria:

489. oh ik zou—
490. ik zou het
491. niet durven geven
492. want dan wist je niet
493. waar dat je aan toe was
494. dat denk ik niet
495. want dan zou je
496. heel waarschijnlijk
497. op andere ideeën—
498. “ja
499. als zij dat heeft,
500. dan zijn er nog die het hebben”
501. terwijl dat heel waarschijnlijk
502. niet was
503. ik heb nooit iemand geweten
504. die gezegd heeft
505. ik heb een wapen in huis
506. nóóit
507. ik heb dat ook
508. nooit tegen iemand gezegd
509. maar de Walter wist dat wel
510. daarom had Alice gezegd

511. “Mieke kom bij ons slapen”
 512. maar dat zou ik nooit
 513. nooit
 514. niet meer doen
 515. een wapen meenemen
 516. maar ja
 517. dat was de angst van mijn ouders
 518. de angst van mijn ouders
 519. die ik niet kende *hé*

Emmelie: En dan, als ze het niet gevonden hadden, dan had je ook minder schrik van die mannen die dan in je huis—

Maria:

520. nee
 521. eens dat die weg waren
 522. was het voorbij
 523. was het gedaan
 524. ik heb die mensen
 525. nooit meer teruggezien
 526. van waar hadden die
 527. die opdrachten
 528. of wat...
 529. dat weet ik niet
 530. ik weet dat gewoon niet

 531. dat zijn zo van die onvoorstelbaar...
 532. gebeurtenissen
 533. dat je je afvraagt
 534. “*alléé, wat is dat hier?*”
 535. *hoe komen ze er toe?*”
 536. dat zijn misschien gedachten
 537. Afrikaanse gedachten
 538. ik weet het niet

 539. want in Afrika
 540. de stammen onder elkaar
 541. die hebben ook veel gemoord *he*
 542. bijvoorbeeld
 543. dat was vroeger

544. hier in Europa ook zo
 545. als een meisje van het een dorp
 546. met een jongen van het ander dorp
 547. dat was ook altijd niet koek en deeg
 548. maar in Afrika
 549. daar werd gemoord he
 [grote nadruk]

Emmelie: En dan zou ik misschien ook nog iets willen vragen over de opstand van Schramme?

Maria:

550. Schramme, ja.
 551. toen heb ik wel een beetje—
 552. het was zo
 553. de mannen,
 554. want ik was daar alleen als vrouw
 555. met allemaal celibatairs rond mij
 556. we werden dan gerantsoeneerd
 557. met een mandje van de firma
 558. wat was dat daarin?
 559. je moest content zijn wat erin was
 560. iedereen trok normaal
 561. goed zijn plan
 562. totdat we hoorden
 563. van de opstand van Schramme

 564. en dan bleef elke dag
 565. een van die mannen bij mij
 566. uit schrik
 567. maar voor mij...
 568. ik kan niet zeggen—
 569. ik was ongerust
 570. maar ik had geen schrik
 571. ik wist eigenlijk niet goed
 572. wat er gebeurde
 573. ik zal het zo zeggen

 574. en heel waarschijnlijk
 575. wisten die mannen
 576. veel meer dan ik
 577. ja, misschien ook om mij niet—

578. ik had dan ook een baby
 579. en dan heeft meneer Vink
 580. tegen Peter gezegd
 581. *“Floris, laat Mieke naar België gaan”*
 582. maar ja,
 583. daar was zomaar geen vliegtuig ter
 beschikking
 584. dus wat hebben wij gedaan?

 585. en een baby
 586. je had toen nog geen pampers
 587. gelijk nu
 588. die je weggooit
 589. dus die doeken
 590. die moesten regelmatig
 591. alle dagen
 592. gewassen worden
 593. en proper gemaakt
 594. dus ik maak alles klaar
 595. en ik ga naar het vliegveld
 596. wachten
 597. totdat er alstublieft een vliegtuig
 komt

 598. dus wat gebeurde er?
 599. Ik had een huisboy
 600. die kwam dan
 601. de natte doeken van Werner halen
 602. om ze weer proper te maken
 603. om die anderendaags weer terug te
 brengen
 604. en zo ging die tas over
 605. en daar heb ik dan gewacht

 606. toen is er een vliegtuig
 607. van Zuid-Afrika gekomen
 608. en daar ben ik dan kunnen opstappen
 609. want ik heb Floris geen goeie dag
 kunnen—
 610. we hebben geen afscheid van elkaar
 kunnen nemen
 611. we wisten niet hoe dat ging
 612. en dan

613. weet je wat
 614. op de duur was ik ook
 615. weg zonder één frank op zak
 616. die zak
 617. die thuis was
 618. daar zat mijn geld in

 619. dus ze waren Zuid-Afrikanen
 620. die hebben mij dan meegenomen
 621. die hebben mij
 622. helemaal van voor gezet
 623. omdat ik de enige blanke was op dat
 vliegtuig
 624. en om beurt kwam er iemand
 625. bij mij zitten
 626. en toen vroegen ze voor eten
 627. ik zeg
 628. *“ik moet geen eten*
 629. *want hoe moest je je plateau eten?”*
 630. op je schoot zetten
 631. want ik wist
 632. als ik in een luchtzak kwam
 633. gaat alles omhoog
 634. onze Werner was toen
 635. een maand of acht of negen

 636. Emmelie
 [in stillere, verontwaardigde toon]
 637. wij komen in een luchtzak
 638. al die plateaus van die ander
 639. allemaal de lucht in
 640. oké, goed

 641. in ieder geval
 642. we arriveren in Kinshasa
 643. en daar stond ik
 644. ik vroeg dan aan iemand
 645. dat kon telefoneren naar de firma
 646. dat ik gearriveerd was
 647. dus niemand wou mij helpen

 648. dan ben ik daar
 649. met onze Werner op mijn schoot
 650. met mijn twee valiezen naast mij

651. ben ik daar blijven zitten
652. na twee uur
653. kwam er een bediende van de firma
654. ik kende die mens
655. want die mens had ook onze Werner
656. op mijn ticket gezet
657. omdat ze dat in België niet konden
[ze heeft het hier over de heenvlucht
naar Luluabourg na Werners geboorte]
658. en ze hadden dat vliegtuig
659. twee uur te laat geannonceerd
660. dus die man kwam en hij nam mij
mee
661. ik zeg “ja”

Emmelie: Liep die man daar toevallig?

Maria:

662. nee
663. die was verwittigd dat ik ging komen
664. met dat vliegtuig
665. en dan heb ik daar met meneer
Metz—
666. heeft dan gezorgd voor mij
667. en dan heb ik een nacht
668. met onze Werner in het midden—
669. ik heb met een vreemde man
670. in bed geslapen
671. niets aan de hand
672. onze Werner deed dan nog pipi
673. in bed
[beginnen allebei te lachen]
674. en dan een dag erachter
675. dan had hij gevraagd
676. “Mieke kan jij eten maken”
677. ik kende van eten maken juist niks
678. dus een bevroren kip
679. had ik opgezet
680. ze was zo zwart verbrand
681. als ik weet niet wat
682. enfin
683. we hebben die dan zo gegeten

684. maar dan een dag erachter
685. ben ik naar de missiepost
686. van mijn tante Nonnekes gegaan
687. in Kinshasa
688. en dan heb ik daar gewacht
689. gewacht
690. totdat er een vliegtuig was
691. om naar België te gaan

692. en dan ben ik vertrokken
693. en al onze Werner zijn luiers
694. hingen nog allemaal aan de draad
695. als ik in de lucht was
[lacht en laat een zucht]

[...]

Emmelie: Hebben ze thuis niets gezegd
toen van het verhaal dat jij dan
meebracht?

Maria:

696. ik vertelde dat allemaal niet
697. Emmelieke
698. maar ja
699. als je zo zit daar te wachten
700. één nacht
701. twee nachten
702. en dan eindelijk weg

703. maar het ergste vond ik
704. dat ik van Floris
705. geen afscheid had kunnen nemen
[serieus en terug met nadruk]
706. want daar was altijd iets
707. gaan we elkaar terugzien?
708. dat is iets heel eigenaardig
709. het is een speciaal leven

Emmelie: Ja, dat was een moment waar je
misschien wel... Een beetje schrik had?

Maria:

710. ja, ja, ja
711. dan ben ik wel bang geweest
712. ik was niet meer zeker
713. van mijn stuk
714. ik wist echt niet
715. waar ik voor stond
716. ik wist ook niet...
717. ik kon niets beginnen
718. want ik zat met twee valiezen
719. en een kind
720. ik kon niet weg
721. ik had geen geld meer
722. dus ik kon niets ondernemen
723. dus ik kon alleen maar...
724. maar wachten
725. en dat geld
726. enfin
727. meneer Metz
728. heeft me dan
729. duizend frank gegeven
730. als ik dan vertrokken ben
731. naar België
732. en dan kwam ik in België
733. en ik kon dat geld niet wisselen
734. dus
735. ik kon nog niet
736. naar mijn ouders bellen
737. dat ik gearriveerd was
738. dan is daar toch iemand
739. van het personeel geweest
740. die vijf frank
741. of ik weet niet hoeveel dat dat was
742. dat was dus iets minimaal
743. maar ik had duizend frank
- [...]
744. ik heb altijd
745. mijn plan moeten trekken

Emmelie: Het enige wat ik mij afvraag is...
Ze hebben dan gezegd dat je beter naar
huis kon gaan?

Maria:

746. ja
747. omdat ze bang waren
748. want de mannen moesten werken

Emmelie: Ja, want Peter was gaan werken
toen?

Maria:

749. ja
750. en iedereen
751. de mannen wisselden dan af
752. hun werk moest ook voortgaan
753. maar ik was eigenlijk
754. een blok aan hun been
755. ik zal het zo zeggen
756. en dat natuurlijk ook
757. omdat je daar met je klein kindje zit

Emmelie: En ze hadden jou dan op de
luchthaven gezet omdat daar veiliger was?

Maria:

758. nee
759. gewoon
760. omdat ik daar moest zijn
761. als daar een vliegtuig zou komen
762. dus wanneer kwam dat?
763. niemand wist dat
764. dat is niet zo gelijk nu
765. alles is nu stipt

Emmelie: weet jij iets over de opstand van
Schramme?

Maria:

766. dat zal ik aan Peter moeten vragen
767. wat dat precies geweest is
768. het was couvrefeu
769. iedereen moest in zijn huis blijven
770. en wij mochten niet meer bij elkaar komen

Emmelie: Had jij toen dat dat gebeurde, had jij toen een boy in huis?

Maria:

771. ja, ja

Emmelie: En zei die daar iets over ofzo?

Maria:

772. nee
773. die mensen
774. die waren heel gelaten
775. die waren blij natuurlijk
776. dat die bij ons konden komen werken
777. maar die hebben nooit
778. een opmerking gemaakt
779. of nee, nee
780. die moeiden zich met niets
781. nee, nee
782. die waren heel discreet
783. moet ik wel zeggen

Emmelie: Bijvoorbeeld, heeft hij u advies eens gegeven wat je best kon doen? Of in zo'n—

Maria

784. het huispersoneel?

Emmelie: Ja, maar ik bedoel bijvoorbeeld in die situatie van de opstand van Schramme en dat je dat moest vertrekken.

Heeft hij je zoiets gezegd van ik zou best dit doen of?

Maria:

785. ik denk dat die mensen
786. meer schrik hadden dan wij
787. dat denk ik
788. eh Floris?
789. ik persoonlijk
790. want ik zelf heb daar niets
791. van ondervonden
792. maar ik werd beschermd
793. door mijn medemensen
794. in geval van gevaar

[...]

Emmelie: Je hebt gezegd dat je soms op de missieposten was de vorige keer.

Maria:

795. ja
796. en daar ging ik heel graag helpen

Emmelie: En wat voor soort dingen deed jij daar dan?

797. wel,
798. ik dacht
799. in de medische dienst te gaan
800. maar dat was niks voor mij
801. want als ik iets zag
802. viel ik flauw

803. ze hadden meer last met mij
804. dan met de patiënt
805. dus wat is er gebeurd?
806. ik ben naar de Foyer Sociale gegaan
807. en daar kon ik helpen

Emmelie: En wat deed je daar?

Maria:

808. oh
809. kindjes verzorgen
810. moedertjes leren
811. hoe ze hun kindjes moesten
aankleden
812. hoe ze heel voorzichtig
813. vast voedsel moesten geven
814. aan hun kindjes
815. want zij geven doorgaans
816. tot een jaar of twee moedermelk
817. maar bij ons
818. na een maand of vier of drie
819. beginnen onze kindjes
820. een beetje vast voedsel
821. de properheid met de kindjes
822. zo zijn kindjes moeten proper
houden
823. om geen besmettingen—
824. ze goed verzorgen
825. dat leerden ze daar
826. en lesgeven
827. dat heb ik daar niet gedaan
828. alleen in Lubudi
[...]

Emmelie: Als je terugdenkt aan wanneer
jullie in Congo zaten, hoe zag voor jou de
gemiddelde dag er toen uit? Gewoon een
heel normale, alledaagse dag.

Maria:

829. normaal waren de dagen
830. altijd in een vast stramien
831. opstaan
832. ontbijten
833. als je kinderen had
834. de kindjes verzorgen

835. of gelijk werken
836. ik had een chauffeur
837. die Werner naar school bracht
838. en dan
839. ik maakte heel veel
840. mijn kleding zelf
841. dus ik naaide heel veel
842. want je doet twee tot drie keer
843. per dag iets anders aan
844. gewoon door de warmte
845. dan kocht ik Indische katoen
846. en dat was het beste
847. dat kon ik goed ademen
848. dus ik naaide heel veel
849. en dan hadden we vrienden die
natuurlijk—
850. na de geboorte van Karel
851. had een van de vrienden gezegd
852. “Mieke weet wat
853. voor terug je lichaam
854. in vorm te krijgen
855. waterskiën”
856. dus ben ik in de namiddag
857. gaan waterskiën
858. op het Tanganyikameer
859. en zo van die toeren
860. en dan dikwijls ‘s avonds
861. werd je genodigd
862. altijd
863. niet altijd
864. die blanke gemeenschap
865. in Bujumbura was dat
866. een hechte familie geworden
867. maar de meeste blanken
868. wij woonden in de stad
869. maar de meeste blanken
870. woonden daar in de heuvels
871. heel mooi

872. wij woonden in de stad zelf
873. aan de kathedralen
874. aan het Tanganykameer

Emmelie: Vond jij dat er opmerkelijke verschillen waren tussen jouw periode in Congo en in Burundi?

Maria:

875. wel
876. in Burundi zijn we het langst
877. op dezelfde plaats gebleven
878. in de Congo
879. zijn we voortdurend verhuisd
880. ik denk
881. het langst dat we ergens geweest zijn
882. is zes maanden
883. en dat was in Luluabourg

884. en anders was dat twee maanden
885. drie weken
886. een maand en zo
887. je komt daar

[...]

888. je leert veel mensen kennen
889. veel mensen kennen
890. het blijft natuurlijk niet
891. omdat het allemaal Zuid-Afrikanen,
892. Japanners
893. Joden
894. alle soorten mensen
895. kom je tegen
896. Portugezen
897. Italianen
898. Grieken

Emmelie: Die maakten allemaal deel uit van die witte gemeenschap?

Maria:

899. ja, ja
900. want bijvoorbeeld
901. op bepaalde plaatsen
902. waar je niet gemakkelijk aan verse groenten enzo
903. als er iemand was
904. en dat waren vooral de Grieken
905. en de Joden
906. die dan soms een massa van iets
907. konden kopen
908. bijvoorbeeld kaas
909. of aardappelen
910. dan werd dat verdeeld
911. dan werd dat onder elkaar verdeeld
912. ik heb nooit
913. zo'n grote champagnekelder gezien
914. als in Luluabourg
915. ongelooflijk

Emmelie: Dus het verhuizen in Congo, dat heeft wel een beetje een impact op jou?

Maria:

916. ik was dat gewoon geworden
917. want als wij dan in België gekomen zijn
918. moest ik ineens
919. in een huis blijven wonen
920. dat was dus wel
921. een probleem voor mij
922. weet je wat ik deed?
923. ik verzette mijn kasten
924. om mijn ander interieur te hebben
925. in het begin
926. hebben we eerst twee maanden
927. bij mijn moeder gewoond
928. omdat we geen meubelen
929. wij hadden niks meer

[...]

Emmelie: Dat is misschien minder echt
een duidelijke vraag ofzo, maar hoe jij de
witte gemeenschap hebt beleefd daar?

Maria:

930. we
931. je komt er
932. alle soorten mensen tegen
933. mensen die je hun taal niet verstaat,
934. waar je niet kunt met praten
935. alle soorten mensen
936. kom je er tegen
937. van alle strekkingen
938. an alle godsdiensten
939. en er werd nooit...
940. iedereen werd gerespecteerd
941. ben jij gelovig
942. ongelovig
943. ben jij...
944. protestant
945. al die soort dingen
946. over godsdienst werd er nooit
gesproken
947. iedereen werd gerespecteerd
948. in zijn doen en laten
949. in het uitoefenen
950. in verband met hun overtuiging
951. zal ik zo zeggen
952. en buiten dat was dat gewoon
953. waren wij één familie.

Emmelie: En waarom denk jij dat dat was?

Maria:

954. wij hadden maar mekaar
955. dat was ons familie daar
956. zij hadden familie in Griekenland
957. in Italië
958. in Ierland
959. in Amerika

960. overal in heel de wereld
961. maar dáár
962. hadden wij alleen die gemeenschap
963. van alles bij elkaar
964. en dat ging goed

965. misschien had je wel
966. de ene liever dan de andere
967. ik had daar allemaal
968. geen problemen mee

969. en dan natuurlijk
970. als we heel ver uit elkaar woonden
971. als we in de *brousse* waren
972. dan kwamen de blanken
973. op het einde van de week
974. één keer samen
975. samen om elkaars problemen
976. het lief en het leed
977. met elkaar te delen
978. en dat noemden ze een *Cercle*
979. dat was een plaats
980. waar we samen kwamen

981. en dan natuurlijk veel barbecue
982. alle weken barbecue
983. het was altijd goed weer
984. zelfs in het regenseizoen
985. als het twee uur keihard
986. geregend had
987. wisten we dat het gedaan was
988. en dan deden we onze barbecue
989. op een doorgesneden toek
990. en de Afrikanen konden heel goed
houtskool maken
991. *hé* Floris?

[Floris wordt wakker en begint rond te
stappen]

Floris:

992. we leefden daar
993. heel oppervlakkig

Maria:

994. we wisten ook niet
995. doordat wij zoveel verhuizen
996. wisten we ook niet
997. gaan wij die mensen nog terugzien
998. dus ik kan niet zeggen
999. dat dat een hecht contact was
1000. wij hadden contact
1001. maar veel van die mensen
1002. hebben we nooit teruggezien

Floris:

1003. het is ook een korte periode
1004. waar we allemaal over spreken
1005. want het is precies dat wij daar
1006. eigenlijk 50 jaar geweest zijn...

Maria:

1007. nee, nee
1008. maar ja
1009. op een korte tijd
1010. hebben wij heel veel meegemaakt
1011. dat wel
1012. en heel veel mensen gekend
[...]

Emmelie: En, want jullie zijn Vlamingen en dan daar was het officieel in het Frans?

Maria:

1013. officieel was het in het Frans
1014. ook in de Congo
1015. Frans, officieel
1016. maar wij spraken Frans
1017. en Nederlands onder elkaar

1018. allee
1019. de ene sprak Frans
1020. de andere Nederlands

Emmelie: Ik weet niet of je supergoed Frans kon toen je daar naartoe ging?

Maria:

1021. nee
1022. helemaal niet.

Emmelie: Hoe was dat dan voor jou?

Maria:

1023. het was het Frans van de school
1024. dat ik kende
1025. heel moeilijk

Emmelie: Waren daar veel Vlamingen?

Floris:

1026. ja, ja
1027. de kameraden die we hadden—
1028. je zoekt
1029. natuurlijk uw eigen volk op
1030. en dat waren Vlamingen

Emmelie: Waren er veel?

Maria:

1031. ja, ja
1032. zoals
1033. als we in Jadotville gekomen zijn
1034. er werd tegen de secrétaire regionale
1035. Frans gesproken
1036. en ik zeg

1037. *“ja, als ik hier nu eens een tas kapot doe*

1038. of een bord laat vallen

1039. wat dan?”

1040. en zij zeiden

1041. *“Oh, jullie zijn Vlamingen?”*

1042. ah ja

1043. en het was koek en deeg

Floris:

1044. tussen de Vlamingen en Walen

1045. was er geen probleem

1046. dat was in het buitenland

Maria:

1047. dat ging goed

Floris:

1048. wij hadden juist

1049. Leuven Vlaams meegemaakt *hé*

Maria:

1050. ah ja

1051. in onze studentent—
[begint te lachen]

Floris:

1052. dus we waren eigenlijk...

1053. Flaminganten

1054. als we naar de Congo gingen

1055. dan waren we eigenlijk

1056. anti-Waal *hé*

Maria:

1057. maar dat was rap over

1058. *hé* papake

Floris:

1059. natuurlijk

Emmelie: Was dat in het begin wel?

Floris:

1060. nee

1061. je wist als je naar de Congo ging

1062. dat het in het Frans was

1063. ze hebben de negerkes

1064. niet veel Vlaams geleerd *hé*

Emmelie: Ik heb gelezen dat ook inheemse talen van belang waren—

Maria:

1065. het Swahili?

1066. het Swahili was eigenlijk

1067. de algemene, hun taal

1068. was het Swahili

Emmelie: Moesten jullie dat leren?

Maria:

1069. ja

1070. om met de boys te kunnen praten

1071. ik had een woordenboekje

1072. van mijn schoonzus gekregen

1073. en daar trok ik mijn plan mee

1074. ik ging dan zoeken

1075. en dan zo goed en zo kwaad

1076. als ik dat kon

1077. want je moet het ook leren
uitspreken

Emmelie: En als je met je boys praatte, was het dan enkel in het Swahili of kon die soms ook iets Frans terugzeggen?

Maria:

1078. die konden ook wel
1079. iets in het Frans
1080. maar meestal was dat
1081. in het Swahili
1082. allee
1083. ik vond dat plezant

Floris:

1084. de woordenschat
1085. was ook niet uitgebreid

Maria:

1086. nee
1087. Floris zegt altijd
1088. dat is gelijk de Marokkanen
1089. meer Nederlands spreken

[...]

Emmelie: Ik had gelezen dat tijdens de koloniale periode, Europeanen ook werden beoordeeld op basis van hoe goed ze de inheemse talen spraken. Was dat nog in jouw periode?

Floris:

1090. nee
1091. over de talen werden eigenlijk
1092. geen punten gegeven
1093. of een oordeel uitgesproken
1094. dat was het technische

Maria:

1095. jij was meer
1096. voor technieken
1097. bijvoorbeeld niet in het onderwijs
1098. ik neem aan in het onderwijs enzo
1099. of in een administratiedienst
misschien

1100. de ambassade

[...]

Emmelie: Maar je hebt wel ooit eens gezegd over taal dan, dat dat soms spanningen gaf op de werkvloer omdat... Ja, dan Congolezen of zwarten, die konden dan vooral Swahili om daarmee samen te werken en te communiceren, dat dat niet altijd evident was tussen dan wit en zwart?

Floris:

1101. ja
1102. maar dat is ook zo
1103. als je eigenlijk
1104. informatie moet doorgeven
1105. en je kent de taal niet
1106. dan hebben we problemen
1107. zoals ik heb dat verteld
1108. als ik ginder kwam
1109. dat ik direct in de opleiding terecht kwam
1110. en dat ik daar mijn oordeel moest geven
1111. over een zwarte
1112. die helemaal in het Swahili gesproken had
1113. en ik had er geen woord van verstaan
1114. en ik moest toch mijn oordeel geven

Maria:

1115. dat is natuurlijk absurd
1116. zoiets

Floris:

1117. en als we dan die *kastaar* op—

Maria:

1118. [Maria begint te lachen]
en dan hadden ze gezegd
1119. há
1120. dat was toen
1121. dan hebben ze die *kastaar*
1122. u meegegeven
1123. en gezegd
1124. “meneer Degreef
1125. *trekt er nu plan maar mee*”

Floris:

1126. dat hebben ze niet gezegd

Maria:

1127. nee
1128. dat hebben ze gedaan
[lacht verder]

Emmelie: Had jij daar veel problemen
mee, vond jij?

Floris:

1129. ik heb
1130. geen problemen gehad eigenlijk
1131. van niks

Maria:

1132. dat hangt ook een beetje
1133. van uw ingesteldheid
1134. tegenover Afrikanen af
1135. je moet zorgen
1136. dat je ze op je hand krijgt
1137. maar dan moet je ook
1138. een beetje van jezelf...

Floris:

1139. wij beoordelen nu

1140. de ganse situatie anders

1141. dan toen *hé*

Maria:

1142. je leert ook veel
1143. hoe je vreemde mensen
1144. moet benaderen
1145. je kent hun mentaliteit niet
1146. je kent hun gewoontes niet
1147. dat is niet gemakkelijk hoor

Floris:

1148. er is een groot verschil
1149. dat zul je al vastgesteld hebben
1150. hoe dat ons mama eigenlijk
1151. de Marokkanen beoordeelt
1152. dan ik

Maria:

1153. ik ben extremer
1154. dan Peter
1155. dat is waar

Floris:

1156. jij kunt geen
1157. tussenschakeling toelaten
1158. het is zwart
1159. of het is wit

Maria:

1160. maar jij bent een man
1161. jij bent een man
1162. jij beoordeelt het
1163. uit jouw visie
1164. ik ben een vrouw

[Er volgt een discussie over migratie, dat
Floris uiteindelijk stopt. Hierna wordt het
interview met beiden gestart.]

6.2.4 Interview met Floris Degreef en Maria Billet op 4 november 2025, I#4

Totale duur: 54:59

Emmelie: Terug even naar het vertrek. Jullie zeiden al waarom jullie graag naar Congo wouden gaan, maar zijn er bepaalde zaken die jullie hierop voorbereidden? Tijdens de koloniale periode had je bijvoorbeeld boekjes die je inlichtte over Congo.

Floris:

1. dat hebben wij niet gedaan
2. wij kende Congo al *hé*
3. langs de tante nonnekes
4. langs de kant van Mieke
5. en de kant van mijn broer
6. ik wist eigenlijk al
7. uit de brieven
8. wat er ons te verwachten stond
9. dachten we

Emmelie: Dat was in de realiteit iets anders?

Floris:

10. een beetje
11. maar eigenlijk is dat zowat geworden
12. zoals we gedacht hadden
13. maar natuurlijk
14. het was altijd wel een avontuur
15. want als wij vertrokken zijn
16. is ons familie ons
17. in Zaventem afscheid-

Maria:

18. afscheid nemen

Floris:

Universiteit Antwerpen
Faculteit Letteren
en Wijsbegeerte

19. dat is een teken
20. dat het toch een avontuur is
21. als uw familie
22. u komt uitzwaaien *hé*

Maria:

23. het was een risico

Floris:

24. een risico?
[vroeg Floris oneens]

Maria:

25. eigenlijk niet
26. in de echte zin van een risico
27. maar er was toch
28. een bepaalde onzekerheid

Floris:

29. iets dat je niet kent
30. is altijd onzeker

Maria:

31. voor mij
32. was het al helemaal een avontuur

Emmelie: Zouden jullie zeggen, met alle kennis dat jullie nu hebben, dat jullie bij jullie vertrek veel wisten over Congo?

Floris:

33. wij wisten over de Congo
34. heel weinig

Maria:

- 35. enkel hetgeen
- 36. dat we in de school geleerd hadden

Floris:

- 37. wij wisten eigenlijk
- 38. ook niet wat een kolonie was *hé*
- 39. laten we eerlijk zijn

Maria:

- 40. of hoe een kolonie werkte

Floris:

- 41. Congo was van België
- 42. maar wat betekent dat
- 43. we wisten over België
- 44. ook niet veel

Floris & Maria

- 45. we waren te jong

Emmelie: En bijvoorbeeld in 1961 is Lumumba vermoord. Zaken als deze die in het nieuws kwamen-

Floris:

- 46. die kenden wij
- 47. die volgden wij natuurlijk
- 48. maar het was ook zo
- 49. dat mijn broer in 1960
- 50. naar België gekomen is
- 51. dan is die een tijd in België gebleven
- 52. en in 63 teruggekeerd
- 53. en dan kregen we een bericht
- 54. dat alles
- 55. ja—

Maria:

- 56. dat alles
- 57. toch in de Katanga

- 58. waar Floris zijn broer was
- 59. was het rustig
- 60. en dat was onder toezicht van—

Floris:

- 61. Tshombe

Emmelie: Kwam Congo vaak in het nieuws op dat ogenblik?

Floris:

- 62. op dat ogenblik wel natuurlijk
- 63. op het ogenblik
- 64. van de onafhankelijkheid
- 65. omdat dat onverwachts gebeurde
- 66. je moet de geschiedenis eens bekijken
- 67. je had in 58
- 68. de wereldtentoonstelling
- 69. op de wereldtentoonstelling
- 70. hebben ze dus eigenlijk
- 71. de zwarten nog in een dorp gezet,
- 72. precies gelijk iets dat—

Maria:

- 73. in een rieten hutje enzo

Floris:

- 74. bon
- 75. in 60
- 76. dus dat 2 jaar later
- 77. heb je de onafhankelijkheid
- 78. en dus tussen 58 en 60
- 79. is die ganse
- 80. onafhankelijkheidsprocedure
- 81. doorgestuurd
- 82. van wij willen dat
- 83. wij willen meer
- 84. wij willen alles
- 85. je moet dat eigenlijk eens bekijken

86. op 2 jaar tijd
87. maar dat is in 60
88. dus dan waren wij nog student

Emmelie: Vooral ook na de onafhankelijkheid, werd er dan nog veel bericht gedaan over Congo?

Floris:

89. ah ja natuurlijk
90. maar je moet dat dan zo zien
91. Congo is geweldig groot
92. en dan had je in Coquilhatstad
93. werd er een paar mensen vermoord
94. in een andere stad
95. werd er nog vermoord
96. dus het was precies
97. dat in heel Congo werd vermoord
98. maar dat was natuurlijk niet zo
99. na de onafhankelijkheid
100. is het tamelijk rustig geworden

Maria:

101. we hebben toch
102. een rustige periode—
103. toch in Katanga
104. was het een heel rustige periode
105. Oké goed
106. als je in de *brousse* zit
107. dan ben je eenzamer ook
108. je hebt met niemand contact mee
109. je hebt geen raad

Floris:

110. je hebt ook geen lasten meer

Maria:

111. ja
112. geen lasten
113. en natuurlijk ook

114. de Afrikanen dachten ook
115. dat als ze naar de stad gaan
116. dus als ze uit *brousse* gaan
117. en ze gaan naar de stad
118. dat ze het daar beter zouden gehad hebben
119. niet waar dus *he*
120. dat is nu ook een beetje gelijk
121. al die vreemdelingen naar Europa komen
122. ze denken het aardparadijs
123. vergeet het
124. ze kennen niks

Floris

125. voor de onafhankelijkheid
126. was het zo dat
127. de blanken hadden voor het zeggen
128. en die lieten die zwarten
129. gewoon niet toe
130. om naar de stad te komen
131. na de onafhankelijkheid
132. waren zij de baas
133. en zeiden wij gaan ook naar de stad
134. en dan konden we het niet meer tegenhouden *hé*

Maria:

135. toen waren de rollen ineens omgekeerd
136. zo is het ja

Floris:

137. ondertussen moet je ook zien
138. bijvoorbeeld
139. had je eigenlijk Zuid-Afrika
140. had je de apartheid

Maria:

141. ah

142. de apartheid
143. dat was heel erg daar

Floris:

144. daar hadden de blanken
145. nog alles te zeggen
146. op dat ogenblik
147. en dus
148. je had dus verschillende invloeden

Emmelie: Werden jullie veel op de hoogte gebracht of verteld over de Belgische kolonie echt? Want je hebt eerst koning Leopold zijn periode en dan dat België, de staat, het overneemt. Kreeg jullie daar veel info over?

Floris:

149. dat was...
150. dat hebben wij eigenlijk niet...
151. dat wisten wij niet, *hé*?

Maria:

152. eigenlijk hebben wij
153. dat niet in het echt meegemaakt
154. zal ik zeggen.

Floris:

155. geschiedenis leer je in de boeken *hé*
156. in de boeken is het
157. allemaal veel eenvoudiger
158. en zuiverder allemaal
159. *“ze hebben die stommiteiten daar gedaan*
160. *want als ik daar geweest was*
161. *dan had ik dat wel anders gedaan”*

Maria:

162. het is altijd nadien
163. dat ze beter weten hoe het moet

Floris:

164. in de boeken is dat anders
165. dat is de werkelijkheid
166. en in de werkelijkheid
167. heb je zoveel informatie
168. over zoveel dingen

[...]

Emmelie: Is het niet speciaal dat jullie in de jaren 60 vertrokken zijn? Dan is het eigenlijk het moment dat het in de Belgische staat heel goed ging, ook vooral op economisch vlak en dat veel mensen in België kwamen werken omdat het juist zo goed was en dat jullie juist uit België gaan. Was dat normaal toen? We kennen jullie heel veel mensen die dat deden?

Maria:

169. ik denk dat het bij ons
170. niets met de economie te maken had
171. maar Flori—
172. Peter
173. wilde geen legerdienst doen
174. en dan—

Floris:

175. en ook natuurlijk
176. dat wij toch wel het beste contact hadden

Maria:

177. dus voor ons was dat geen probleem
178. niet dat wij wisten
179. waar dat we aan toe waren
180. maar dat was precies
181. een beetje normaal
182. dan gaan wij

183. maar drie jaar naar een
ontwikkelingsland
184. *allee*
185. toen noemde dat
186. een ontwikkelingsland

Floris:

187. ja
188. een onderontwikkeld land

Maria:

189. en zo zijn wij daar terecht gekomen
190. want we konden ook kiezen
191. ofwel vijf jaar Canada
192. ofwel vijf jaar Zuid-Afrika

Emmelie: Was dat iets dat vaak gebeurde,
vond jij?

Floris:

193. dat wisten we niet, hè.
194. maar in elk geval
195. heb ik drie collega's tegengekomen
196. die samen bij mij
197. afgestudeerd waren
198. dat was De Horenhaard
199. en Dondt
200. en nog eentje

Maria:

201. ja
202. en dan André?
203. André van der Velden

Floris:

204. dat was niet...
205. allen daarheen, *hé*

[...]

Emmelie: En als jullie daar naartoe gingen,
was het dan oorspronkelijk de bedoeling
om daar gewoon die twee jaar, eerst drie
jaar, maar dan is dat twee jaar geworden?

Maria:

206. ja
207. dan ben ik even naar België gekomen
208. maar we zijn terug moeten gaan
209. we hadden ons drie jaar niet gedaan

Floris:

210. dat was twee jaar

Maria:

211. twee jaar hebben we gedaan
212. maar we zijn terug moeten gaan
213. omdat we drie jaar moesten gaan

Floris:

214. nee

Maria:

215. ah, ja,
216. *hé* papake?

Floris:

217. nee
218. we zijn teruggegaan
219. omdat we het hier
220. op dat ogenblik
221. niet konden uithouden
222. want ik heb—

Maria:

223. ah ja,
224. hier konden we het niet uithouden
225. maar je moest toch nog een jaar

226. terug naar een onderontwikkeld land
gaan

Floris:

227. nee

228. want dat was ondertussen gewijzigd

229. die drie jaar

230. waren twee jaar geworden

Maria:

231. ah voila se

232. dat weet ik niet

Emmelie: Wel, als je dan vertrok, dan was
dat vooral voor de legerdienst?

Floris:

233. vertrokken voor de legerdienst

234. maar eigenlijk met de bedoeling

235. van eventueel te blijven

Emmelie: Dus er was wel meer een
langere termijnvisie?

Maria:

236. absoluut

Floris:

237. ja

238. en ondertussen

239. hadden we natuurlijk

240. laten we het eerlijk zeggen

241. onze ervaring met Vincent

242. hij is de oorzaak geweest dat we—

Maria:

243. dat we gezegd hebben

244. dat het niet meer kan zijn

Floris:

245. ...terug naar hier gekomen zijn

246. we zijn dus

247. bij mijn broer gaan werken

248. de firma waarbij we terecht zijn
gekomen—

Maria:

249. het was een bedrieger

Floris:

250. zijn associé was een bedrieger

251. en wij hebben daar eigenlijk

252. recht met ons voeten in de kaka
gestaan

Emmelie: Dat is Burundi, hè?

Floris:

253. dat was Burundi

254. en dat is de reden geweest

255. waarop we gezegd hebben

256. hier gaan we niet blijven

Maria:

257. maar

258. toen had je ook de opstand

Floris:

259. en ondertussen

260. was het eigenlijk

261. in Burundi

262. heel onrustig

263. en we hadden toen twee kinderen

264. en dan hebben we gezegd

265. we gaan terug naar België

[...]

Emmelie: En als jullie dan terug zijn
gekomen, want jullie zijn teruggekomen

één keer voor nonkel Werner, dan één keer voordat jullie naar Burundi zijn gegaan. En dan naar Burundi—

Floris:

266. maar ik ben er een paar keren
267. over en weer
268. geweest als we in Burundi waren

Maria:

269. ja
270. omdat hij moest onderhandelen
271. in Brussel

Floris:

272. ik ben wel een paar keren
273. ondertussen
274. over en't weer geweest

Maria:

275. hij liet mij alleen in Afrika
[ze lacht]
276. maar dat ging allemaal goed

Emmelie: Als Werner er dan was, waarom zijn jullie dan teruggegaan? Is dat omdat jullie daar wel verdere plannen hadden?

Maria:

277. ja
278. wij zijn van Mbuji-Mayi
279. en dan zijn we met Werner
280. naar Bujumbura gegaan

Floris:

281. wij zijn teruggegaan naar Congo
282. zoals ik gezegd heb
283. omdat wij onze draai
284. hier niet konden vinden

285. het was nog te vroeg

Maria:

286. ja
287. want wij wilden
288. ook nog naar Ivoorkust
289. en—

Floris:

290. we willen eigenlijk
291. terug naar Afrika

Maria:

292. ja

Floris:

293. want we hebben het
294. dus eigenlijk
295. ik zal het niet zeggen
296. in onderhanden
297. maar toch in contact geweest
298. met Zuid-Afrika ook

[...]

Emmelie: Hebben jullie enig idee waarom jullie graag wouden teruggaan de eerste keer dat jullie zijn teruggekomen van Congo?

Maria:

299. wij gingen graag terug
300. wij hadden hier geen vaste stek
301. ofwel moesten we bij mijn ouders
302. ofwel moesten wij te papa en mama Degreef
303. we hadden zo
304. geen eigen coconnetje
305. wij wilden weg
306. niet dat onze ouders

307. niet goed waren
308. want die waren alle twee supergoed
309. voor ons, maar...
310. *hé* Floriske

Floris:

311. we waren eigenlijk nog niet rijp
312. om hier te blijven
313. dat is allemaal niet zo
314. al die beslissingen zijn
315. allemaal niet zo overwogen
316. omstandigheden beslissen voor u

Maria:

317. door de omstandigheden
318. word je in bepaalde beslissing
geduwd
319. maar eigenlijk
320. in de fond
321. buiten de pech die we
322. in Bujumbura hebben gehad
323. hebben we eigenlijk van niks spijt

Floris:

324. absoluut niet

Maria:

325. wij hebben
326. een enorme ervaring opgedaan
327. we hebben
328. enorm veel mensen leren kennen
329. hun gewoontes
330. hun humor

331. ik heb daar geen spijt van
332. in tegendeel
333. en als we dan hier in België gekomen
zijn
334. ik kon mijnen draai hier niet vinden

Emmelie: Als jullie daar waren, dat heb ik misschien ook al eens gevraagd. Maar zijn er misschien gewoontes? Of bepaalde dingen waarvan jullie vershoten waren? Of dat jullie echt moesten aanpassen?

Floris:

335. dat kan mij niet herinneren

Maria:

336. het enige wat wij hadden
337. bij ons was altijd de zoete invallen
338. de kindjes van de buurt
339. kwamen altijd bij mij spelen
340. het zij Borgerhout
341. het zij hier
342. onze Stefaan
343. heeft dat ook een beetje
344. dat is daar ook altijd een zoete inval

Floris:

345. ja
346. maar dat heeft met Congo
347. toch niets te maken

Maria:

348. ja
349. maar dat is daar toch gegroeid
350. iedereen was welkom bij iedereen
351. waar je ook kwam

[...]

Emmelie: Als jullie dan bijvoorbeeld zijn teruggekomen na de opstand van Schramme en dat je af en toe misschien wel een beetje in moeilijkere situaties ook had gezeten, was er dan ooit geen twijfel om terug te gaan?

Floris:

352. nee
353. nee
354. als we de beslissing nemen
355. om terug te gaan
356. dan gaan we terug
357. en als je twijfelt dan blijf je hier
358. er is niemand niet die ons verplicht heeft
359. terug te gaan
[...]

Emmelie: En als jullie de allereerste keer vertrokken, dan zijn jullie eerst bij jouw broer gebleven?

Maria:

360. ja
361. een maand of twee
362. zeker

Emmelie: Had dat een bepaalde reden?

Floris:

363. hij had plaats
364. en wij waren een jong koppel

Maria:

365. [lacht met Floris' antwoord]
we konden
366. naar de Maison de passage
367. gegaan zijn
368. maar Nicole en André
369. waren dan daar
370. en als die weggegaan zijn
371. zijn wij in de Maison gegaan
[...]

Emmelie: Ik wou misschien nog eens over Burundi praten, als jullie dat oké zouden vinden.

Floris:

372. als we nog iets kunnen vertellen

Emmelie: Hoe is de beslissing tot stand gekomen om naar Burundi te vertrekken? Ik heb jouw contracten bekeken en bij de papieren zat ook een document waarbij ze jouw vraag tot het ontbinden van het contract goedkeurden. [bij de SORCA]

Floris:

373. ja
374. dus ik was in de SORCA
375. en de SORCA
376. dat was een bedrijf
377. waar eigenlijk niet geproduceerd werd
378. dat was een bedrijf
379. dat eigenlijk onzin verkocht
380. dus we werden eigenlijk betaald
381. voor de onzin die we verkochten

Maria:

382. maar dat was ook vraag van...

Floris:

383. nee Mieke
384. dat was op niemands vraag!

Maria:

385. ah
386. oke oke

Floris:

387. wij zijn dus naar de SORCA gegaan

388. en ik produceerde daar papier
389. en de anderen die bij ons waren
390. produceerden ander papier
391. maar het was ook papier

392. maar dat was eigenlijk
393. omwille van de MIBA
394. ik heb gezegd dus
395. de MIBA
396. op een bepaald ogenblik
397. na de afhankelijkheid
398. die werd lastiggevalen
399. door de zwarten
400. door de zwarte chefs
401. de zwarte gouverneurs
402. die ondertussen
403. het voor het zeggen hadden
404. en die vroegen altijd
405. aan de MIBA
406. Société minière de Bakwanga
407. de grootste diamantexploitatie

408. en dus
409. om van die last af te komen
410. hebben ze gezegd
411. we gaan een firma oprichten
412. een firma van experts
413. we waren dan 5
414. of 6 experts
415. die om ter meeste onzin produceerde
416. maar dat betaalde niet slecht

417. maar ondertussen
418. had ik natuurlijk altijd nog contact
419. met ons Rik [oudste broer]
420. en op een bepaald ogenblik
421. kreeg ik een papier van Vincent
422. de collega van onkel Rik
423. dat er technische problemen waren
424. met een gebouw
425. en dan heb ik de plannen bekeken

426. en dan waren er dus
427. inderdaad technische problemen
428. met die plannen
429. en dan heb ik dus besloten
430. dat de beste manier is
431. om ter plaatste te komen
432. om te zien wat eraan te doen is
433. en dan ben ik naar Burundi gegaan
434. en dan heb ik die plannen
435. inderdaad nagekeken
436. en die plannen aangepast
437. en zo verder

438. vermits dat er eigenlijk
439. op dat ogenblik
440. aan dat gebouw bezig waren
441. heb ik besloten van daar te blijven
442. maar natuurlijk
443. moest ik
444. op dat ogenblik
445. een einde maken aan
446. het contract bij SORCA
447. en dat was geen enkel probleem
448. want ja
449. als je niks produceert
450. dan is het niet moeilijk
451. om er een einde aan te maken
452. en zo ben ik eigenlijk
453. op vraag van de Vincent...

Maria:

454. van degenen die Rik bedrogen
heeft—
455. want eigenlijk
456. was Rik niet op de hoogte
457. van wat er beslist was

Floris:

458. wij hebben vastgesteld
459. welke problemen

460. die er in de firma ontstaan waren
461. namelijk
462. het bedrog van zijn associé

Maria:

463. want ik had nooit
464. administratie gedaan
465. en ineens moest ik
466. facturen maken
467. dus de administratie doen
468. en dan ik,
469. onnozel kind
470. kon zien
471. klaar en duidelijk
472. dan heb ik tegen Peter gezegd
473. *“Peter,*
474. *Floriske,*
475. *hier wordt meer geld uitgegeven,*
476. *dan dat er binnenkomt”*
477. en zo was het dan
478. en waar was dat naartoe?
479. en dan hebben wij gewerkt—

Floris:

480. hij was ondertussen...
481. hij vertrok naar Zuid-Afrika

Maria:

482. hij was ineens verdwenen
483. want hij ging peter zijn
484. van onze Karel
485. dat is dan allemaal niet gebeurd

Floris:

486. hij was ondertussen
487. naar Zuid-Afrika gegaan
488. we wilden met hem
489. de dingen doorspreken
490. maar hebben hem niet meer gezien
491. hij was foetsie

492. en natuurlijk
493. nadien
494. is die firma
495. ook op de fles gegaan

Maria:

496. wij hebben dat
497. twee jaar volgehouden *hé*

Floris:

498. ja

Maria:

499. je ziet
500. he Emmelieke
501. soms word je gebombardeerd
502. in iets waar je absoluut
503. geen verstand van hebt

Emmelie: En hadden jullie dat al door voordat hij naar Zuid-Afrika vertrok?

504. Nee
505. zodat hij daar was
506. deed hij de zaken
507. maar als hij verdwenen was
508. moesten de zaken verder gedaan worden
509. en dan deden wij dat
510. en dan stelden wij vast
511. dat het niet klopte

Maria:

512. want ik had van zoiets
513. helemaal geen besef
514. maar ik kon wel zien
515. aan de hand van wat ik
516. in de hand kreeg...
517. dat het niet klopte
518. zo duidelijk was het

519. ik zal het zo zeggen

Emmelie: want jij zei dan dat dat bedrijf uiteindelijk ook is gestopt met bestaan. Maar was dat enkel in Burundi?

Floris:

520. ja

Maria:

521. maar in Kigali

522. is het dan wel verder gegaan

523. in Rwanda

524. Peter heeft een zetel in Rwanda geopend

525. en Peter zijn broer

526. heeft het daar dan voortgedaan

Floris:

527. als wij teruggekomen zijn

Maria:

528. maar wij zijn dan

529. niet meer terug naar Rwanda gegaan

530. wij zijn dan in België gebleven

531. we zijn dan bij Bayer gaan werken

Emmelie: Mag ik vragen waarom? Als het dan gedaan was in Burundi, waarom dat je niet naar Rwanda gevolgd bent?

Floris:

532. omwille van

533. het feit dat

534. we gezegd hebben

535. voor de kinderen

536. het was ondertussen

537. onrustig geworden in Burundi

538. dan ben je zelf ook ongerust

539. en we hadden een familie

540. en kinderen

541. dan zeg je op een moment

542. "wat gaan we doen?"

543. "gaan we nog blijven in Afrika of?"

544. we zeiden

545. "nee we stoppen ermee"

Maria:

546. wij hadden een troef

547. in handen

548. en dat was Peter zijn diploma

Emmelie: ik weet niet wat jullie toen wisten van Rwanda?

Floris:

549. toen was er nog niks

550. Urundi

551. was het

552. en Rwanda

553. dat waren twee kleine landjes

554. dat waren mandaatgebieden

555. Duitse mandaatgebieden

556. waar België

557. de opdracht gekregen had

558. van toezicht te houden

559. zo is het eigenlijk ontstaan

560. dat waren onderontwikkelde-

Maria:

561. daar was niks

Floris:

562. daar was armoede

Emmelie: Er wordt vaak gezegd dat Burundi/Urundi gezien kon worden als de stabiele tegenhanger van de Rwandese en Congolese samenleving. Hoe zien jullie dat? Klopt dat volgens jullie beleving?

Floris:

- 563. ja
- 564. dat was natuurlijk
- 565. omwille van het feit
- 566. van de Tutsi's en Hutu's

Maria:

- 567. en dat is het probleem in Rwanda

Floris:

- 568. maar dat probleem
- 569. had je ook in...
- 570. deels
- 571. in Burundi
- 572. maar je had wel...
- 573. eigenlijk de sterkere groep
- 574. had je in Burundi voor het zeggen
- 575. terwijl eigenlijk
- 576. in Rwanda
- 577. het een beetje anders was
- 578. de grote groep waren...

Maria:

- 579. Tutsi's?

Floris:

- 580. nee
- 581. de Hutu's

Maria:

- 582. ja, ja,
- 583. de grote groep waren de Hutu's
- 584. maar de Tutsi's...

Floris:

- 585. en de Tutsi's hadden het
- 586. daar voor het zeggen
- 587. de Tutsi's,

- 588. zijn de sterkste groep
- 589. waren de meeste Tutsi's
- 590. en de chef was ook een Tutsi
- 591. terwijl in Rwanda
- 592. het omgekeerd was
- 593. de grootste groep
- 594. waren de Hutu's
- 595. en de chef was een Tutsi
- 596. en dat is de oorsprong van de...
- 597. en dan had je natuurlijk
- 598. de nabijheid van Goma?
- 599. met de rijkdom van het gebied daar

Maria:

- 600. dan spreek je van Oost-Congo

Floris:

- 601. dat is van Oost-Congo
- 602. daar zijn de problemen
- 603. van verlaat teruggekomen eigenlijk

Emmelie: Zou je dan zeggen dat jullie dat ook zo ervaren hebben? Want jullie hadden misschien niet zoveel ervaring in Rwanda, maar wel in Congo.

Floris:

- 604. we hadden geen ervaring
- 605. nee
- 606. we moeten dat zo zeggen
- 607. we hadden geen ervaring
- 608. je moet niet denken
- 609. dat een beslissing
- 610. altijd zo rationeel genomen wordt
- 611. nee
- 612. een beslissing wordt genomen
- 613. om bestand te geven

Emmelie: En als jullie in Burundi echt leefden die twee jaar, hadden jullie dan het gevoel dat die uitspraak dat daar zo'n

beetje de stabiele variant van Congo of Rwanda was? Hadden jullie toen jullie daar waren, dat idee?

Floris:

- 614. nee
- 615. want ondertussen
- 616. werd het in Burundi ook onrustig
- 617. en dan is Micombero gekomen
- 618. dat was dus een Tutsi
- 619. en die was dus eigenlijk
- 620. een sterke man
- 621. en in Rwanda
- 622. dat wisten wij zelf nog niet
- 623. op dat ogenblik
- 624. wie dat daar voor het zeggen had
- 625. dat werd ook niet gevolgd

Maria:

- 626. Kagame
- 627. heeft daar ook een moord gepleegd
- 628. hij heeft Rwanda
- 629. helemaal veranderd
- 630. hij heeft de straten geplaveid
- 631. hij zit te stoken in Oost-Congo
- 632. omdat hij weet
- 633. daar zitten grondstoffen
- 634. daar zit hij al 30 jaar mee bezig
- 635. dat zal niet stoppen voor mij

Floris:

- 636. ja
- 637. ondertussen is Congo failliet

Maria:

- 638. ja
- 639. Congo is een slecht beleid

Emmelie: Vonden jullie dat jullie leven heel anders was in Burundi dan in Congo?

Maria:

- 640. Nee
- 641. het is vergelijkbaar met elkaar
- 642. alleen
- 643. dat we in Burundi
- 644. op dezelfde plaats bleven
- 645. en in de Congo altijd veel verhuisden
- 646. het is een enorm mooi land

Floris:

- 647. in Burundi
- 648. hadden we meer contact met de mensen

Maria:

- 649. een vaster contact met de mensen

Floris:

- 650. we waren zogezegd
- 651. aannemer op dat ogenblik
- 652. en door het feit dat
- 653. we een aannemer waren
- 654. hadden we meer contact met *composanten*
- 655. dan dat we in Congo hadden
- 656. in Congo had je alleen
- 657. maar contact met de mensen
- 658. van het bedrijf
- 659. terwijl in Burundi
- 660. had je veel meer contact
- 661. met externen

Maria:

- 662. ja
- 663. met alles
- 664. met het onderwijzenpersoneel
- 665. met de firma's
- 666. met de regering
- 667. de dienst der werken—

668. hadden we toch
669. een heel goed contact
670. en dan met de ambassade
671. gelukkig dat we die daar hadden

Maria:

672. Belgische ambassade
673. Absoluut

Emmelie: Hoezo gelukkig?

Maria:

674. omdat we daar
675. onze steun hadden

Floris:

676. om te vertrekken

Maria:

677. wij hadden nergens anders steun
678. als zelfstandige had jij nergens steun
679. en dat was gelukkig
680. dat we een heel goed contact hadden
681. met de ambassade van België

Emmelie: En hoe bedoel je om te vertrekken?

Floris:

682. wij zijn eigenlijk...

Maria:

683. ze hadden Peter zijn papieren
afgenomen
684. zijn identiteit

Floris:

685. ik heb gezegd
686. dus op het ogenblik

687. als wij dus in Bujumbura waren
688. waren we aan het werken
689. voor de overheid
690. nu de overheid op dat ogenblik
691. bestond uit Tutsi's en Hutu's
692. de directeur van
693. het ministerie van openbare werken
694. was een Hutu

695. persoonlijk
696. hadden we gemakkelijker contact
697. met de directeur van openbare werken
698. en niet zodanig
699. met de chef van het ministerie
700. de minister was een Tutsi
701. en een ondergeschikte
702. waar hij mee werkte was een Hutu

703. en op een bepaald ogenblik
704. is die Hutu terechtgekomen
705. in een samenzwering
706. tegen de president dat een Tutsi was
707. en die Hutu is vermoord geweest
708. zodanig dat op dat ogenblik
709. het contact dat ik eigenlijk had
710. met het ministerie
711. dat dat weggefallen was
712. en dan kwam ik terecht
713. eigenlijk bij die Tutsi
714. en dat draaide niet
715. en dat boterde niet

Maria:

716. Die wist altijd alles beter

Floris:

717. Nee
718. omdat uiteindelijk
719. de afspraken

720. die waren gemaakt geweest
721. met een andere
722. en door het feit
723. dat dat een Hutu was
724. klopte dat niet
725. dus dan zijn wij eigenlijk vertrokken
726. zagezegd als persona non grata
727. het ging er niet meer
728. dus moesten wij daar weg
729. niet officieel met de zweep en zo
730. maar in elk geval
731. wij moesten daar weg

Emmelie: Jullie werden verdacht?

Floris:

732. ja
733. in zekere zin wel
734. niet uitgesproken
735. daar is het goed geweest
736. dat de Ambassade
737. ons gesteund heeft
738. omdat je dan natuurlijk hulp hebt
739. voor de papieren
740. en op een rustige manier
741. kunt vertrekken

Maria:

742. en die hebben dan gezorgd
743. dat we met de papieren
744. in orde waren
745. want als we aan het opstappen
waren
746. is Jan Maegh gekomen
747. met de papieren van Peter

Emmelie: En zouden jullie anders niet zijn kunnen vertrekken?

Maria:

748. nee

Floris:

749. jawel

Maria:

750. misschien wel
751. maar met veel te betalen
752. of ik weet het niet wat

Floris:

753. dat zou een beetje moeilijker zijn geweest
754. maar ze zouden ons daar niet gehouden hebben

Maria:

755. en dan zijn we
756. met de laatste Congo-boot
757. met *de Lumumba*
758. zijn we naar huis gekomen
[Maria begint te lachen]

Emmelie: Als dat dan allemaal gebeurde in Burundi op het einde, hadden jullie dan geen schrik?

Floris:

759. schrik hadden we niet

Maria:

760. nee
761. we hadden geen schrik

Floris:

762. maar we waren alles kwijt

Maria:

763. maar alles

764. al ons geld was weg

Floris:

765. we zijn teruggekomen

766. vanuit Congo

767. en we hadden niets

Maria:

768. we hadden niets meer

769. niets meer

770. we hebben dat thuis

771. tegen ons ouders

772. nóóit durven zeggen

Floris:

773. het is daarmee

774. dat we over die feiten

775. nooit niet veel verteld hebben

Maria:

776. daarom was ik verplicht

777. van bij mijn moeder te wonen

778. Ik had

779. vier valiezen

780. twee kinderen

781. en één man

Floris:

782. [grapt] die valiezen heeft ze niet
meer

Maria:

783. en dan zijn wij

784. terug van nul begonnen

785. van min nul

786. zijn we begonnen

787. en dan hebben we toch

788. tegen één broer van Peter gezegd

789. tegen nonkel Ivo

790. en dan heeft hij ons

791. [bedrag] frank geleend

792. en die heeft dan gezegd:

793. *“Mieke, dat betaalde alleen terug als
je kunt”*

794. dus dat was chique

795. en zo zijn we terug begonnen

Emmelie: Als ik dat dan mag vragen, want
je moet echt wel aangeven wanneer je
niet meer daarover wilt praten. Maar zijn
jullie dat geld, of alles dat jullie daar
moesten achterlaten, was dat door de
overheid daar?

Floris:

796. maar wij hebben in dat bedrijf

797. niet geïnvesteerd

798. maar we hadden niets om te
investeren

Maria:

799. wij hadden ook geen schuld, hè

800. wij hadden geen schuld, hè

801. niemand, hè

802. nee, nee

Floris:

803. maar we hadden

804. geen bezittingen meer

Emmelie: En hetgeen dat jullie daar dan
nog hadden, is gewoon afgenomen door
de overheid?

Floris:

805. ja, ja [stilte]

806. maar wij hadden

807. wel geïnvesteerd

808. want wij hadden
809. twee auto's gekocht

Maria:

810. ja papake
811. maar wat was dat?

Floris:

812. ja ja
813. maar dat was hetgeen
814. dat we hadden
815. dat was hetgeen
816. dat we verdiend hadden
817. op twee jaar Congo

818. als wij afgestudeerd zijn
819. dan hadden wij een hemd en een
broek
820. zo zijn wij gestart
821. wij hadden niks
822. en in het gevang
[‘het gevang’ is een verwijzing naar
Maria’s moederlijk huis. Zij woonden in de
gevangenis van Leuven, aangezien haar
vader gevangenisdirecteur was.]

823. was we niet te veel te rapen
824. en wij
825. waren thuis ook niet rijk

Maria:

826. ik had
827. een naaimachine
828. en Peter had een rekenland

Floris:

829. een rekenland en naaimachine
830. dat was ons bezitting
831. als we zijn afgestudeerd
832. en dan zijn wij naar Congo gegaan
833. en hebben we daar goed geld
verdiend
834. en met dat geld
835. hebben we twee auto's gekocht
836. en die twee auto's
837. die hebben wij meegenomen
838. naar de Congo
839. en die zijn daar gebleven

840. dus wij zijn teruggekomen
841. we hadden geen auto's meer
842. maar we hadden ook niets anders
843. want we hadden geen inkomsten
meer
844. en zo zijn wij dan terug begonnen
845. en dan ben ik bij Bayer
846. met begonnen
847. en nu zijn we immens rijk
[grapt]

[Maria begint heel hard te lachen en Floris
glimlacht]

Maria:

848. we hebben het goed
849. maar niet immens rijk
850. we hebben het goed papake
851. en we zijn content

6.2.5 Interview met Floris Degreef op 4 november 2025, I#5

Totale duur: 1:29:20

Emmelie: ik weet wel wat je deed in de BCK, want dat heb je al heel uitgebreid uitgelegd. Maar ik weet niet zo goed hoe ik jouw positie in dat bedrijf moest zien. Was dat hooggeplaatst of?

Floris:

1. Nee
2. nog niet
3. ja relatief natuurlijk
4. omdat je blanke was
5. je had eigenlijk
6. de lagere uitvoerende klasse
7. en dan had je de ingenieurs
8. die erboven stonden
9. die waren gewoonlijk
10. voor een gebied
11. of een bepaald takenpakket
12. verantwoordelijk
13. er was een scheiding
14. tussen burgerlijke bouwkunde
15. alles wat met de bouw te maken had
16. en die werden natuurlijk
17. nog onderverdeeld in zones
18. maar die zones waren
19. op dat ogenblik heel groot
20. je had op dat ogenblik
21. 1 of 2 chef d'entretien de la voie
22. chef van het onderhoud van de sporen
23. je had er een stuk of 3
24. op dat ogenblik
25. en één van die 3 was ik
26. daarboven kwam dan de districtchef
27. die was niet alleen verantwoordelijk
28. voor het spooronderhoud

29. maar ook bijvoorbeeld
30. voor het mechanisch onderhoud
31. en elektrisch onderhoud
32. je had 3 sectoren
33. burgerlijke bouwkunde
34. mechanica
35. en elektriciteit
36. dat waren zagezegd
37. de verticale splitsingen
38. horizontaal had je de plaatselijke
39. maar die plaatselijke
40. was dus eigenlijk heel groot
41. en boven de d'entretien de la voie
42. kwam dan de district
43. district was dus ook regionaal geregeld
44. en dan had je dus de regionale directies
45. boven de district
46. en boven de directies kwam
47. de algemene directie
48. en die zat voor ons in de BCK
49. in Elisabethville
50. kun je dat zien?

51. verticaal naar gelang de specialiteit
52. horizontaal naar gelang het gebied

Emmelie: werd jij op een bepaalde manier ook geëvalueerd in dat bedrijf?

Floris:

53. ja, ja
54. regelmatig he
55. dat had ook rechtstreeks
56. belang voor uw loon en voor promotie
57. jaja

- 58. maar de voornaamste sector
- 59. waarop geëvolueerd werd
- 60. was de veiligheid
- 61. veiligheid was heel belangrijk

Emmelie: had je ooit conflicten toen je bij de BCK werkte?

- 62. Ja
- 63. er was één chef
- 64. als ik in Luluabourg was
- 65. had ik wel problemen
- 66. met Staumont
- 67. dat ging niet zo goed
- 68. laat ons het zo zeggen
- 69. dat was mijn chef
- 70. en dat was een Waal
- 71. en dat was een technisch ingenieur
- 72. ik was burgerlijk ingenieur
- 73. en Vlaming
- 74. dus die twee dingen te samen
- 75. dat ging eigenlijk niet zo goed
- 76. er was geen discussie op het werk
- 77. maar eerder op vlak van taal en graad

Emmelie: Discussie over graad?

- 78. dat was een gevoel eigenlijk
- 79. het was degene die eigenlijk
- 80. mij moest evalueren

Emmelie: Had hij de indruk dat zijn diploma beter was of?

Floris:

- 81. dat is de discussie
- 82. die altijd standhoudt
- 83. in een hiërarchie *hé*

Emmelie: Was die evaluatie schriftelijk?

Floris:

- 84. die was schriftelijk
- 85. dat bestond gedeeltelijk uit punten
- 86. en gedeeltelijk uit woorden
- 87. en die werd ook besproken

Emmelie: Heb je ooit negatieve ervaringen gekend?

Floris:

[zucht omdat hij de vraag moeilijk vindt]

- 88. och
- 89. nee niet speciaal
- 90. alleen dat gevoel
- 91. dat je zegt
- 92. ja ik had toch
- 93. een paar punten meer mogen hebben
- 94. dat was bij Staumont
- 95. dat was het gevoel
- 96. dat een beetje persoonlijk was
- 97. voornamelijk het gevoel
- 98. van Vlaming tegen Waal
- 99. wat op andere plaatsen
- 100. eigenlijk veel minder voorkwam

- 101. Liétard was ook een Waal
- 102. en dat ging eigenlijk heel goed

Emmelie: Heb je nog zulke zaken tegengekomen?

Floris:

- 103. dat was natuurlijk een gevoel
- 104. dat je dikwijls uzelf aanpraatte
- 105. als je met iemand
- 106. niet goed overeenkomt
- 107. zoek je een reden
- 108. en als je dan bijvoorbeeld
- 109. dat je zelf nog niet 100%
- 110. goed Frans kunt
- 111. en dat je fouten maakt in uw teksten

- 112. en aan de andere kant
- 113. is een Waal
- 114. en die corrigeert die
- 115. dan heb je het gevoel
- 116. dat je door die Waal
- 117. achteruit gesteld wordt *hé*

- 118. ik heb zeker geen redenen gehad
- 119. om te zeggen
- 120. dat ik in het BCK
- 121. ontevreden moest zijn
- 122. of omgekeerd
- 123. dat ze met mij ontevreden moesten zijn

Emmelie: Was dat wel bij de SORCA?

Floris:

- 124. nee
- 125. daar werden we niet beoordeeld
- 126. daar waren we expert
- 127. dat was een speciale firma
- 128. daar was iedereen expert
- 129. wij waren dan met
- 130. vijf of zes experts

Emmelie: Was dat een trapje hoger op de ladder, zeg maar?

Floris:

- 131. nee
- 132. dat waren geen trapjes
- 133. dat waren bijzit met allemaal
- 134. we hadden wel de chef de mission
- 135. dus dat was de ene
- 136. die verantwoordelijk was
- 137. voor iedereen tezamen

Emmelie: Ook ten opzichte van de BCK?

Floris:

- 138. nee
- 139. dat was een andere firma
- 140. dat kan je niet vergelijken

Emmelie: De BCK was nog een Belgisch bedrijf na de onafhankelijkheid, maar dat kwam nu onder Congolees bewind door de onafhankelijkheid—

Floris:

- 141. ik heb toch
- 142. geen zwarte directeur gezien
- 143. de directie die er was
- 144. dat was Grassaar
- 145. dat waren Walen
- 146. of Brusselaars

Emmelie: Wanneer je er werkte, heb je toen bepaalde spanningen of frustraties ervaren die te maken hadden met deze shift in macht?

Floris:

- 147. ja
- 148. natuurlijk
- 149. dat werden natuurlijk zwarten
- 150. die in één keer
- 151. verantwoordelijk waren voor posities
- 152. waar ze eigenlijk
- 153. nog niets van kennen
- 154. zwarte gouverneurs en zo
- 155. dat is natuurlijk een verschil
- 156. als jij tot de leidinggevende
- 157. en de bezittende klasse behoort
- 158. dan heb je een andere positie
- 159. als wanneer je
- 160. in een keer van die piédestal
- 161. moet afkomen
- 162. en moet toegeven

163. dat anderen het voor het zeggen hebben
164. alleen maar over het feit
165. dat zij dus tot dat land behoren
166. dat is een groot verschil *hé*
167. en dan moest hij natuurlijk
168. op een andere manier handelen
169. of aanspreken als vroeger

Emmelie: En je merkte wel vier jaar later dat er...?

Floris:

170. dat was natuurlijk anders
171. maar dat ging toch

Emmelie: En heb je ooit zo conflicten geweten?

Floris:

172. goh
173. echt geweten niet
174. maar dat er bijvoorbeeld
175. gezegd werd,
176. *“godverdomme die stomme neger”*
177. dat werd natuurlijk wel gezegd
178. en omgekeerd
179. zullen de zwarten
180. zich ook wel tegenover chefs
181. die blank waren
182. verzet hebben
183. de toestand was anders
184. maar het waren geen dramatische toestanden

Emmelie: Dat gaat dan natuurlijk enkel over het bedrijf, maar zou je zeggen dat er ook buiten, dan dat je nu in een Congolees land zat in plaats van dat land deel was van België?

Floris:

185. ja
186. dat was zekers te zien
187. als je andere ministers
188. en ander gouverneurs had
189. dan wordt het natuurlijk—
190. vroeger waren het de blanken
191. die voor het zeggen hadden
192. en in de ene keer worden
193. het de zwarten
194. die voor het zeggen hadden
195. dat natuurlijk verandert
196. en dat je je op een andere manier
197. moet gaan gedragen
198. dat is normaal

Emmelie: En denk je dat er heel veel veranderd is? Daardoor?

Floris:

199. ja
200. natuurlijk
201. alles
202. bedrijven die goed functioneerden
203. die in één keer failliet gaven
204. door het feit
205. dat ze onbekwaam waren

Emmelie: Doordat er een zwarte werd aangesteld?

Floris:

206. ja
207. maar niet omdat ze zwart waren
208. maar omdat ze
209. nog niet in staat waren
210. om zo'n leiding te nemen

Maria:

211. als je nu de miserie in Congo ziet
212. wat is het gevolg daaraan

Floris:

- 213. wij waren nog
- 214. in de goede tijd daar
- 215. aan de ene kant
- 216. waren ze onafhankelijk
- 217. maar in elk geval
- 218. je was toch eigenlijk
- 219. in een land dat functioneerde
- 220. het functioneerde nog wel allemaal
- 221. omdat er ook nog
- 222. er was ook nog heel veel invloed
- 223. van de organisatie die bestond
- 224. je had een bestaande organisatie
- 225. waar dat uiteindelijk
- 226. sommigen van de leidinggevend
- 227. vervangen werden door zwarten
- 228. dat was eigenlijk op het ogenblik
- 229. dat wij daar waren
- 230. het feit
- 231. en het functioneerde nog

Emmelie: Bij de SORCA, had je daar nooit echt projecten?

Floris:

- 232. dat waren zogezegd projecten
- 233. maar je wist
- 234. dat die projecten
- 235. niet gingen uitgevoerd worden

Emmelie: En bij de SORCA had je daar meer contact met de overheid?

Floris:

- 236. ja
- 237. ik had meer contact
- 238. met de overheid
- 239. maar dat was eigenlijk
- 240. geen echt contact
- 241. dus als je naar een dorp gaat

- 242. wij gingen bijvoorbeeld
- 243. als expert naar een dorp
- 244. om te expliceren
- 245. ik zeg maar iets
- 246. om een stuk vliegveld aan te leggen
- 247. ze waren
- 248. geïnteresseerd in een vliegveld
- 249. dan ging je dus naar dat dorp
- 250. dan ging je daar
- 251. met de overheid gaan spreken
- 252. over een vliegveld
- 253. waarvan je zelf wist
- 254. dat dat nooit zou gebouwd worden
- 255. dan was dat natuurlijk
- 256. geen serieuze contacten

Emmelie: Maar jij ging wel met de overheid praten?

Floris:

- 257. ja
- 258. die overheid kwam
- 259. want dan werden er
- 260. samenkomsten georganiseerd
- 261. de notabelen van dat dorp
- 262. kwamen ook af
- 263. ik zeg maar iets
- 264. dan kwamen ze af
- 265. met een levende kip
- 266. en dan kreeg je een levende kip
- 267. dat was ook een vorm van corruptie
- 268. als je dat wilt zeggen
- 269. aar waarom was dat?
- 270. dat was omdat
- 271. als jij dus op positie nul staat
- 272. en in één keer zeggen ze
- 273. jij staat nu in één keer
- 274. van boven aan de kop
- 275. Waarom?

276. Omdat jij dat kent?
277. Nee
278. omdat jij zwart bent
279. ja dan kan dat niet functioneren

280. en daar werd natuurlijk wel
281. af en toe iets uitgevoerd
282. bijvoorbeeld een stuk
283. ik zeg maar een stuk reling
284. werd gebouwd
285. van een paar honderd meter
286. ja
287. dat was ook een project

Emmelie: Je kon er niet veel bereiken, vond je?

Floris:

288. nee
289. dat was...
290. ik ben er maar een jaar gebleven

Emmelie: Heb je in Congo veel te maken gekregen met corruptie?

Floris:

291. dat is een moeilijke vraag geweest
292. jawel
293. natuurlijk dat
294. jawel
295. ik heb ooit eens een keer
296. een toelating moeten vragen
297. voor een geweer
298. en om die toelating te krijgen
299. stak er toevallig
300. 100 Makuta's of 100 frank
301. tussen de papieren
302. er was zeker corruptie

Emmelie: En zou je zeggen dat jij daar veel mee geconfronteerd bent?

Floris:

303. nee
304. veel niet
305. het meeste natuurlijk in Burundi,
306. omdat je daar
307. rechtstreeks te maken had
308. met de overheid
309. maar in Congo helemaal niet

Emmelie: En bij de SORCA meer?

Floris

310. nee
311. dat was een vorm van corruptie
312. maar heel belachelijk
313. als je spreekt voor een kip
314. maar als je maar 3 kippen hebt
315. en je geeft 1 kip weg
316. dan geef je heel veel
317. dat is dan een grote corruptie
318. en omgekeerd
319. als jij dus geen kippen hebt
320. en je krijgt één
321. dat is ook corruptie
322. alles is relatief

323. wat is corruptie?
324. dat is wanneer je iets geeft
325. of iets krijgt
326. zonder dat er
327. een rechtstreeks reden is
328. tenzij er een gunst tegenover staat

Emmelie: Was er veel contact met zwarten op de werkvloer?

Floris:

329. op de werkvloer wel, hè?
330. maar wat bedoel je
331. met de werkvloer?

332. de werkvloer bij het onderhoud
333. daar zijn de zwarten
334. op het spoor
335. natuurlijk heb je
336. daar contact mee
337. maar dat is contact van
338. "je moet dat doen
339. je moet dat doen"
340. maar bijvoorbeeld
341. we hebben nooit
342. geen zwarte thuis uitgenodigd gehad
343. om bijvoorbeeld te komen eten
344. nee
345. gedurende de tijd dat we er waren
346. eigenlijk niet

Maria:

347. toch in Burundi
348. hadden we toch veel mensen

Floris:

349. ja
350. maar dat waren
351. allemaal Vlamingen
352. dat waren allemaal Belgen
353. of blanken

Maria:

354. nee, Floriske
355. de mensen die voor ons werkten

Floris:

356. maar dat was ons personeel

Maria:

357. ons personeel
358. maar daar hadden we
359. contact met

Floris:

360. dat was contact
361. gelijk je hier hebt
362. met een werkvrouw
363. maar van bijvoorbeeld kameraden

Maria:

364. wij hadden geen zwarte kameraden
365. alleen bij mensen
366. met wie dat je moest werken
367. onderhandelen en ministerie

Emmelie: en als je enkel kijkt naar, niet naar privécontacten, maar dan op het werk, was dat vooral ondergeschikt?

Floris:

368. de contacten die ik bij de zwarten
gehad heb
369. in de BCK
370. dat was altijd als
371. ik de chef
372. en de zwarten ondergeschikt
373. dat was een structuur
374. die in het bedrijf nog gold
375. omdat er dus eigenlijk
376. nog onvoldoende leidinggevende
zwarten opgeleid waren

377. want je moet die natuurlijk
378. ook opleiden en vormen
379. maar er waren er nog niet genoeg
380. maar je zag wel
381. dat het aan het veranderen was
382. dat kon je wel merken

383. de brigadiers

384. zwarte brigadiers

385. die had je al wel

Emmelie: Wat zijn brigadiers?

- 386. dat zijn ploegchefs
- 387. dat is eigenlijk een ploegleider
- 388. die had je al wel
- 389. dat waren voornamelijk al zwarten
- 390. maar zo gauw
- 391. als je van een afdeling sprak
- 392. dan waren de zwarten
- 393. al ver in de minderheid

Emmelie: Was uw werk in Congo heel verschillend met uw werk in Burundi?

Floris:

- 394. ja
- 395. compleet verschillend
- 396. als je in de spoorwegmaatschappij zit
- 397. is het helemaal gespecialiseerd
- 398. terwijl als je moet
- 399. bijvoorbeeld
- 400. een villa van een directeur bouwen
- 401. dat is iets helemaal anders
- 402. en dan nog
- 403. als je iets aan het uitvoeren bent
- 404. in een bepaalde maatschappij
- 405. met een bepaalde structuur
- 406. dat is iets anders
- 407. dan wanneer je
- 408. zelf de structuur bent
- 409. versta je wat ik wil zeggen?

Emmelie: Ja, jij werd daar hoofd van dat bedrijf, want jij wordt zelfstandig?

Floris:

- 410. ja
- 411. natuurlijk
- 412. van dat bedrijfje

Emmelie: En in vergelijking met uw positie met de SORCA en dan als zelfstandige met

de overheid in Burundi, was dat heel verschillend?

Floris:

- 413. die wel natuurlijk
- 414. ik zeg het
- 415. met de BCK en de SORCA
- 416. bij de BCK hadden we
- 417. met de overheid geen contact
- 418. de SORCA was dus eigenlijk
- 419. een schijncontact
- 420. als je dus eigenlijk in een firma zit
- 421. die uiteindelijk alleen
- 422. de bedoeling heeft
- 423. van de last te verminderen
- 424. dat is geen contact hebben
- 425. en natuurlijk als je dan
- 426. in een firma zit
- 427. die werken uitvoert
- 428. en je moet werken krijgen
- 429. dat is een ander contact

Emmelie: En hoe waren jouw contacten daar met de overheid in Burundi?

Floris:

- 430. in het begin goed
- 431. heel goed

Maria:

- 432. totdat de president vermoord is
- 433. en dan was het om zeep

Emmelie: Micombero?

Floris:

- 434. nee,
- 435. Micombero is niet vermoord geweest
- 436. het was een directeur
- 437. die vermoord geweest is

438. of minister?

Maria:

439. ja, de minister

440. Floriske

441. waar wij heel goed contact mee
hadden

442. oe noemde die het toch weer?

Floris:

443. wij dachten dat hij directeur was

444. en dat hij uiteindelijk

445. misschien niet echt een directeur was

446. maar aan de top stond van—

447. in elk geval

448. in de periode van 69

449. is het daar onrustig

Emmelie: Ja, buiten wat je al hebt verteld,
dat je direct hebt meegemaakt, maar dat
je in contact kwam met je Tutsi. Hadden
jullie dat op nog andere vlakken gemerkt?

Floris:

450. je hoorde dat

451. maar ja

452. dat werd altijd wel gesproken

453. daar is de een of andere vermoord

454. of daar is onrust

455. of daar is dat

456. dat werd ook wel gezegd

457. als wij dus

458. naar de fabrieken gingen

459. van Teza en Regura

460. geloof ik

461. dat je moest oppassen

462. want er waren bandieten

463. gesignaleerd enzo

464. het was wel onrustig in die tijd

465. maar goed

466. die was wel niet zo...

467. het binnenland was niet zo veilig

468. of gaf de indruk van

469. niet veilig te zijn

470. maar wij reden toch door de *brousse*

471. naar de fabrieken...

472. de theefabrieken

Emmelie: En dat gevoel van onveiligheid,
was dat meer in Burundi dan in Congo?

Floris:

473. dat was meer

474. dat was meer in Burundi dan in
Congo

475. dat was natuurlijk

476. nog een andere reden

477. het Swahili

478. dat verstonden we

479. we verstonden beter

480. de Congolezen in hun taal

481. dan bijvoorbeeld in Burundi

482. Burundi die hadden

483. een eigen speciale taal

484. en daar kon je niets van verstaan

Emmelie: Heb je daar een beetje opgepikt
na twee jaar?

Floris:

485. van Burundi nee

486. niets

487. maar in Swahili

488. trokken we ons plan wel

489. maar van Burundi

490. daar verstond ik niets van

491. ja

492. dat speelt een rol

493. als jij dus met iemand

494. geen woord kunt wisselen

495. dat is gelijk als met een Chinees
496. als je geen woord Chinees kent
497. en die trekken gezichten
498. je weet niet waarom
499. ze gezichten trekken
500. terwijl als je een beetje weet...
501. een paar woorden kent
502. en je zegt een goede dag
503. op zijn manier
504. komt anders over

Emmelie: Vond je daar dat er spanningen waren tussen wit en zwart?

Floris:

505. nee
506. er waren meerdere spanningen
507. ondereen
508. in Burundi waren er
509. zeker meer spanning onder elkaar
510. die wij beter voelden

Emmelie: Hoe bedoel je?

Floris:

511. omdat de streek
512. waar wij in de Congo waren
513. daar waren eigenlijk al streken
514. die voornamelijk door, ja—
515. waar dat waren vroeger
516. veel blanken waren
517. en nog waren
518. door de sporen

[onderbreking]

Emmelie: Je was aan het vertellen over in Congo dat de blanken daar al heel lang aanwezig waren. Op de vraag of je in Burundi veel conflict tussen wit en zwart merkte en dat je zei dat dat eerder in Congo was.

Floris:

519. ik zal het zo zeggen
520. in Burundi hebben we
521. minder problemen gezien
522. tussen de zwarten en de blanken
523. daar waren de problemen
524. tussen de Tutsi's en de Hutu's
525. dat was eigenlijk heel duidelijk
526. maar wij wisten daarvan
527. en als je als Vlaming of als blanke
528. als je je daar eigenlijk
529. tussenuit houdt
530. wat je moest doen
531. dan lieten ze je ook rust
532. maar natuurlijk
533. als je een kant zou kiezen
534. dan had je problemen

Emmelie: En dat is wat er een beetje gebeurd is?

Floris:

535. op het einde van
536. als wij weg gegaan—
537. of als ze denken
538. dat je kan kiezen
539. is het voldoende

Emmelie: Mag ik vragen wat je daar allemaal deed voor werk in Burundi?

Floris:

540. daar hebben we voornamelijk
541. een paar steenfabrieken gebouwd
542. maar ja
543. een theefabriek
544. is met alles wat er op
545. en er aan hoort
546. dus de wegenwerken
547. maar dat zijn klein werkjes

548. bijvoorbeeld
549. in Teza hebben we
550. een elektrische centrale gebouwd
551. maar als ik zeg
552. elektrische centrale
553. dan is dat lachwekkend
554. in vergelijking met hier
555. de bron van energie
556. was bijvoorbeeld het water
557. dus je had het water
558. daar van boven stond
559. en ik zeg maar 50 meter lager
560. moest het water aankomen
561. dat was een watervalletje
562. van 50 meter

[...]

563. maar ik heb mijn eindwerk—
564. heb ik u dat niet gegeven?

Emmelie: Jawel, ik heb dat thuis liggen.

Floris:

565. want daar kun je
566. een paar dingen uithalen

Emmelie: Dat is ook uit eigen ervaring?

Floris:

567. ja
568. dat is uit eigen ervaring
569. want die zit er in
570. maar natuurlijk ook
571. uit de boeken
572. dat is zagezegd
573. een eindwerk
574. dat ik eigenlijk tien jaar later
575. gemaakt heb
576. daar kun je wel
577. het een en het ander uithalen

578. voor het fabriek
579. en dan een ander werk
580. dat we nog gemaakt hadden
581. dat was dus eigenlijk
582. een nieuwe woning voor
583. waarschijnlijk was dat een minister
584. ik weet het niet meer
585. voor wie het was
586. maar dat was
587. dus een grote villa
588. dat we gemaakt hebben

589. er waren eigenlijk
590. relatief veel kamers aan
591. maar door het feit
592. dat er geen geld was
593. is die meer
594. en meer
595. gekrompen
596. en op het einde
597. was dat een groot huis

Emmelie: En voor wie was dat?

Floris:

598. dat moet voor een grote directeur
599. of voor een minister geweest zijn
600. want er waren
601. natuurlijk wel veel directeurs
602. en ministers
603. zoals bij ons

Emmelie: Mag ik vragen wat voor bedrijf dat eigenlijk was. Was dat constructiebedrijf?

Floris:

604. het bedrijf in Burundi?
605. dat was dus
606. *Les Entreprises Degreef et Heylen*
607. dat was dus een bouwbedrijf

Emmelie: En is die ook ooit actief geweest in Congo?

Floris:

608. ja

609. die is oorspronkelijk

610. in Kamina ontstaan

611. mijn oudste broer

612. is vertrokken in 1949

613. als tekenaar bij de firma Motoisi

614. Motoisi was een Brusselse firma

615. die werken uitvoerde in de Congo

616. en na een jaar

617. heeft het mijn broer gezien

618. wat ik hier doe

619. voor die firma Motuasi

620. waar de Motuasi het geld op strijkt

621. dat kan ik zelf doen

622. en heeft in zich zelfstandig gemaakt

623. en heeft inderdaad

624. dan goed geld verdiend

625. als ondernemer

626. maar natuurlijk

627. hij heeft eigenlijk tamelijk vlug

628. samengegaan met Heylen

629. en die firma

630. heeft goed werk gemaakt

631. dat waren ook

632. voornamelijk huizen en zo

633. de villa's dat ze maakten

634. en dan

635. tot hij ook in Burundi

636. een firma opgericht

637. een zetel

638. en die is ook goed gegaan

639. totdat wij vastgesteld hebben

640. dat er bedrog was

641. maar tot 1960

642. hebben die veel geld verdiend

Emmelie: En als jullie terug zijn gekomen, dan hebben jullie daar wel totaal geen gevolgen aan overgehouden?

Floris:

643. ja

644. een lege portemonnee

Emmelie: En verder waren er geen schulden aan overgehouden?

Floris:

645. nee

646. want bijvoorbeeld

647. wij hadden nog wel

648. een Congolese regeling

649. maar dat kan misschien

650. een paar honderd Makuta's

651. opgestaan hebben

652. want dat was

653. een tijd voor de Makuta's

654. maar wij zijn teruggekomen

655. en we hebben van Congo

656. en Burundi

657. niets meer gehoord

658. mijn vingerafdrukken zullen ze

659. er nog wel eens hebben

660. die zullen wel

661. in Burundi nog bestaan

662. want die hebben ze

663. daar ooit genomen

[begint te lachen]

Emmelie: Echt? Waarom?

Floris:

664. omdat ik

665. eigenlijk
666. zagezegd
667. zou kunnen een kant gekozen hebben
668. van de Hutu

Emmelie: Ben je daarvoor gearresteerd?

Floris:

669. wel
670. ja gearresteerd
671. maar eigenlijk
672. geen gevangenis
673. wel zagezegd ondervraagd geweest
674. enzoverder
675. maar we kunnen zeggen
676. een ervaring
677. zoals men nogal eens heeft
678. als men in een vreemd land komt
679. dus als je eigenlijk ondervraagd wordt
680. door de overheid
681. of de plaatselijke politie
682. dat is meestal
683. een onaangename ervaring
684. maar er is niets
685. aan overgehouden

686. maar door het feit
687. dat wij in een goede relatie zaten
688. met de ambassade
689. als Mieke gezegd heeft
690. was het allemaal nogal goed gegaan

Emmelie: In Burundi hadden jullie meer contacten met de zwarten ook?

Floris:

691. ja
692. door het feit
693. te werken natuurlijk

694. een ander contact
695. daar had je eigenlijk
696. al stielmannen en zo
697. kleine ondernemers
698. waar je moest mee samenwerken
699. bijvoorbeeld
700. als jij grond moet transporteren
701. of grind
702. dat konden
703. die zwarte aannemers
704. ook al
705. om grond te transporteren
706. moet je niet blank zijn
707. om het zo te zeggen
708. dat waren Italianen en Portugezen
709. maar daarnaast
710. had je dus de Grieken en de zwarten

Emmelie: En was dat ook in Congo zo?

Floris:

711. dat zal wel bestaan
712. maar daar weten we niets van
713. daar zaten we met de BCK
714. en de BCK
715. was een grote firma
716. en die had haar eigen contracten
717. daar kwamen wij niet tussen

Emmelie: Want over het algemeen wordt gezegd dat wanneer Congo onafhankelijk is geworden, politiek werd dat wel gedekoloniseerd, zeg maar. Maar economische invloeden in Congo zijn wel nog voor een lange tijd blijven doorwegen. En ook vooral in Katanga, omdat dat best een welvarende—

Floris:

718. daar bestonden ook
719. de grootste industriële firma's

- 720. en die firma's
- 721. waren meestal blanken
- 722. buitenlanders
- 723. en als je groot genoeg bent
- 724. dan kun je geen blijven bestaan

Emmelie: En had je het idee dat dat ook zo in Burundi bestond?

Floris:

- 725. daar heb je minder
- 726. omdat
- 727. dat het een veel kleiner land was
- 728. en economisch
- 729. had Burundi en Rwanda
- 730. op dat ogenblik
- 731. weinig te betekenen
- 732. die hadden geen grondstoffen
- 733. als je dat vergelijkt met Katanga
- 734. dan moest je maar
- 735. de rijkdom
- 736. voor uw voeten wegscheppen
- 737. bij wijze van spreken
- 738. terwijl als je dat moet doen
- 739. met thee en koffie
- 740. dan gaat dat minder

- 741. nee
- 742. er was een groot verschil
- 743. tussen Congo, Rwanda en Burundi
- 744. ik stel me soms de vragen
- 745. hoe is het mogelijk
- 746. dat Rwanda zo veel machtiger is
- 747. tegenover Congo
- 748. dat zoveel groter is

[...]

Emmelie: Het is ook wel interessant om te zien hoe mensen zich soms dingen herinneren. Heb je het gevoel dat veel van je herinneringen veranderd zijn door ook

de maatschappij die heel anders over die periode is gaan denken?

Floris:

- 749. de herinneringen
- 750. zijn misschien niet veranderd
- 751. maar de interpretatie
- 752. van de herinneringen
- 753. die zijn zeker veranderd

- 754. wat er wel zo is
- 755. wij zijn samen een keer
- 756. met ons vrienden van Burundi
- 757. zijn we een keer op bezoek geweest
- 758. in het museum van Tervuren
- 759. en daar hadden we
- 760. een rondleiding van een dame
- 761. van een *mulat*
- 762. en die van het begin
- 763. tot het einde
- 764. bekritiseerde die in feite
- 765. het koloniaal systeem
- 766. en koning Leopold II
- 767. wij hadden zo de indruk
- 768. dat wij eigenlijk
- 769. tot een groep
- 770. van de bandieten behoorden
- 771. daar zijn we wel kwaad weggegaan
- 772. dat moeten we zeggen

- 773. wij hebben nooit de indruk gehad
- 774. dat wij de zwarten
- 775. daar mishandeld hebben
- 776. of slecht behandeld hebben
- 777. in tegendeel

- 778. het is gemakkelijker als je rijk zijt
- 779. en in onze ogen waren wij
- 780. ten opzichte van
- 781. ons bediende personeel

782. waren wij rijk
783. maar ik zeg
784. het is gemakkelijker rijk te zitten
785. dan arm

Emmelie: En hadden jullie toen een bepaalde, niet met het bezoek aan Tervuren, maar vroeger in een tijd, had jij bepaalde ideeën over het koloniale systeem?

Floris:

786. nee
787. wij zijn niet
788. in het kader van
789. het koloniale systeem
790. naar ginder gegaan
791. en we hebben ons daar
792. ook geen gedachten over gemaakt

793. zij waren al onafhankelijk
794. en dus wij gingen naar
795. een onafhankelijk land
796. en in onze geest was dat al zo
797. Congo was al onafhankelijk
798. en ze zijn
799. ooit een Belgische kolonie geweest

800. maar wij zijn wel
801. op een paar vergaderingen geweest
802. voor Zuid-Afrika
803. en daar

[nadruk]

804. voelden wij wel
805. dat het uiteindelijk een systeem was
806. waar wij niet achter kunnen staan

Emmelie: Ja. Deden zo'n zaken u dan zo nadenken over?

Floris:

807. [zucht] ja
808. Nadenken
809. wij waren geen nadenkers
810. we gingen naar daar

[...]

Emmelie: Ja, want als je zegt, daar konden wij niet achter staan, dat is toch in de zin van het apartheidssysteem?

Floris:

811. wij hebben eigenlijk
812. ook het koloniaal systeem
813. als dusdanig
814. hebben wij ook niet gekend
815. ik weet dat wel
816. dat zijn misbruiken geweest
817. en wij wisten dat ook wel
818. dat er op dat ogenblik
819. dat we daar waren
820. dat er in de voorbije periode
821. misbruiken waren
822. of dat er blanken waren
823. die zwarten kleineerden
824. of mishandelden
825. dat wisten wij wel
826. dat dat die er waren
827. maar wij hebben
828. dat zelf in onze omgeving
829. van vrienden
830. en kennissen
831. nooit meegemaakt

Emmelie: Jullie zaten in een dekoloniserende context. En jullie ouders zijn bijvoorbeeld eigenlijk in een koloniale context—

Floris:

832. ik denk dat onze ouders

833. daar nog nooit
834. veel bij stilgestaan hebben
835. onze ouders
836. dat was zo
837. "onze oudste zoon
838. die is in Congo"
839. punt
840. gedaan

841. en dan weet ik wel
842. dat als hem de eerste keer
843. of een van de eerste keren
844. teruggekomen is
845. dat hem een mooie
846. grote
847. opvallende
848. Amerikaanse auto had
849. die had hem hier gekocht
850. en dat was een lichtblauwe auto
851. dus die viel goed genoeg op
852. en daar moet ik wel zeggen
853. dat mijn vader
854. liever had dat
855. hij niet voor de deur zette in Leuven
856. omdat het me zo opviel
857. omdat zo'n auto bestond gewoon
858. in Leuven op dat ogenblik niet
859. en dan zo'n auto

860. hoe heb jij die verdiend?
861. het geld van de *negerkes* te pakken
862. er was wel in de jaren 50
863. een zekere tijd
864. van de Belgen die in België waren
865. ten opzichte van de koloniale
866. omdat de koloniale
867. als ze terugkwamen
868. nogal een beetje opvieren
869. of deden om op te vallen
870. en dat was zelfs
871. met het onderwijzend personeel zo

872. het personeel dat van daar kwamen
873. die vielen eigenlijk
874. ten opzichte van het onderwijzend
personeel van België
875. een beetje op

Emmelie: In de vorige interviews bespraken we al de Europese economische invloeden in Congo in verband met het idee van de ontwikkelingshulp. Europa, en België, wilde kennis en dergelijke doorgeven aan het Afrikaanse continent. Heb jij zoiets ook ervaren op economisch vlak?

Floris:

876. ja
877. dat gaat via de kerk
878. ik denk
879. wij hadden eigenlijk
880. met beschaving
881. of zo weinig te maken
882. want wij zijn uitsluitend
883. in het kader van de economie
884. naar daar gegaan
885. maar ik kan mij indenken
886. dat het onderwijzend personeel
887. meer in die richting contacten had

Emmelie: Want gewoon in jullie context is Congo gewoon onafhankelijk. Dus dan lijkt mij dat gewoon al moeilijker om te zeggen, heel kort door de bocht gezegd, "ik ga jullie manieren aanleren".

Floris:

888. inderdaad
889. er waren er anderen die dat deden
890. want natuurlijk
891. als wij daar waren
892. hebben ze ook

893. de eerste universiteit in de E-ville
geopend
894. er was nog geen universiteit
895. het koloniaal systeem
896. zoals het door de Belgen is toegepast
897. was anders
898. dan dat van de Engelsen bijvoorbeeld
899. de Engelsen hebben eigenlijk
900. een systeem opgebouwd
901. dat horizontaal omhoog ging
902. of omgekeerd
903. die hadden een systeem
904. dat in alle lagen van de hiërarchie
905. waren er al plaatselijke leden
906. die die plaatsen innamen

907. terwijl in België
908. België had gekozen
909. om de volledige bevolking
910. op te heffen
911. maar die zijn eigenlijk gestopt
912. op het één na laagste niveau
913. omdat ze te vroeg
914. onafhankelijk zijn geworden
915. die hadden eigenlijk nog tijd nodig

916. dat was een beetje
917. het Frans systeem
918. de Belgen hadden gedacht
919. we gaan
920. alle negerkes omhoog werken
921. terwijl de Engelsen zeiden
922. we zullen zorgen
923. dat alles ter plaatste al bestaat
924. in de structuur

Emmelie: En hoe zie jij dat?

Floris:

925. als ik zie

926. het koloniaalsysteem van de
Engelsen
927. en Fransen
928. is mislukt
929. en dat van de Belgen ook
930. dus geen enkel koloniaal systeem
931. dat eigenlijk een succes geworden is
932. het Spaanse systeem is mislukt
933. want in Marokko
934. kan je niet spreken van een succes
935. en de Italianen
936. die hebben geen systeem
937. ik denk dat er geen enkel systeem
938. kan blijven bestaan
939. als het gaat over
940. het verdrukken of het neerhalen
941. van een bevolking

Emmelie: Dan heb ik nog wel een vraag,
maar dat is wel iets anders. Niet meer zo...

Floris:

942. filosofisch.

Emmelie: Ja. Vond jij dat je leven in
Burundi er redelijk anders uitzag dan in
Congo? Jouw ervaringen?

Floris:

943. ik zal zeggen
944. ik heb meer geleerd
945. van mijn carrière achteraf
946. in Burundi
947. dan in Congo
948. omdat in Congo was het eerder
949. het opvolgen van regels
950. en het toepassen van procedures
951. terwijl eigenlijk in Burundi
952. was het plan trekken
953. en eigenlijk
954. zorgen dat je

955. uit de moeilijkheden kwam

956. die ervaring

957. die heeft mij achteraf meer nut—

958. die is voor mij meer nuttig

959. dan dat van de BCK

960. dat zou ik zeggen

961. maar als ik moet

962. over de centen spreken

963. dan kan ik alleen maar zeggen

964. dat in de BCK

965. heb je nog geld verdiend

966. en in de Bujumbura

967. heb ik het geld verloren

968. dus dat was een kunst

[zei hij best serieus.]

Emmelie: Mamike zegt dat ze met de Congolezen, vandaar wel in contact kwam met de markt. Dat zijn misschien geen diepgaande gesprekken, maar buiten op de werkvloer kwam jij in contact met de zwarte bevolking?

Floris:

969. geen

970. wij hadden geen contact

971. met de zwarten

972. tenzij beroepscontact

Emmelie: En qua omgang met u—

Floris:

973. we hebben nooit

974. geen problemen gehad

975. wij zijn natuurlijk

976. in een periode gekomen

977. waar je eigenlijk al wist

978. zij zijn onafhankelijk

979. zij zijn dus eigenlijk bij hun thuis

980. wij zijn hier de gasten.

Emmelie: Denk je dat dat voor iedereen al was?

Floris:

981. nee

982. dat was wel zeker niet

983. voor iedereen...

984. voor degenen

985. die Congo gekend hebben

986. voor de periode

987. was het zeker anders

988. dan voor ons

989. dat was voor hen

990. veel moeilijker dan voor ons

Emmelie: En zijn er grote verschillen tussen Congo en Burundi, dat u zijn opgevallen of dat je hebt beleefd?

Floris:

991. Emmelieke

992. wij zijn eigenlijk—

[wil beginnen zeggen dat hij er slechts een korte periode is geweest, maar denkt toch aan iets.]

993. ja,

994. ik zou het zo zeggen

995. de Burundezen

996. in onze ogen

997. die waren veel hoogmoediger

998. dan de Congolezen

999. die wij gekend hebben

Emmelie: En wat bedoel je met hoogmoedig?

1000. die waren veel

1001. meer overtuigd van zichzelf

1002. gewoon in de manier van doen

1003. als jij twee mensen ziet

1004. en jij zegt de ene goedendag
1005. en dan staat er een andere naast
1006. en dan zeg jij ook goedendag
1007. en de die kijkt nors weg
1008. en de andere kruipt voor u
1009. dat is een groot verschil

1010. eigenlijk waren de Burundezzen
1011. om het zo te zeggen
1012. onvriendelijker
1013. dan de zwarten die we kennen
1014. in de Congo
1015. de Congolezen waren vrolijker
1016. de Burundezzen
1017. waren vooral Tutsi's
1018. dat was een fier volk
1019. meer hoogmoedig dan fier
1020. zou ik zeggen
1021. maar die hadden ook
1022. natuurlijk al een andere groep
1023. die ze kleineerden
1024. en dat waren de Hutu's

Emmelie: In Congo was er gewoon een beetje nog spanningen tussen blank en zwart. Dat op veel vlakken toch wel een invloed had. Dat in Burundi een heel andere situatie gaf?

Floris:

1025. ja
1026. ze hadden hun eigen problemen
1027. of ten minste
1028. dat kwam zo over
1029. want ja
1030. Congo was groot
1031. en ik kan me indenken
1032. dat in Oost-Congo
1033. of ik zou zeggen Noord-Congo
1034. en Zuid-Congo
1035. dat er wel een groot verschil was

1036. in de mentaliteit ook
1037. Zuid-Congo was rijk
1038. van Noord-Congo
1039. weet ik het zo goed niet
1040. ik kan niet spreken
1041. voor dingen die ik niet ken
1042. of niet beleefd heb
1043. Bukama was bijvoorbeeld
1044. een stad in de buurt
1045. van Port-Francqui
1046. dat was een vuile stad
1047. waarom was die vuil?
1048. daar werden kolen ontgonnen
1049. dus die stad was veel vuiler

Emmelie: En als jij nu zo zegt, alleen het verschil tussen de Burundese en Congolese, dat je net zei, had je dat idee ook met de huishoudelijke hulp?

Floris:

1050. nee
1051. want de Burundezzen
1052. die we hadden
1053. ik weet zelfs niet
1054. als ik eerlijk ben
1055. van welke groep—
1056. of dat bijvoorbeeld
1057. onze Zamo
1058. dat was de grote man
1059. of dat nu een Tutsi was
1060. of een Hutu
1061. dat weet ik zelfs niet
1062. dat interesseerde ons
1063. eigenlijk ook niet

Emmelie: Woonden die bij jullie?

Floris:

1064. in Luluabourg
1065. hadden wij in de tuin vanachter

1066. een woning
1067. waar dat zwarten
1068. konden inwonen
1069. maar die woonden er al niet meer
1070. dat was al een systeem
1071. dat voorbij was
1072. dat was een systeem
1073. waarbij het bediendepersoneel
1074. echt uw eigen personeel was
1075. in onze tijd
1076. woonde die al in het dorp
1077. de woning van de zwarten
1078. die er in een tuin was
1079. hebben wij gebruikt als kippenhok

Emmelie: Bij de BCK in de SORCA
woonden jullie in cités?

Floris:

1080. nee
1081. wij woonden apart
1082. daar waren cités
1083. en in de BCK waren er cités

Emmelie: Wat is dat dan exact?

Floris:

1084. dat was een concentratie
1085. van allemaal dezelfde woningen
1086. waar alles was
1087. met school
1088. en alles inbegrepen
1089. een inheemse stad
1090. terwijl in Burundi
1091. in SORCA was dat ook
1092. maar daar hadden wij weinig mee te
maken
1093. omdat dat een cité was
1094. van de MIBA
1095. van de minière de Bakwanga
1096. terwijl in Bujumbura

1097. was dat niet
1098. de bevolking was daar veel meer
verspreid
1099. want die woonden meer in de
bergen

Emmelie: En bij die cités was dat dan ook
uitgesproken scheiding tussen de zwarte
en de...

Floris:

1100. nee
1101. er waren uitsluitend zwarten

Emmelie: En waar woonden jullie dan?

Floris:

1102. wij woonden apart
1103. in een aparte villawijk
1104. zou ik maar zeggen
1105. je kunt een villawijk noemen
1106. en je kunt
1107. een wijk van sociale woningen
beschouwen
1108. maar een klein sociale woning
1109. dat waren de cités van de zwarten
1110. en de villa's
1111. dat was eigenlijk als je hier ziet
1112. dat is een villa cités
1113. ik zou dan zeggen klein Brasschaat
[lacht]

Emmelie: En in Burundi was het ook veel
meer gemengd?

Floris:

1114. alleszins
1115. was er een scheiding tussen
1116. maar het gaat al wel meer
1117. dat je bijvoorbeeld

- 1118. een villa kon hebben
- 1119. met op korte afstand
- 1120. een paar inlandse woningen
- 1121. de inlanders woonden
- 1122. dichterbij de blanken
- 1123. of omgekeerd
- 1124. ik zou zeggen
- 1125. de blanken durfden
- 1126. dichterbij de zwarten komen
wonen

Emmelie: Heb jij opgemerkt dat er veel schrik was, niet per se vanuit jullie, maar dan vanuit andere blanken ten opzichte van zwarten?

Floris:

- 1127. bij de zwarten
- 1128. bij de blanken
- 1129. waarbij wij te maken hadden niet

Emmelie: Weet jij waarom?

Floris:

- 1130. omdat het allemaal mensen waren
- 1131. die zich
- 1132. relatief fatsoenlijk gedroegen
- 1133. onder elkaar
- 1134. plus tegenover de zwarten
- 1135. maar als je natuurlijk
- 1136. blanken hebt
- 1137. die een stuk van de bevolking
- 1138. terroriseren
- 1139. omwille van de exploitatie
- 1140. bijvoorbeeld
- 1141. van een stuk bos of een mijn
- 1142. dan kun je daarbij rekenen
- 1143. dat je ook een reactie hebt
- 1144. van hun kant
- 1145. en dan heb je natuurlijk ook

- 1146. reden om schrik te hebben

- 1147. als je ze niet misbruikt
- 1148. dan is het ook minder te vrezen
- 1149. als wanneer je eigenlijk
- 1150. oorzaak bent van slechte gevoelens

Emmelie: En op de werkvloer dan? Ik heb het enkel nog maar anders gesteld. Maar had je soms misschien het gevoel dat er frustraties vanuit onderaf waren?

Floris:

- 1151. [zucht en haalt zijn schouders op]
die kunnen het wel geweest hebben
- 1152. maar dan trokken we ons
- 1153. ook niet alles aan
- 1154. je hebt dat hier
- 1155. in de fabrieken
- 1156. ook hé
- 1157. als je bijvoorbeeld
- 1158. ik heb ooit een keer
- 1159. als het staking was in 1986
- 1160. dan kwam ik
- 1161. met een auto aangereden
- 1162. en ik wilde binnenrijden
- 1163. met een auto
- 1164. en ik mocht niet
- 1165. ja
- 1166. dan zijn er twee manieren
- 1167. dat is ofwel je terugtrekken
- 1168. en zeggen
- 1169. "oké"
- 1170. ik zal straks wel zien"
- 1171. ofwel probeer je dan door te rijden
- 1172. en dan moet je zeggen
- 1173. dat je auto kapot is
- 1174. dat is niet anders
- 1175. dan wanneer je met zwarten werkt

[...]

Emmelie: En die samenhangigheid [van de witte gemeenschap], waarvan Maria vooral van spreekt in Congo, was die er ook in Burundi?

1176. Ja

1177. eigenlijk wel

1178. want we hebben nog altijd

1179. contact met kennissen

1180. vanuit Burundi

1181. daar komen we nog eens samen

1182. en van Congo

1183. hebben we alleen nog maar

1184. Walter en Alice

Emmelie: Ik wou vragen, heb je een idee waarom die gemeenschap zo hecht was?

Floris:

1185. omdat we samen zit

1186. als je in een kleine gemeenschap zit

1187. dan komen we meer samen zijn

1188. en een beetje

1189. wij tegen de anderen *hé*

Emmelie: En in Burundi was dat ook, maar was de wij-zij tussen zwart en wit wel minder groot?

Floris:

1190. die voelde wij minder

1191. omdat de zwarten

1192. onder elkaar al problemen hadden

Emmelie: Is dat dan niet gek dat die witte gemeenschap daar dan ook hecht was?

Floris:

1193. je zoekt je lotgenoten

1194. wat was het lot van een Waal

1195. of een Vlaming

1196. dat was hetzelfde als hier

Emmelie: Oké, dan ga ik nog één vraag stellen. Heb je een idee waarom er nooit zwarten bij waren? Of bijvoorbeeld, je hebt eens gezegd, iets in de aard van, dat op de werkvloer uiteindelijk die scheiding tussen wit en zwart veel minder had dan in de privé.

Floris:

1197. goh

1198. je bent verplicht

1199. van samen te werken

1200. terwijl in de privé

1201. kun jij je contacten kiezen

1202. op de werkvloer

1203. wordt dat eigenlijk

1204. door het werk voorgegeven

Emmelie: Heb je enig idee waarom dat was, dan in de privé?

Floris:

1205. ja

1206. het soort werk

1207. bepaalt uiteindelijk ook

1208. het soort mensen

1209. die daar aanwezig is

1210. ik zal het zo zeggen

1211. in een mijn is

1212. de werkvloer mijnwerkers

1213. in een restaurant zijn het koks

1214. vanzelfsprekend dat het soort werk

1215. bepaalt welke mensen aanwezig zijn

1216. terwijl die privé kun je

1217. bijvoorbeeld

1218. dat een mijnwerker

1219. samenkomt met een kok
1220. omdat het van dezelfde familie is

Emmelie: En heb je dan enig idee waarom dat in de privé niet meer gemixt was?

Floris:

1221. tussen blank en zwart?
1222. de onafhankelijkheid
1223. was nog maar—
1224. tot in 1960 waren al die volkeren
1225. gekoloniseerd
1226. en in een koloniaal—
1227. iemand die baas is
1228. die gedraagt zich anders
1229. dan iemand die op gelijke voeten
1230. bij iemand staat
1231. dat is normaal
1232. of dat goed is
1233. is een andere zaak

1234. maar een feit is het

Emmelie: Je hebt ook een beetje het idee dat dat dan ook nog doorwerkt?

Floris:

1235. ja
1236. als jij iemand
1237. op het werk kent
1238. en het klikt goed op het werk
1239. en je komt privé een keer samen
1240. en het klikt
1241. dan ook nog met de vrouwen
1242. onder elkaar
1243. dan heb je natuurlijk
1244. een goede relatie
1245. ook privé
1246. maar als het op het werk niet klikt
1247. ga jij privé
1248. elkaar niet gaan opzoeken

6.2.6 Interview met Floris Degreef en Maria Billet op 14 april 2026, I#6

Totale duur: 55:00

Emmelie: Toen jullie zowel in Congo als Burundi waren, dan waren er toch grote politieke veranderingen, zoals bijvoorbeeld Mobutu die aan de macht kwam, en in 1966 kwam ook Micombero aan de macht in Burundi, hebben jullie dat op een speciale manier beleefd, of hebben jullie daar iets van gemerkt?

Floris:

1. dat was in het nieuws
2. maar iets speciaals
3. hebben we daar niet van gehad
4. op dat ogenblik toch niet

Maria:

5. we waren wel
6. op ons hoede *hé*
7. voor hetgeen dat we vertelden
8. maar rechtstreeks
9. zelf
10. hebben we daar niets van...
11. en met Micombero ook niet
12. nee, daar hadden we ook geen zin in

Floris:

13. we hadden met die man n
14. natuurlijk geen zaken
15. en we waren ook apolitiek daar

Emmelie: En hebben jullie ooit spanningen ondervonden ergens? Niet per se met jullie, maar dat jullie dat merkten aan bepaalde zaken of aan mensen?

Floris:

16. aan andere mensen?
17. het was natuurlijk na
18. de onafhankelijkheid
19. dat wij gegaan zijn
20. de moeilijkheden
21. waren eigenlijk achter de rug
22. maar in de rest van Congo
23. waren er nog problemen
24. zoals bijvoorbeeld met Tshombe
25. dat voel je wel
26. dat kon je ook altijd
27. in de dagbladen lezen
28. of in het nieuws horen
29. dat werd verteld
30. wanneer we ergens samenkwamen
31. met verschillende blanken samen
32. dan werd er natuurlijk over gesproken
33. maar eigenlijk onrust
34. hebben we niet gehad
35. behalve toen dat we
36. teruggegaan zijn natuurlijk
37. het is omwille van
38. de onrust
39. dat we teruggekomen zijn eigenlijk
40. maar zolang als we daar waren
41. waren we jonge mensen
42. die het begin van hun carrière hadden
43. en we wisten
44. dat er dingen misgelopen waren
45. in 1960
46. maar wij waren toen al terug in 1964
47. dus het meeste
48. was eigenlijk achter de rug

Maria:

- 49. alleen in Mbuji-Mayi
- 50. en dan zijn we weggegaan
- 51. met de opstand van Schramme

Floris:

- 52. ja
- 53. dat was het laatste

Emmelie: En in Burundi was dat ook een beetje hetzelfde?

Floris:

- 54. in Burundi
- 55. Micombero
- 56. werd niet door de blanken
- 57. die er waren
- 58. als niet sympathiek ervaren
- 59. nee
- 60. dat was eigenlijk het gevolg van
- 61. de staatsgreep
- 62. dat hij er aangekomen was
- 63. en elke onrustige periode
- 64. dat draagt iets van mee

Emmelie: Dan mijn volgende vraag, sluit daar misschien een beetje op aan, dat is of jullie specifieke herinneringen hadden aan de dekolonisatie, dus eerder dan 1960, dat is voordat jullie zijn vertrokken. Mag dat jullie daar speciale herinneringen aan hebben, of hoe jullie dat ervaren hebben toen? Voor 1960.

Maria:

- 65. voor 1960 vond ik
- 66. als je de woningen
- 67. van de blanken hebt gezien
- 68. kon je je alleen maar voorstellen
- 69. hoe luxueus het was voor 1960
- 70. ik zeg altijd
- 71. voor 1960

- 72. moet het voor de blanken
- 73. een aardsparadijs geweest zijn
- 74. na 1960 niet meer
- 75. omdat
- 76. de meeste blanken
- 77. waren weg
- 78. en wij waren jonge mensen
- 79. wij kwamen dan in een grote villa
- 80. niets meer in

- 81. dus dat was sober leven
- 82. heel sober leven voor ons
- 83. maar dat was voor ons niet erg

Floris:

- 84. maar wij hadden contact gehad
- 85. met Congo voordien
- 86. door mijn broer

Maria:

- 87. en mijn tante Nonnekes

Floris:

- 88. dus Congo was
- 89. niet helemaal vreemd voor ons

Emmelie: nee, en hadden jullie via daar dan bijvoorbeeld ook specifieke informatie, of een specifiek beeld over de dekolonisatie bijvoorbeeld?

Floris:

- 90. nee
- 91. met mijn tante Nonnekes
- 92. werd er
- 93. over de dekolonisatie
- 94. niet gesproken
- 95. dat was over de kerk
- 96. dat bleef de kerk eigenlijk
- 97. maar met onze Rik?

- 98. die was in 1960
- 99. eigenlijk naar huis gekomen
- 100. gevlucht
- 101. gevlucht voor de kinderen

Emmelie: Heeft hij daar nooit iets over verteld?

Floris:

- 102. we hebben daar eigenlijk
- 103. niet echt veel over gesproken
- 104. we weten wel dus
- 105. dat hij in 1960
- 106. veel geld verloren heeft
- 107. en hij had ook
- 108. als koloniaal
- 109. het begin gehad van een boerderij met koeien
- 110. een paar honderd koeien
- 111. en die heeft hij verloren
- 112. dat weten we
- 113. en ook met zijn werken
- 114. heeft hij een deel geld verloren
- 115. omdat bepaalde champiers
- 116. die daar bezig waren
- 117. dat hij niet heeft kunnen afwerken
- 118. en dan ook niet betaald
- 119. dus hij heeft wel veel geld verloren,
- 120. dat wisten we wel
- 121. maar we hebben daar nooit
- 122. in detail over gesproken
- 123. we spraken er eigenlijk niet over...
- 124. ja
- 125. eigenlijk met Rik
- 126. hebben we niet in detail
- 127. over financiën gesproken
- 128. wij waren onafhankelijk
- 129. van de werken van Rik

- 130. omdat ik was begonnen bij
- 131. de spoorwegen
- 132. en ik had mijn werk
- 133. hij kende wel sommige mensen
- 134. van die bij de spoorwegen waren
- 135. de directie van de spoorwegen
- 136. waar wij dan terechtkwamen
- 137. maar eigenlijk waren wij daar
- 138. onafhankelijk van mijn broer begonnen
- 139. in de jaren 60
- 140. in 1964

Emmelie: Herinneren jullie zich iets van in 1960, wanneer de dekolonisatie bezig was daar, iets specifiek aan de Belgische samenleving? Leefde dat hier hard?

Floris:

- 141. ja
- 142. dat was een hele onrustige periode
- 143. want er waren paracommando's
- 144. die ingezet waren
- 145. om de mensen daar te evacueren
- 146. en te bevrijden
- 147. 1960 was een heel slechte periode

Maria:

- 148. zijn er ook veel blanken
- 149. vermoord geweest

Emmelie: Jullie zijn ook getrouwd vlak voordat jullie naar Congo zijn gegaan? Hoe was dat?

Floris:

- 150. dat was heel tof
- 151. eigenlijk waren wij
- 152. heel content dat wij konden trouwen
- 153. en dat wij konden vertrekken

154. want ten slotte
155. waren we jonge mensen
156. en we konden doen
157. wat we eigenlijk gewild hadden
158. dus wij waren heel...

Maria:

159. Peter
[komt tussen Floris' antwoord bij
"konden we doen wat we eigenlijk
gewild hadden"]

Floris:

160. jij was niet content?

Maria:

161. jawel
162. jawel
163. maar voor mij
164. was het iets onbekend

Floris:

165. voor mij ook

Maria:

166. ja
167. maar ja
168. jij had je werk
169. maar wat stond mij daar te wachten?
170. hoe moest ik daar leven?
171. alleen
172. iedereen was blij
173. denk ik
174. behalve mijn moeder
175. en dat heb ik pas
176. heel veel later te weten gekomen
177. hoe erg dat ze dat vond
178. dat ik vertrok

Emmelie: Want jullie hadden kort
daarvoor besloten om te trouwen,
wanneer jij mee wou?

Maria:

179. ja
180. Peter had gevraagd...
181. "Mieke,
182. zie je dat zitten om mee
183. naar Afrika te gaan"

Floris:

184. dat hebben we samen besloten

Maria:

185. en we hebben dan samen
186. die beslissing genomen
187. voor mij was het een avontuur

Floris:

188. het was
189. een mogelijkheid om
190. geen legerdienst te moeten doen

Maria:

191. ja
192. Peter deed niet graag legerdienst

Floris:

193. het was een mogelijkheid
194. om direct na de studies te trouwen
195. het was een mogelijkheid
196. om samen te beginnen
197. zo moet je het zeggen *hé*

Maria:

198. ja
199. Peter deed niet graag legerdienst

200. dus werden we
201. voor de feit geplaatst
202. ofwel drie jaar
203. in een ontwikkelingsland
204. ofwel vijf jaar Canada of Zuid-Afrika
205. en dan heeft Peter
206. dus gekozen
207. voor drie jaar een ontwikkelingsland
208. en dan moest hij geen legerdienst
doen

209. zo is het gedaan
210. en dan vroeg hij
211. of hij akkoord was met mij
212. en dan hebben wij...
213. daar was niet veel over na te denken
214. eh Floris?

Emmelie: Mag ik vragen waarom jullie het woord 'zwarten' gebruiken en niet het woord 'neger'. Vooral omdat dit in de laatste jaren veel aandacht heeft gekregen. En dat jullie dat in mijn herinnering altijd zo gedaan hebben. En ik vroeg me af hoe dat kwam.

Floris:

215. omdat...
216. ja
217. neger was vroeger
218. dat had een beetje
219. een negatieve bijklank
220. wij hebben eigenlijk
221. nooit persoonlijk de zwarten—
222. de mensen van daar—
223. de Afrikanen negatief beschouwd

224. wij wisten wel
225. dat ze een beetje
226. economisch gezien
227. lager stonden dan wij hier in Europa

228. maar...
229. wij hebben bijvoorbeeld
230. nooit
231. in Zuid-Afrika
232. spraken ze van de "niggers"
233. en dat hebben wij nooit gedaan
234. nooit gedaan eigenlijk
235. ook niet met ons vrienden
236. die wij daar hadden

Maria:

237. wij spraken eerder
238. over ons boys
239. of over ons huispersoneel
240. maar eigenlijk...
241. 'zwarten' gebruikten wij
242. ook eigenlijk niet
243. als we erover spraken
244. misschien als we erover spraken wel
245. maar zo...
246. tegen ons huispersoneel
247. gebruikten we altijd hun voornaam
248. omdat—
249. het waren de mensen
250. waarmee wij leefden
251. die voor ons zorgden

Emmelie: En dan eigenlijk met de mensen waarmee jullie daar omgingen in Congo en Burundi zelf was dat hetzelfde?

Maria:

252. de blanken?

Emmelie: Ja.

Floris:

253. het is zo
254. er waren een paar
255. die de zwarten

- 256. als negatief beschouwden
- 257. maar de meeste
- 258. die op dat ogenblik daar waren
- 259. die verstonden zich goed met
- 260. de plaatselijke bevolking
- 261. want anders bleven ze niet daar
- 262. of waren ze niet teruggekomen

Emmelie: En hier in België, merkten jullie dat er, dat dat bij anderen in jullie omgeving wel was? Of was dat echt iets normaal?

Floris:

- 263. thuis werd daar niet over gesproken
- 264. hier werd op dat ogenblik,
- 265. als wij terugkwamen
- 266. van de Congo...
- 267. dan werd eigenlijk
- 268. over Congo
- 269. niet meer gesproken
- 270. de mensen van hier
- 271. interesseerden zich niet voor Congo
- 272. je mag het ook niet vergeten
- 273. voor sommige mensen van hier...
- 274. bestond er zekere jaloersheid
- 275. omdat degenen
- 276. die naar de Congo geweest waren
- 277. die kwamen terug
- 278. en normaal gesproken waren die
welstellend

Emmelie: Jullie verhaal is misschien anders afgelopen. Maar hebben jullie dat ooit zelf ervaren? Als iemand dat wist van jullie?

Floris:

- 279. nee
- 280. helemaal niet
- 281. die mensen interesseerden zich
- 282. daar niet voor

Maria:

- 283. nee
- 284. want ik weet mijn huispersoneel...
- 285. mijn vier
- 286. of vijf boys...
- 287. die hadden spijt
- 288. dat we weggingen
- 289. ik heb ze ook alles gegeven
- 290. al wat ik had
- 291. alles uitgedeeld

Emmelie: Dat was in Burundi?

Maria:

- 292. in Burundi
- 293. heb ik alles uitgedeeld
- 294. maar de verstandhouding
- 295. tussen hen en ons
- 296. in sommige gezinnen
- 297. was het wel zo...
- 298. een afstand
- 299. eigenlijk
- 300. ik deed dat niet
- 301. want ik wist ook goed genoeg
- 302. dat die mensen in verhouding
- 303. met wat ze moesten doen...
- 304. eigenlijk weinig loon hadden
- 305. wat doe je dan?
- 306. je zorgt dat
- 307. hun kindjes het goed hebben
- 308. je geeft ze...
- 309. het een en het ander
- 310. en dan waren die super gelukkig
- 311. en content
- 312. geef ze een beetje
- 313. geef ze wat koffie
- 314. geef ze een beetje bloem
- 315. geef ze.

Floris:

- 316. tegenover natuurlijk
- 317. als er over de politiciers van daar
- 318. als daarover gesproken werd
- 319. werd er wel relatief negatief
gesproken
- 320. politiek is politiek

Maria:

- 321. ja
- 322. dan is er corruptie
- 323. dat in het spel komt

Floris:

- 324. dat zeg je nu
- 325. maar vroeger spraken we daar niet
over

Maria:

- 326. het woord corruptie
- 327. werd toen niet gebruikt
- 328. maar als je het nu beziet
- 329. zo was het toch

Floris:

- 330. je moest *matabishe* geven

Maria:

- 331. ja
- 332. je moest altijd—
- 333. amai
- 334. goed fooi geven

Emmelie: Voor?

Floris:

- 335. als je iets wilde gedaan krijgen

Maria:

- 336. als je een vraag stelde—

- 337. ah ja

- 338. dat kan gebeuren

- 339. maar

[doet teken dat er iets tegenover moet
staan]

Emmelie: Kwamen jullie daar ooit in
contact met de politiek?

Floris:

- 340. ja

- 341. in Burundi wel

- 342. met het ministerie van de Werken

- 343. met de werken die wij uitvoerden

- 344. dat was voor de openbare werken

Maria:

- 345. maar daar verstonden wij

- 346. ons goed mee

Floris:

- 347. totdat

- 348. er een coup geweest is

- 349. totdat er een opstand geweest is

- 350. tussen de Hutu's en de Tutsi's

- 351. of opstand—

- 352. tenminste...

Emmelie: Dan had ik eigenlijk nog één
vraag, maar dat is... maar dat is misschien
iedere om de beurt. Hoe jullie jullie
thuisituatie nog herinneren voordat jullie
vertrokken? Wie er nog thuis woonde?
Hoe dat thuis ging op dat moment?

Maria:

- 353. wij woonden alle twee nog...

- 354. apart

- 355. Floris bij zijn ouders

356. en ik bij mijn ouders
357. dat is het juist
358. Floris was de jongste
359. van een groot gezin
360. ik was bij de oudste
361. van een groot gezin
362. de opvoeding
363. tussen de oudste kinderen
364. in een groot gezin
365. en de jongste kinderen
366. in een groot gezin is compleet anders

367. dus ik kwam eigenlijk...
368. ik kwam uit de coconnetje
369. altijd beschermend
370. mijn vader was altijd...
371. mijn moeder...
372. alles werd...
373. werd in het oog gehouden
374. als ik op straat ging
375. een van mijn broers moest altijd mee
376. en dan ineens...
377. ging ik trouwen

378. dat was geen probleem
379. maar dan naar de Congo
380. ja...
381. want ik ben daar
382. in een wereld terecht gekomen
383. die mijn wereld niet was
384. dus ik kwam uit een beschermd gezin
385. en ineens
386. alles was toegelaten
387. zal ik zeggen
388. maar voor Floris was dat anders
389. veel vrijer opgevoed
390. dat was anders voor jou
391. *hé* Floris

Floris:

392. dat was anders voor mij

393. in de zin dat
394. onze Rik
395. was al van die 49 daar
396. in de Congo geweest
397. en die was dan in 60 teruggekomen
398. en die was dan in 62
399. of 63
400. terug naar Congo gegaan
401. dus eigenlijk was Congo thuis
402. een beetje beter
403. of relatief goed gekend

404. maar bij jullie ook
405. want er waren
406. tante nonnekes

Maria:

407. ja
408. maar met brieven bij ons *hé*
409. maar bij jou was het echt...
410. een andere relatie al
411. want jij wist al hoe Rik daar leefde
412. want de tante nonnekes leefden
413. in een gemeenschap

414. Rik,
415. Peter zijn oudste broer
416. dat was een ander leven
417. dat kon je niet vergelijken
418. met dat van de tante nonnekes
419. maar hij wist veel meer
420. van Afrika dan ik
421. zo van het dagelijkse
422. je moet er leren leven

423. het is goed
424. dat ik mijn schoonzus heb gehad
425. de eerste twee maanden
426. zij heeft mij geleerd
427. hoe ik met de Afrikanen
428. moet omgaan

429. hoe ik mijn geld moest uitgeven
430. hoe ik moest winkelen
431. want de winkels
432. na '60
433. waren allemaal gebarricadeerd
434. dus je moest binnen gaan
435. om te weten...
436. kom ik in een beenhouwerij
437. kom ik bij een kruidenier?

438. maar wij gingen altijd
439. naar de openmarkt
440. er was alle dagen markt
441. alle dagen
442. en zo heeft zij mij geleerd...
443. hoe ik mij moest gedragen
444. want ik sprak geen Swahili
445. dat kwam er nog eens bij
446. dus dan heb ik
447. een woordenboekje gekregen
448. en dan sprak ik altijd in de noemvorm
449. dus in de infinitief

Emmelie: Je werkte ook voordat jullie naar Congo gingen?

Maria:

450. ja
451. ik was kleuterleidster
452. drie jaar heb ik—
453. als ik Peter heb leren kennen
454. was ik nog op internaat
455. en dan heb ik drie jaar lesgegeven

Emmelie: En dan woonde jij ook terug thuis?

456. Ja
457. ik woonde terug thuis.

Emmelie: En hoe was het om terug thuis te wonen?

Floris:

458. wat bedoel je met terug thuis?

Emmelie: Na het internaat.

Maria:

459. na het internaat
460. oh ja
461. wij zijn allemaal
462. op internaat geweest
463. alle tien
464. dat was normaal
465. dat ik terug thuis woonde
466. wij hebben alle twee een heel—
467. van ons ouders
468. een heel goede opvoeding gehad
469. daar mogen wij
470. dankbaar voor zijn

Emmelie: En bij jou, hoeveel kinderen woonden er nog thuis op dat moment?

Floris:

471. drie

Maria:

472. er was een groot leeftijd—
473. er was acht jaar
474. tussen nonkel Ivo en Peter
475. dus er waren drie oudere kinderen
476. en drie jongere kinderen

Floris:

477. mijn oudste broer
478. was twaalf jaar ouder dan ik
479. en dan was mijn zus
480. die was dus tien jaar
481. ouder dan ik
482. en dan...

483. Ivo acht jaar
484. toen kwam ik
485. en dan anderhalf jaar na mij
486. kwam Hugo
487. en in 42 is ons Goddelief geboren
488. dus we waren met zes
489. en we waren met drie nog thuis
490. de drie oudste waren weg
491. en onze Rik van in 49

Maria:

492. maar in 50 is hij dan teruggekomen
493. voor met Joséke te trouwen *hé*?

Floris:

494. ja
495. dat was voor te trouwen

Maria:

496. die hebben per brief gevrijd
497. dat kan ook iedereen zeggen

[Hier wou ik een individueel interview beginnen, maar ze wilde graag samen verder. Ik mocht de vragen om te beurten stellen.]

Emmelie: Ik wou misschien eens aan jou [Floris] vragen hoe jij de opstand van Schramme hebt ervaren?

Floris:

498. als Mieke weg was
499. was ik content natuurlijk
500. want dan voelde ik mij veilig
501. de reden dat ze vertrokken was
502. was om veiligheid
503. dus als ze weg was
504. was dat in orde

Emmelie: En had je zelf ooit schrik toen?

Floris:

505. wat is schrik?
506. wij waren
507. met verschillende mensen daar
508. dus je beleeft dat samen eigenlijk
509. je komt samen
510. samen eten
511. en een pint drinken
512. wij praatten daar wel over
513. maar geen een van ons
514. waren politiek gearrangeerd—
515. of gezocht
516. of gevraagd
517. omdat ons werkzaamheden
518. hadden niets te maken
519. met de bevolking als dusdanige

Emmelie: Hoe was het om zo lang alleen te zijn daar?

Floris:

520. het is natuurlijk zo—
521. ik was bij de SORCA op dat moment
522. en ik ben eigenlijk
523. gevraagd geweest
524. door de associé van mijn broer
525. om naar daar [Bujumbura] te komen
526. omdat er problemen waren
527. met de bouwwerken
528. en op dat ogenblik
529. maar mijn oudste broer
530. die wist er eigenlijk niets van
531. want dat was een zaak
532. die geregeld was door zijn associé

Emmelie: hoe was het daar dan om een tijdje zonder vrouw te zijn?

Floris:

533. ja wij waren

534. met verschillende blanken daar

Maria:

535. er waren nog

536. alleen maar celibatairs

537. ik was daar

538. alleen als vrouw

539. met Werner

540. en dan een van de celibatairs

541. had tegen Peter gezegd

542. “*Floris laat Mieke vertrekken*”

[vertelt het vliegtuig verhaal dat reeds aan bod kwam in interview 3]

Floris:

543. het was redelijk primitief

544. hoe wij daar leefden

Maria:

545. heel ons carrière

546. in Afrika

547. hebben wij eigenlijk primitief geleefd

548. maar toch content geweest

Floris:

549. er waren nog mensen

550. die voor hun werk

551. een hele tijd afwezig waren

552. dus niets speciaal

Maria:

553. er waren ook vrouwen

554. die na de onafhankelijkheid

555. met hun gezin in België waren

556. en dan kwamen de mannen

557. alleen 6 maanden

558. naar Afrika

559. maar dat was geen goede oplossing

Floris:

560. er waren slechte

561. en goede oplossingen

Maria:

562. dat vond ik niet correct

[insinueert overspel]

Emmelie: Het gevaar van die opstand, was dat heel dichtbij?

Floris:

563. nee

Maria:

564. wij hebben daar

565. persoonlijk niets van ondervonden

Floris:

566. er werd over gesproken

Maria:

567. wij hebben

568. ons voorzorgen genomen

569. want stel

570. er zou iets met onze Werner—

571. wij hebben geen risico's genomen

Emmelie: Hoe vonden jullie het om naar Burundi te verhuizen?

Floris:

572. dat was voor het werk

573. voor ons was Congo

574. of Burundi hetzelfde

Maria:

575. dat was geen probleem voor mij

576. wij waren gewoon
577. van te verhuizen
578. van hier naar daar

Floris:

579. het verschil
580. was het werk

Maria:

581. dat je daar zelfstandig was

Emmelie: had dat een grote impact op
jullie leven, zelfstandig of niet?

Maria:

582. [knikt ja] stress

Floris

583. Ja
584. het was natuurlijk zo
585. dat de periode
586. dat we daar waren
587. dat de associé van mijn broer
588. dat die dik in de kas gezet had
589. dat is natuurlijk onaangenaam
590. als je zoiets moet vaststellen
591. het ging in Burundi
592. minder schitterend
593. als wij ons hadden voorgesteld
594. het ging eindelijk
595. op dat ogenblik
596. met de zaken van mijn broer
597. niet goed

Maria:

598. en dat wisten wij niet—

Floris:

599. en dat wisten wij niet

600. en daar kwamen wij dan in terecht
601. en daar waren wij dan
602. voor verschillende maanden
603. voor verantwoordelijk
604. en dat is ook een beetje
605. de reden geweest
606. dat we hebben gezegd
607. dat het genoeg was geweest
608. door die ervaring
609. en we hadden op dat ogenblik
610. ook 2 kinderen
611. en ik moest
612. geen legerdienst meer doen
613. en we wisten toen
614. dat er op dat ogenblik
615. vraag was naar ingenieurs
616. dat is ook zo gebleken
617. want na 3 weken had ik al werk

Emmelie: En uw broer woonde ook in
Burundi...?

Floris:

618. in het begin wel
619. maar daarna zijn ze vertrokken
620. naar Kigali

Maria:

621. naar Rwanda
622. want Peter is die zetel
623. in Rwanda gaan openen
624. en dan is Rik
625. van België naar Kigali
626. Rwanda
627. gegaan
628. en hij is daar gebleven
629. en wij zijn dan teruggekomen
630. en wij zijn dan
631. met de boot teruggekomen
632. wij zijn dan

633. een hele maand onderweg geweest
634. en dat was eigenlijk wel goed
635. om een beetje te recupereren
636. en wij zijn dan
637. naar mijn ouders gegaan
638. en eind december
639. zijn we aangekomen
640. en 26 januari is Peter
641. weer begonnen met werken

Emmelie: Dus jij was verantwoordelijk in Burundi?

Floris:

642. daar heb ik natuurlijk
643. veel geleerd
644. en dat heb ik kunnen gebruiken
645. bij Bayer

[Hier werd een onderdeel van het interview geschrapt. Dit gaat over persoonlijke familiezaken, die niet gedeeld mochten worden. De informatie die hier afwezig is, zou dit onderzoek niet beïnvloeden. Het heeft enkel betrekking op de familie.]

Emmelie: Dan heb ik nog één vraag voor Mamike, in de vorige interviews is dat enkel kort aan bod gekomen maar toen je daar was vooral het enige negatieve dat je aanhaalde was de gezondheidszorg?

Maria:

646. ja
647. omdat ze daar
648. ook niet het materiaal
649. de medicatie
650. hadden
651. om fatsoenlijk
652. te kunnen werken

653. volgens mij hebben ze wel
654. hun best gedaan
655. maar ja...
656. dat kon niet goed gaan
657. het is goed geweest
658. als Karel geboren is
659. dat er een missiezuster was
660. die een beetje iets wist
661. van een kind dat geboren werd
662. maar
663. ze hadden de middelen ook niet
664. om het te doen
665. hoe het gemoeten zou hebben

666. in Lubudi
667. was er zelfs niemand niet bij
668. dat was nog voor Werner
669. maar dat is iets
670. dat compleet verkeerd gegaan was
671. dan hebben ze gewoon
672. in een 'dispensair' —
673. want er kwam alle weken
674. een vrouw
675. die 60km van ons woonden
676. die een boerderij hadden
677. die bracht mij groenten
678. om toch iets te hebben
679. die vond mij dus
680. en die was natuurlijk helemaal
ondersteboven
681. en die zei
682. dat er een *curettage* moest gebeuren
683. dan heeft Peter ervoor gezorgd
684. dat er een dokter kwam
685. en dan is dat gebeurd
686. op een dispensair
687. gewoon op een tafel
688. ze hadden nog niets
689. om mij te verdoven...
690. dus je ziet van hier—

691. en in Mbuji-Mayi
692. nog een keer
693. en die dokter
694. *ocharme toch*
695. die had het wel
696. te doen met mij

697. ik werd dan heel opstandig
698. die kwam mij
699. alle dagen bezoeken
700. om mij terug op mijn plooi te krijgen

[Floris onderbreekt het gesprek, waarna
het interview tot een einde komt.]